

Projekt jest współfinansowany w ramach
Osi 4 LEADER
Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 - 2013

**LGD
PONIDZIE**

Analiza potencjału gospodarczego, turystycznego oraz społeczno-ekonomicznego obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju dla LGD PONIDZIE

Pińczów

grudzień 2009

fot. Grzegorz Ryński

SPIS TREŚCI

Analiza obszaru działania pod kontem społecznym, gospodarczym i turystycznym

I. Strefa działania LGD PONIDZIE stan faktyczny:	7
1. <i>Charakterystyka gmin wchodzących w skład LGD PONIDZIE</i>	7
a) Lesistość	9
b) Sieć hydrograficzna	10
c) Budowa geologiczna, surowce mineralne i rzeźba terenu	12
d) Gleby	14
e) Dominująca gospodarka	15
f) Ludność	18
2. <i>Uwarunkowania przyrodnicze</i>	19
g) Potencjał przyrodniczy	19
h) Formy ochrony przyrody	20
i) Ciekawe przyrodniczo miejsca	28
3. <i>Uwarunkowania historyczno-kulturowe</i>	30
j) Potencjał historyczny i tradycyjny – ludzie i ciekawe miejsca	30
k) Potencjał historyczny – ciekawe historycznie budowle i budynki	35
l) Potencjał kulturowy	41
4. <i>Charakterystyka potencjału społecznego</i>	42
5. <i>Charakterystyka potencjału gospodarczego</i>	45
6. <i>Charakterystyka walorów turystycznych:</i>	46
m) Turystyczna Infrastruktura publiczna	46
n) Zasoby turystyczne	62
o) Imprezy cykliczne	63
II. ANALIZA ANKIET	65
III. Wnioski z analizy ankiet.	80
IV. Możliwości rozwoju LGD PONIDZIE w oparciu o nowe pomysły.	87

WSTĘP

Analiza obszaru działania LGD PONIDZIE wsparta została o analizę ankiet ze spotkań promocyjno-informacyjnych LGD PONIDZIE. Analiza jest uzupełnieniem „Lokalne Strategii Rozwoju” LGD PONIDZIE. To ważny dokument, który ma wyznaczyć kierunki i priorytety rozwoju obszaru, na którym jest realizowany w najbliższych latach. Dla podmiotów zewnętrznych stanowi kompendium wiedzy o obszarze objętym LSR oraz wskazuje jego mocne strony i szanse, identyfikuje problemy i zagrożenia, określa cele i metody ich realizacji.

Analiza dostarcza przesłanek do podejmowania decyzji, formułowania zadań oraz zabezpieczania lub poszukiwania środków na realizację tych zadań. Rola analizy jest podwójna. Po pierwsze określa ona etapowość przedsięwzięcia, co powoduje czytelne rozłożenie akcentów. Po drugie może pomóc przekonać potencjalnych inwestorów do konsekwentnego dążenia do wyznaczonego celu.

Przy tworzeniu analizy wzięto pod uwagę

- Uwarunkowania wewnętrzne – a w szczególności obecne możliwości rozwoju i predyspozycje danego obszaru do rozwoju w określonym kierunku np. turystyka, przedsiębiorczość.
- Uwarunkowania zewnętrzne – które mają wpływ na przebieg procesów, jakie zachodzą w rozwoju turystyki i gospodarki w UE, kraju, województwie.

Analiza jest dokumentem określającym podstawowe priorytety rozwoju, działania i zadania w ramach tych działań w zakresie rozwoju turystyki, gospodarki i rolnictwa, w obrębie działania LGD PONIDZIE. Dokument ten jest kompatybilny z istniejącymi dokumentami strategicznymi, zarówno szczebla wojewódzkiego, powiatowego i lokalnego.

Analiza składa się z dwóch głównych części a mianowicie z części pierwszej - audytowej (analiza obszaru na którym działa LGD PONIDZIE pod kątem walorów i stanu zagospodarowania) i drugiej części strategicznej, w której zostanie pokazana analiza szczegółowa ankiet oraz koncepcja rozwoju obszaru na, którym działa LGD PONIDZIE.

I. Specyfikacja obszaru

Lokalna Grupa Działania PONIDZIE jest partnerstwem trójsektorowym, składającym się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego. LGD PONIDZIE jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i osób prawnych, w tym jednostek samorządu terytorialnego, mającym na celu działanie na rzecz rozwoju obszarów

wiejskich. Ustalono formę prawną grupy jako stowarzyszenie. Taką formę narzuca ustawa o rozwoju obszarów wiejskich z 07 marca 2007 roku Dz. U. Nr 64, poz. 427. Dokumenty do rejestracji w Krajowym Rejestrze Sądowym złożone zostały 23 października 2007 roku. LGD PONIDZIE zarejestrowana została w Krajowym Rejestrze Sądowym w Kielcach dnia 22 lutego 2008 roku pod numerem 000299599.

Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania – PONIDZIE ” jest Lokalną Grupą Działania w rozumieniu terminologii podejścia LEADER Unii Europejskiej, gromadzi przedstawicieli trzech sektorów: administracji publicznej, przedsiębiorców i rolników oraz organizacji pozarządowych z pięciu gmin z powiatu pińczowskiego tj.: **Pińczów, Działoszyce, Kije, Michałów, Złota. Wszystkie Gminy stworzą powiat pińczowski. Stowarzyszenie skupia około 52 osób prawnych**, w tym 6 jednostek samorządu terytorialnego: 5 gmin oraz Starostwo Powiatowe.

Obszar na którym działa LGD PONIDZIE posiada ogromny potencjał społeczny i gospodarczy. Obszar ten pokrywa się z granicami administracyjnymi powiatu Pińczowskiego, leżącego na południu woj. świętokrzyskiego w dolinie rzeki Nidy. Jest to 5 gmin tj. Pińczów, Działoszyce, Kije, Michałów, Złota o łącznej powierzchni 611 km².

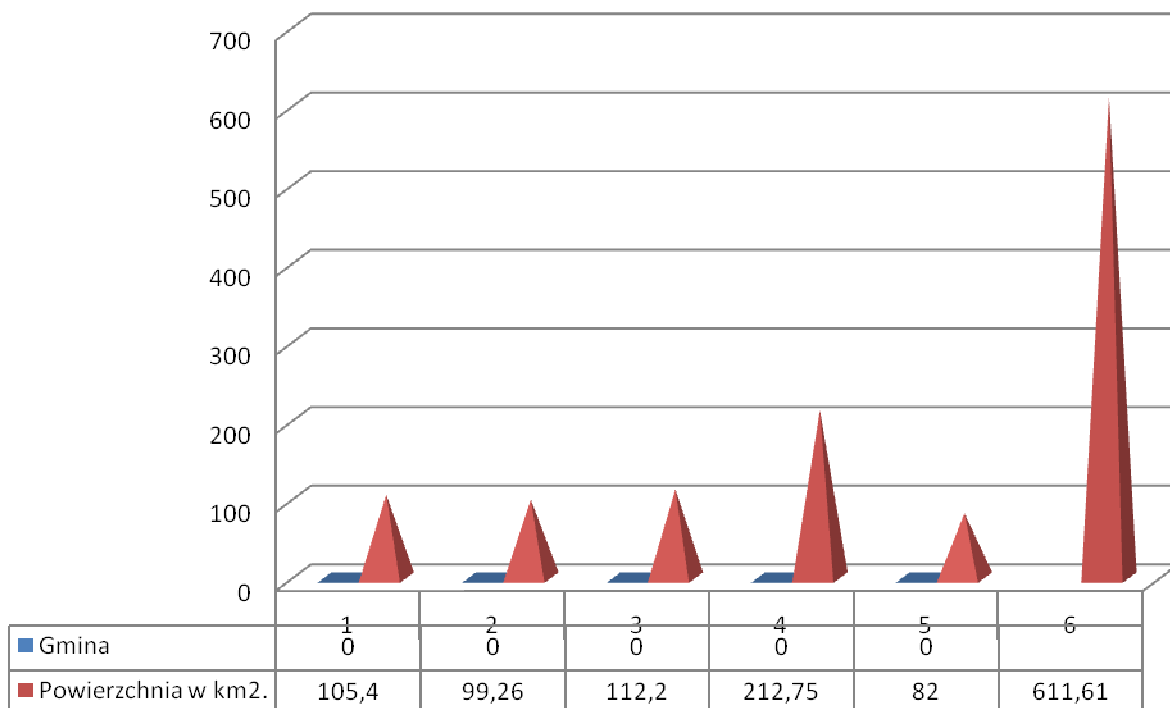
Tabela nr 1. Podstawowe dane dotyczące obszaru na, którym działa LGD PONIDZIE.

Lp.	Gmina	Powierzchnia w km ² .	Identyfikator gminy	Typ gminy	Liczba ludności
1.	Działoszyce	105,40	26 08 01 3	m-w	5 627
2.	Kije	99,26	26 08 02 2	w	4 614
3.	Michałów	112,20	26 08 03 2	w	4 911
4.	Pińczów	212,75	26 08 04 3	m-w	22 145
5.	Złota	82,00	26 08 05 2	w	4 899
RAZEM		611,61			42 196

Źródło: Dane z UG na dzień 30.06.2009r.

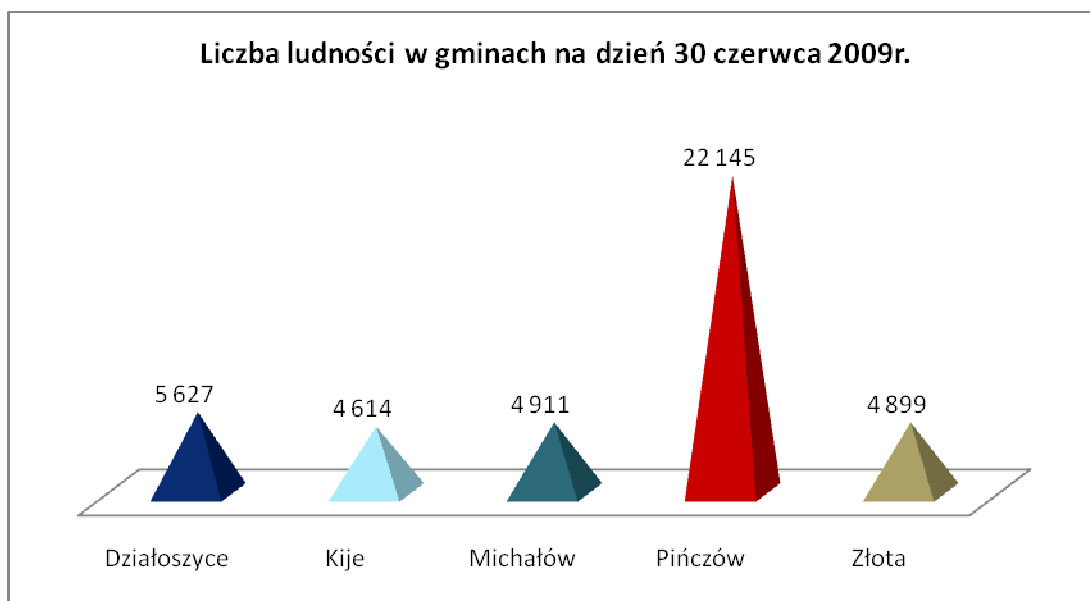
Ww. dane zostały opracowane na podstawie danych publikowanych w GUS na dzień 30 czerwca 2009r. Największą gminą pod względem powierzchni i mieszkańców jest gmina Pińczów. Powierzchnia Gminy Pińczów stanowi 34,78 % ogólnej powierzchni powiatu. Również gmina Pińczów ma największą liczbę mieszkańców w stosunku do łącznej liczby mieszkańców powiatu, i wynosi 52,75 %. Najmniejszą gminą pod względem zajmowanego obszaru zajmuje gmina Złota, która zajmuje zaledwie 13, 40% łącznej powierzchni powiatu, natomiast liczba ludności stanowi proporcjonalnie 11,43 %. Użytki rolne zajmują 70% a lasy 18% ogólnej powierzchni administracyjnej obszaru. Obszar działania LGD PONIDZIE, aż w 98,9 % powierzchni obszaru objęte jest różnymi formami ochrony w ramach zespołu parków krajobrazowych, terenów chronionego krajobrazu, sieci ekologicznej ECONET-PL oraz NATURA 2000.

Powierzchnia gmin wchodzących w skład "LGD PONIDZIE"

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba ludności jaka mieszka w obszarze działania LGD PONIDZIE to łącznie 42 196 osoby, które mieszkają w następujących gminach.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG

Źródło: google.mapa

Zgodnie ze Statutem LGD PONIDZIE ma na celu działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich i integracji europejskiej, a w szczególności:

- a) **Opracowanie i realizację Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR)**, w rozumieniu ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, przepisów wykonawczych do tej ustawy oraz przepisów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013, dla obszaru gmin, (obszar działania LGD),
- b) Kreowanie lokalnych produktów i usług, w szczególności turystycznych, tworzenie infrastruktury turystycznej,
- c) Promocję obszarów wiejskich.
- d) Mobilizowanie ludności do wzięcia udziału w procesie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.
- e) Upowszechnianie i wymianę informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności na obszarach wiejskich.
- f) Podejmowanie inicjatyw i działań mających na celu pobudzenie aktywności społeczności lokalnych oraz ich czynny udział w opracowywaniu i realizacji LSR,
- g) Propagowanie działań na rzecz realizacji LSR w obszarze działania LGD, pozyskiwanie partnerów i źródeł finansowania LSR, w tym z programów pomocowych,

- h) Udzielanie wsparcia mieszkańcom obszaru objętego LSR w zakresie przygotowania projektów i pozyskiwania środków na ich realizację, w tym z programów pomocowych,
- i) Podejmowanie inicjatyw i działań mających na celu: rozwój produktów regionalnych, turystyki, przedsiębiorczości, zasobów ludzkich, społeczeństwa obywatelskiego i informacyjnego, poprawę estetyki miejscowości na obszarze działania LGD i bezpieczeństwa mieszkańców, edukację estetyczną-artystyczną mieszkańców, aktywizację gospodarczą i zawodową, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i cyfrowemu, przeciwdziałanie patologiom społecznym, propagowanie zdrowego trybu życia oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego na obszarze działania LGD,
- j) Promocję idei integracji europejskiej w kraju i za granicą

I. Strefa działania LGD PONIDZIE stan faktyczny:

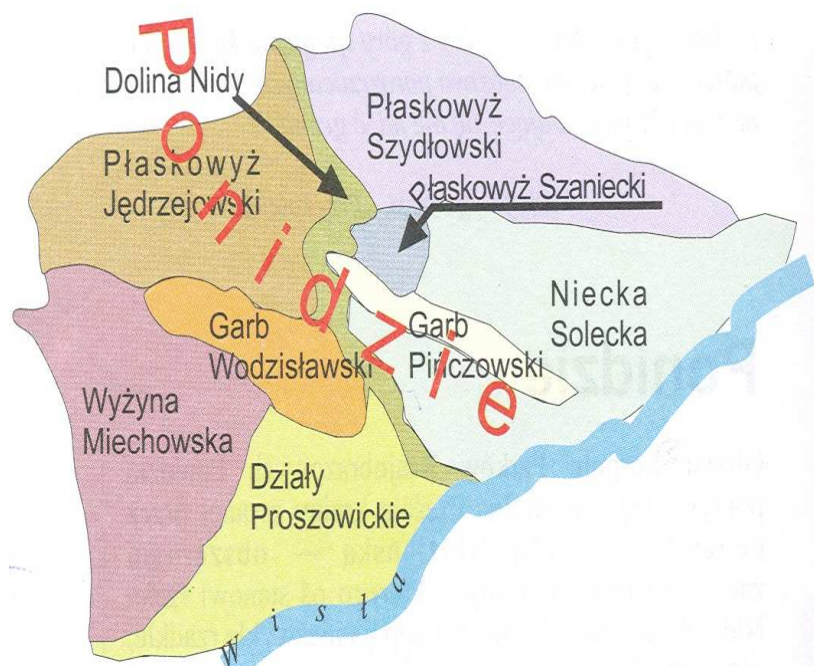
1. Charakterystyka gmin wchodzących w skład LGD PONIDZIE

Lokalna Grupa Działania PONIDZIE obejmuje swym zasięgiem obszar 611,61 km², położony w południowej części województwa świętokrzyskiego, znajdujący się w granicach administracyjnych Powiatu Pińczowskiego, który jest jednym z 13 powiatów ziemskich województwa świętokrzyskiego, który od południa graniczy z województwem małopolskim. W skład powiatu, a zarazem LGD Ponidzie wchodzi pięć gmin: Miasto i Gmina Działoszyce, Gmina Kije, Gmina Michałów, Miasto i Gmina Pińczów oraz Gmina Złota. Powiat sąsiaduje z czterema powiatami województwa świętokrzyskiego: buskim, kieleckim, jędrzejowskim i kazimierskim oraz z powiatem miechowskim w województwie małopolskim. Sieć osadniczą obszaru LGD tworzą 136 miejscowości wiejskich oraz dwa miasta Pińczów i Działoszyce. Na obszarze tym znajdują się 123 sołectwa oraz 2 miasta wymienione wcześniej. Obszar LGD ma charakter rolniczo- przemysłowy.

Ryc. 1 Schematyczna mapa gmin Powiatu Pińczowskiego. Źródło: Powiat Pińczowski

Zgodnie z podziałem fizyczno-geograficznym Jerzego Kondrackiego obszar LGD Ponidzie rozciąga się pomiędzy Wyżyną Krakowsko-Częstochowską a Wyżyną Kielecko-Sandomierską, tworząc makroregion Niecki Nidziańskiej - obszerne zapadlisko tektoniczne, wznoszące się od 150 do 415 m n.p.m. Wody rzeki Nidy od której wzięto nazwę krainy – **Ponidzie** a także płynącej przez południe Nidzicy uchodzą do Wisły. W skład powiatu wchodzi w całości lub części następujące mezoregiony: Garb Pińczowski, Dolina Nidy, Płaskowyż Jędrzejowski, Niecka Solecka oraz Garb Wodzisławski.

Garb Pińczowski zwany również Wałem Wójczo - Pińczowskim jest malowniczym wypiętrzeniem, o długości ok. 42 km, szerokości ok. 6 km oraz wysokościach względnych dochodzących do 100 m, ciągnącym się od Pińczowa w kierunku południowo-wschodnim. Garb tworzą margle kredowe, spod których miejscami odsłaniają się warstwy jurajskie. Charakterystycznym elementem szaty roślinnej Garbu są zespoły roślinności kserotermicznej z szeregiem rzadkich i chronionych gatunków roślin. Interesująca jest również towarzysząca tym zbiorowiskom entomofauna.

Dolina Nidy, która jest osią przyrodniczą obszaru LGD Ponidzie, ma szerokość 1–15 km, o płaskim i podmokłym dnie podlegającym często okresowym zalewom. Mezoregion ten pokrywają mady użytkowane głównie jako łąki i pastwiska. Miejscami w starorzeczach występują torfy. Dno doliny obniża się w kierunku południowo-wschodnim od ok. 205 m do 173 m. Nida wpada do Wisły w okolicach Nowego Korczyna w powiecie buskim. Rzeka jest uregulowana na odcinku Motkowice - Pińczów. Rzeka silnie meandruje - poczynając od Motkowic i płynie wieloramiennym korytem. Obszar ten obfituje w kręte starorzecza, zabagnienia i podmokłości, jednocześnie stanowi ostoję dla szeregu rzadkich i chronionych gatunków ptaków (zwłaszcza wodno-błotnych). Stwierdzono tu występowanie ok. 125 gatunków, co stanowi prawie 1/3 wszystkich ptaków krajowych. Awifauna jest najcenniejszym elementem przyrodniczym rozlewisk Nidy.

Płaskowyż Jędrzejowski to wypiętrzenie zbudowane z margli kredowych znajdujące się w północno-wschodniej części omawianego obszaru. Występują tu także piaski i gliny z okresu czwartorzędu. Występują tu łagodne wzniesienia, przeważnie o układzie

równoleżnikowym, dochodzące do wysokości 260-326 m n.p.m. Na obszarze tym wykształciły się urodzajne ale trudne w uprawie gleby - rędziny.

Garb Wodzisławski obejmuje południowo-zachodnią część omawianego obszaru. Rozciąga się z północnego zachodu na południowy-wschód (dł. ponad 40 km, maksymalna wys. 368 m n.p.m.). W krajobrazie tego regionu dominują pola uprawne, wzbogacone dużymi i cennymi pod względem przyrodniczym kompleksami leśnymi (Lasy Kozubowskie).

Od południa do Garbu Pińczowskiego przylega **Niecka Solecka** zbudowana z wapieni litotamniowych, gipsów oraz piasków i żwirów. Ukształtowanie powierzchni jest tu bardzo zróżnicowane, wysokości bezwzględne wahają się od 20–50 m. W wapieniach i gipsach wytworzyły się liczne formy krasowe w postaci jaskiń, zapadlisk i lejów. Nieckę wypełniają mioceńskie gipsy, iły i piaski częściowo przykryte utworami czwartorzędowymi.

a) Lesistość

Lasy odgrywają ważną rolę w gospodarce turystycznej. Pełnią funkcje krajobrazowe i klimatotwórcze, jak również społeczne i kulturowe czego wyrazem jest wysokie i stale rosnące zainteresowanie społeczeństwa pobytem na łonie natury. Obszary leśne województwa świętokrzyskiego zaliczające się do Krainy Małopolskiej i pięciu dzielnic przyrodniczo-leśnych charakteryzują się silnie zróżnicowaną strukturą przestrzenną i siedliskową. Największe znaczenie dla turystyki ma Niecka Nidziańska znajdująca się w powiecie pińczowskim.

Lasy zajmują 18,75% powierzchni obszaru LGD Ponidzie, z czego 9 435 ha stanowią lasy państwowe zarządzane przez Nadleśnictwo Pińczów natomiast 2 037 ha zajmują lasy prywatne. Lesistość omawianego obszaru jest niższa niż w województwie, dla którego wskaźnik lesistości wynosi 27,6%, oraz kraju - 28,5%. Niższa jest także powierzchnia gruntów zadrzewionych i zakrzewionych, zwłaszcza na obszarach południowych i w dolinie rzeki Nidy. Tradycją obszaru są uprawy rolne, toteż wielowiekowa ekspansja rolnictwa doprowadziła do wylesienia terenu. Istniejące lasy pełnią funkcje gospodarcze i ochronne: przeważnie glebochronne, wodochronne, stanowią ostoję dla zwierząt, ostoję przyrody itp. Przeważającymi typami siedliskowymi na obszarze lasów objętych LGD Ponidzie są bory: bór mieszany świeży i bór świeży a także dębiny, buczyny, lasy grądowe. Lasy stanowiące własność Skarbu Państwa z wyjątkiem tych objętych stałym zakazem wstępu są udostępniane ludności do celów rekreacyjno-wypoczynkowych oraz zbiorów płodów runa leśnego. dopuszcza się, bez konieczności zmiany sposobu użytkowania lasów budowę parkingów leśnych i innych urządzeń turystycznych pod warunkiem, że nie zagraża to środowisku leśnemu i nie koliduje z obowiązującym planem urządzenia lasu, jeśli przemawiają za tym względy wypoczynku ludności, lasy te mogą zostać przekazane

w użytkowanie wskazanej przez samorząd lokalny jednostce organizacyjnej, która zapewniłaby ich racjonalne zagospodarowanie turystyczne.

Lasy skupiają się w różnej wielkości kompleksach, przy czym zwarte układy przestrzenne tworzą lasy w rejonie Bogucic, Młodzaw i Kozubowa, porastające największe wzniesienia i stoki. Lasy prywatne charakteryzują się natomiast większym rozproszeniem tworząc na ogół niewielkie powierzchnie.

<i>Gmina</i>	<i>Powierzchnia gminy w ha</i>	<i>Powierzchnia lasów w ha</i>	<i>Udział % powierzchni lasów w powierzchni gminy</i>
Działoszyce	10540	2007	19,04
Kije	9926	1764	17,77
Michałów	11220	2205	19,65
Pińczów	21275	4467	20,99
Złota	8200	1029	12,54
SUMA	61161	11472	% udział lasów w pow. LGD Ponidzie 18,75

Tab. 1 Lesistość na obszarze LGD Ponidzie Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z gmin.

b) Sieć hydrograficzna

Pod względem hydrograficznym obszar LGD Ponidzie leży w lewostronnym dorzeczu rzeki Wisły w obrębie zlewni głównej rzeki województwa - Nidy, a w południowej jego części – gmina Działoszyce odwadnianej przez Nidzicę. Główne rzeki przepływające przez Obszar LGD Ponidzie to Nida oraz jej dopływ Mierzawa. Na możliwość rekreacyjnego wykorzystania rzek i zbiorników wpływa na ich czystość. Na jakość wód powierzchniowych na obszarze objętym LGD Ponidzie szczególny wpływ ma gospodarka komunalna. Ścieki z terenów wiejskich, niedostatecznie oczyszczone ścieki miejskie oraz spływy obszarowe wymywające z gleby część nawozów mineralnych i organicznych mają istotny wpływ na wzrost koncentracji biogenów, zwłaszcza fosforu, które stymulują procesy eutrofizacji wód. Ponadto na podstawie badań z 2006 r. wynika, że rzeki powiatu nie spełniają norm dotyczących ich przydatności do bytowania ryb łososiowatych i karpiniowatych. Wskaźnikami przekraczającymi normy były głównie azotany i fosfor ogólny.

Rzeka Nida stanowiąca lewy dopływ Wisły przepływa przez obszar gminy Kije, Pińczów i Złota. Natomiast przez teren gminy Michałów płynie Mierzawa będąca dopływem Nidy. Nida jest najdłuższą rzeką województwa liczącą od połączenia z Czarną Nidą 98,8 km, o powierzchni zlewni 3865 km kwadratowych. Rzeka ta stanowi zlewnię II rzędu. Głębokość rzeki waha się od 0,4 do 2,6 m. Jest jedną z najcieplejszych polskich rzek, temperatura jej

wód w lecie dochodzi do 27°C. Nida wypływa pod Moskorzewem, na wysokości ok. 268 m n.p.m. jako Biała Nida, która po przyjęciu w Żernikach dopływu – Czarnej Nidy, staje się Nidą. Uchodzi do Wisły w rejonie Nowego Korczyna. Na odcinku gminy Kije, w rejonie Umianowic, rzeka rozlewa się w kilka koryt (liczne starorzecza), noszących nazwę Starej Nidy. Tworzy tu swego rodzaju deltę śródlądową, jedyną w Polsce. Szerokość doliny Nidy waha się od 1 w odcinkach przełomowych do 15 km Dno doliny jest płaskie, rzeka zatacza w nim szerokie meandry i tworzy liczne starorzecza, niektóre z nich mają charakter rynien erozyjnych. W dolnym i częściowo środkowym odcinku, rzeka kilkakrotnie w okresie ostatnich 200 lat zmieniała przebieg koryta (w praktyce po każdej większej powodzi). W dnie występują liczne tereny podmokłe i bagna.

Wybrane parametry morfometryczne zlewni	Wartość
Długość rzeki	151,2 km
Powierzchnia dorzecza	3865,0 km ²
Wysokość w zlewni max	612 m n.p.m.
Wysokość w zlewni min	167 m n.p.m.
Średnie nachylenie min zlewni	7,1‰
Spadek rzeki	0,67 %

Tabela nr Podstawowa charakterystyka hydrologiczna zlewni rzeki Nidy

Wielkość przepływu średniego z wielolecia (SSQ) Nidy na odcinku Brzegi – Pińczów wynosi od 13,10 do 18,70m³. Pojawianie się wysokich wód występuje w rzece generalnie dwa razy w roku. Są to okresy wiosennych roztopów (luty- kwiecień) i letnich frontalnych opadów (lipiec). Występowanie wód najniższych to z reguły wrzesień.

Nida jest również największym odbiornikiem ścieków z terenu województwa. W globalnej ilości ścieków odprowadzanych do Nidy i jej dopływów dominują ścieki komunalne, które rzutują na stan czystości rzeki. Równie istotnym źródłem zanieczyszczenia są spływy powierzchniowe, co przy rolniczym charakterze zlewni wyraża się wzrostem stężenia związków fosforu i azotu w rzece.

Jakość wody rzeki Nida we wszystkich punktach pomiarowo – kontrolnych na terenie LGD Ponidzie w 2005 r. odpowiadała normatywom IV klasy jakości. Składnikami, które przesadziły o niezadowalającej jakości wód były barwa, wskaźniki bakteriologiczne, tlenowe, fosforany, amoniak, azotyny oraz azot Kjeldahla (Raport WIOS, 2006). W 2006 r. nie odnotowano zmiany klasy jakości wód Nidy (Raport WIOS, 2007).

Mierzawa – jest prawobrzeżnym dopływem Nidy o długości 59,6 km i powierzchni zlewnej 563,6 km². Swoje źródła bierze w miejscowości Bryzdyn, uchodzi natomiast do Nidy w okolicach Pawłowic nieopodal Pińczowa.

Jakość wód rzeki Mierzawa w 2005 r. na obszarze powiatu kształtowała się na poziomie normatywów dla III klasy czystości. Wśród wskaźników, które najczęściej decydowały o jakości wód tej rzeki w poszczególnych punktach pomiarowych znalazły się barwa, wskaźniki biogenne, tlenowe, saprobowość, bakteriologiczne oraz wapń. Badania z 2006 r. wskazują, że jakość wody Mierzawy nie uległa zmianie.

Zasoby rzecznych wód powierzchniowych uzupełniają: zbiorniki wodne - w Pińczowie (zalew pińczowski) i Gackach – Krzyżanowice (zbiorniki powstałe po rekultywacji wyrobiska gipsowego), kompleks stawów rybnych o powierzchni większej niż 1ha, nastawionych głównie na hodowlę karpia zlokalizowanych w zlewni Nidy w Młodzawach Dużych o łącznej powierzchni wraz z groblami ponad 120 ha oraz zbiorniki przeciwpożarowe (gmina Pińczów – 11 zbiorników, gmina Michałów – 9), a także cieki, kanały i rowy tworzące tzw. małą retencję wód. Wody w jeziorach i sztucznych zbiornikach nie objęto badaniami monitoringowymi. Na terenie obszaru występuje też kilka jeziorek polodowcowych, z których największe o powierzchnia ok. 0,1 ha znajduje się w Unikowie.

Zbiornik wodny Pińczów – zalew pińczowski zlokalizowany w starorzeczu Nidy w Pińczowie. Pełni funkcję retencyjno-rekreacyjną. Jest on niewystarczająco zagospodarowany turystycznie, o dużym potencjale. Jego powierzchnia to 11,35 ha pojemności 160 tys. m³. Zbiornik należy do zanieczyszczonych pod względem fizyko - chemicznym. Do zbiornika zanieczyszczenia dopływają wraz z wodami rzeki Nidy o jakości nie odpowiadającej normom. Oprócz tego zanieczyszczenia spływają obszarowo z przyległych łąk, pól, ośrodka sportów wodnych. Spływowi sprzyja korzystne ukształtowanie terenu. Zbiornik leży w dolinie Nidy u podnóża położonego na północny wschód pasma gór – Garb Pińczowski.

Zbiornik wodny Gacki-Krzyżanowice - Zalew ten stanowią dwa zbiorniki o łącznej powierzchni około 25 ha: mały „Pompa” o maksymalnej głębokości 3 m i duży „Grabowiec” głębokości do 18m - pod pionową skalną ścianą od strony północnej. Zalew Gacki to miejsce pełniące funkcje wędkarsko-rekreacyjne. Zajmuje stare wyrobisko górnicze, po wydobyciu gipsu. Ma on kształt podkowy, charakteryzuje się znaczną głębokością, brakiem dopływów, dnem porośniętym roślinnością - głównie gęsto rosnącym wywłócznikiem o wysokości ok. 1 m, tworzącym prawdziwe dywany, czystą wodą, brakiem mielizn i płytkich zatoczek oraz co ważne dla wędkarzy - dużą rybą. Koło PZW Gacki opiekujące się zbiornikiem oraz Okręg PZW systematycznie go zarybiają. Stąd też w Gackach występuje: amur, karp, lin, tołpyga, jesiotr, szczupaka i okoń. Podobnie jak zbiornik wodny Pińczów, posiada duży potencjał turystyczny, lecz do tej pory niewystarczająco wykorzystany.

c) Budowa geologiczna, surowce mineralne i rzeźba terenu

Ukształtowanie powierzchni obszaru objętego LGD Poniemie jest bardzo zróżnicowane, co jest wynikiem złożonej budowy geologicznej i przebiegu głównych struktur

tektonicznych. Obszar LGD Ponidzie pod względem geologiczno-strukturalnym położony jest prawie w całości w obrębie Niecki Nidziańskiej, tylko północną część gminy Kije budują utwory mezozoicznego obrzeżenia Gór Świętokrzyskich. Nieckę wypełniają osady permsko-mezozoiczne i trzeciorzędowe, które są słabo zdeformowanymi tektonicznie, z wyjątkiem silnie zdyskontowanej strefy kontaktowej z trzonem paleozoicznym. Skały paleozoiczne występujące w podłożu Niecki są podobnie wykształcone litologicznie i podobnie sfałdowane i zdyslokowane jak na obszarze Gór Świętokrzyskich.

Kopaliny występujące na terenie LGD pińczowskiego to: skały węglanowe, gipsy, surowce ilaste oraz kruszywo naturalne.

Od Pińczowa w kierunku południowo-wschodnim ciągnie wypiętrzenie o długości około 42 km i szerokości około 6 km - malowniczy Garb Pińczowski kryjący wapien.

Wapień zwany pińczowskim lub pińczakiem to skała osadowa, węglanowa o barwie białej, bladokremowej, ciepłej i jednolitej. odmiana ze szczątkami glonów z rodzaju Lithothamnium, okruchami skorupki otwornic, szczątkami ryb występującego w trzech odmianach o strukturze drobnoziarnistej, średnioziarnistej i gruboziarnistej tak zwany wapień litotamniowy. Charakteryzuje się dużą porowatością i małym ciężarem objętościowym; zaliczany jest do wapieni lekkich. Świeżo po wydobywaniu ze złoża bloki są bardzo miękkie i dają się bardzo łatwo obrabiać nawet zwykłymi narzędziami stolarskimi. Można go ciosać siekierą, ciąć piłami na sucho, rzeźbić dłutem stosowanym do obróbki drewna. Cenny wapień pińczowski znany z eksploatacji przemysłowej od XI wieku, który służy jako materiał budowlany, kruszywo dla produkcji betonów jednofrakcyjnych i mączki wapiennej dla rolnictwa. Najcenniejsze wapienie drobnoziarniste mają właściwości rzeźbiarskie i wykorzystywane są jako kształtki budowlane do okładzin reprezentacyjnych budynków. Miąższość pokładów wapienia sięga 18 metrów.

Obszar objęty LGD Ponidzie posiada bardzo bogate zasoby naturalnego **kamienia gipsowego** o dużym znaczeniu dla przemysłu i należą do największych w świecie. Koncentrują się w obszarach nadnidziańskich (Obszar północny: Marynka - Stawiany - Gartatowice - Szanec, Obszar południowy: Bogucice - Gacki - Skorocice). Złoża gipsowe stanowią zaplecze surowcowe dla dynamicznie rozwijającego się przemysłu gipsowego.

Oprócz odsłonień dokonanych przez człowieka w trakcie wydobywania, na terenie znajdującym się w granicach LGD znajduje się wiele interesujących ostańców, grot, jaskiń, głazów narzutowych oraz innych form mających wartość naukową i dydaktyczną. Te wyjątkowe obiekty to rezerваты i pomniki przyrody nieożywionej, objęte różnymi formami ochrony. Jednym z najciekawszych rezerwatów w województwie jest znajdujący się w powiecie pińczowskim **Rezerwat Skalno-Stepowy Skorocice**. Obejmuje on poziome pokłady mioceńskich gipsów, procesów krasowych rozwiniętych w tych osadach oraz roślinność stepową. Część wyrobisk górniczych zrehabilitowano w kierunku wodnym. W najniższych partiach odkrywek powstały malownicze zalewy wodne z kąpieliskami. Są to miejsca, gdzie można obserwować odsłonięcia skał różnych epok geologicznych, ale również

obiekt, który może służyć celom rekreacyjnym, np. Gacki-Krzyżanowice - kąpielisko po byłej kopalni gipsu, gdzie pozostawiono ścianę wschodnią gipsową dla celów dydaktycznych.

Zróźnicowanie budowy geologicznej sprawia, że teren LGD Ponidzie mimo niewielkiej powierzchni (611 km²) posiada niepowtarzalne walory krajobrazowe, które charakteryzują się urozmaiconą formą rzeźby terenu. W części północnej i środkowej zjawiska krasowe wytworzyły w skale gipsowej charakterystyczne dolinki, szereg zapadlisk, jeziorka, doliny bezodpływowe oraz płaskie fałdy i synkliny tworzące rzeźbę niskofalistą i niskopagórkowatą. Krasowienie gipsów polega na rozpuszczeniu ich przez wodę, która w odróżnieniu od krasu wapiennego, nie musi zawierać dwutlenku węgla. Jest to możliwe dlatego, że gips chłonie wilgoć i rozpuszcza się w wodzie. Stąd też formy krasu gipsowego są bardzo nietrwałe i tym samym bardzo młode w porównaniu do form krasu wapiennego. Dodatkowo, charakterystyczne dla skał gipsowych (w szczególności anhydrytów) jest pęcznienie wraz z wbudowywaniem wody w strukturę mineralną skał, co powoduje naprężenia, następnie sfałdowanie i pękanie wzdłuż powierzchni strukturalnych, najczęściej warstw - powstaje tzw. *Trzewiowiec*. Po tak powstałych spękaniach zaczyna krążyć woda, powiększając je i tworząc m.in. jaskinie. Procesy krasowienia i formy krasu gipsowego należą do zjawisk rzadkich. Spowodowane jest to stosunkowo małymi pokładami gipsu w skorupie ziemskiej w przeciwieństwie do wapieni, których jest stosunkowo dużo. Formy różnie wykształconego krasu powierzchniowego można spotkać właśnie na Ponidziu, gdzie znajduje się największa w Polsce jaskinia powstała w wyniku tego rodzaju krasu, to jest **Jaskinia Skorocicka**.

W centralnej części obszaru objętego LGD Ponidzie dominuje rozległa dolina rzeki Nidy. Dno doliny jest płaskie, rzeka zatacza w nim szerokie meandry i tworzy liczne rozlewiska i starorzecza. Niektóre z nich mają charakter rynien erozyjnych. W dolnym i częściowo środkowym odcinku, rzeka kilkakrotnie w okresie ostatnich 200 lat zmieniała przebieg koryta (w praktyce po każdej większej powodzi). W dnie występują liczne tereny podmokłe i bagna. Na znacznym obszarze wzdłuż rzeki na terasach zalewowych i nadzalewowych występują łąki kośne, przechodzące w miejscach bardziej podmokłych w turzowiska. Przy starorzeczach i oczkach wodnych rosną zespoły szuwarowe. Od Pińczowa Nida biegnie w sztucznym wykopie w środkowej części doliny, w wyniku przeprowadzonych prac regulujących bieg rzeki. Stare, naturalne koryto wyżłobiła rzeka po lewej stronie doliny, po regulacji jest nieprzepływowe. Regulacja rzeki spowodowała trwałe zmiany w krajobrazie doliny Nidy na uregulowanym odcinku. Niebezpieczeństwo powodzi wzdłuż uregulowanego odcinka rzeki zmniejszyło się, ale wzrosło zagrożenie powodziowe w dalszym biegu rzeki.

d) Gleby

Struktura gruntów na danym obszarze dostarcza podstawowych informacji na temat możliwości turystycznego wykorzystania Regionu. Obszar LGD PONIDZIE charakteryzuje się dobrą przydatnością rolniczą gleb, która w ujęciu całościowym przewyższa średnią

województwą. Wyższa od średniej wojewódzkiej jest bonitacja gleb. W strukturze gruntów obszaru objętego LGD Ponidzie przeważają użytki rolne. Grunty orne dzielą się na kompleksy gleb zbożowo-pastewnych (północ powiatu) oraz gleb kompleksów pszennych (południe powiatu). Znaczne obszary LGD zajmują gleby o najwyższej klasie bonitacji. Są to grunty klasy I - IIIb podlegające szczególnej ochronie, które nie powinny być przejmowane na cele nierolnicze. Dobrze rozwinięte gleby stwarzają dla rejonu bazę do produkcji i przetwórstwa owocowo-warzywnego oraz produkcji zdrowej żywności i żywności ekologicznej.

Dobre gleby decydują o generalnie rolniczym charakterze obszaru LGD. Ogólna ilość użytków rolnych na omawianym obszarze wynosi 44 813 ha. Na terenie powiatu nie notuje się skażeń gleby metalami ciężkimi: miedzią, cynkiem, ołowiem, kadmem i niklem. Niepokojącym jednak sygnałem są stwierdzone w południowych gminach omawianego obszaru zanieczyszczenia gleb siarką. W Działoszycach wysoki stopień skażenia siarką występował w czterech próbkach na dwadzieścia wykonanych badań, w Złotej w dwóch na sześć.

e) Dominująca gospodarka

Obszar LGD Ponidzie jest obszarem rolniczym, stąd też rolnictwo stanowi główny sektor gospodarki dający zatrudnienie dla większości mieszkańców. Użytki rolne wynoszą 71% ogólnej powierzchni obszaru. W strukturze władania użytkami rolnymi dominuje sektor gospodarstw chłopskich, jest ich 6850.

Gmina		Użytki rolne							
		Ogółem		W tym: grunty orne		W tym: sady		W tym: łąki i pastwiska	
		ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1.	Działoszyce	7676,5	72,4	7049,5	91,8	47,2	0,6	579,6	7,6
2.	Pińczów	12442,1	58,7	9219,6	74,1	230,0	1,8	2992,4	24,1
3.	Kije	5874,7	59,3	4197,9	71,5	30,6	0,5	1646,1	28,0
4.	Michałów	7884,2	70,4	6804,6	86,3	41,2	0,5	1038,3	13,2
5.	Złota	5784,5	70,5	4392,4	75,9	183,1	3,2	1208,9	20,9

Tabela Struktura użytków rolnych w 2007 r. na obszarze LGD Ponidzie

Średnia wielkość gospodarstwa rolnego w powiecie pińczowskim wynosi 5,6 ha, przy średniej wojewódzkiej 4,6 ha. Gospodarstwa posiadają na ogół rozproszony areal. Istnieje wysoki poziom zatrudnienia w rolnictwie wynoszący ok. 23 osób/100 ha. Wśród osób zatrudnionych w rolnictwie tylko 1% rolników posiada wykształcenie wyższe. W strukturze użytkowania gruntów dominują użytki rolne zajmujące 43.104 ha, czyli 70,5% ogólnej powierzchni, wynoszącej 61.140 ha. Wskaźnik ten jest wyższy od średniej wojewódzkiej

(62,57%) oraz krajowej (59,1%). Spośród 43.104 ha użytków rolnych ponad 78,7% zaliczonych zostało do gruntów ornych (przy średniej wojewódzkiej wynoszącej blisko 77%), 3,86% do pastwisk, 15,8% do łąk, 1,58% do sadów. Głównymi gałęziami produkcji rolniczej w skali obszaru są: zboża, ziemniaki, i buraki cukrowe w gminach Działoszyce, Pińczów, Złota. W powiecie prężnie się rozwija produkcji warzyw gruntowych (marchew, cebula, pietruszka) w gminach Złota, Pińczów, Michałów. W produkcji zwierzęcej dominuje chów bydła mlecznego szczególnie w gminach: Działoszyce i Kije. Natomiast chów trzody chlewnej jest najwyższy w gminach: Działoszyce, Złota i Michałów.

ZAKŁAD HODOWLANY	MIEJSCOWOŚĆ
chlewnia tuczników (1000 szt.)	Michałów
hodowla broilera kurzego (90 000 szt.)	Gołuchów
stacja unasienniania zwierząt	Brzeście
stawy hodowlane	Młodzawy Duże
stadnina koni arabskich (500 szt. koni, 150 szt. bydła)	Michałów

Tabela nr Głównie zakłady hodowlanych znajdujące się na terenie LGD Ponidzie

Największymi zakładami spożywczymi na terenie objętym strategią, wykorzystującymi produkcję rolną regionu są:

- Przetwórstwo Owoców i Warzyw „Gomar” w Pińczowie,
- Natur Vit (producent herbat owocowych i ziołowych) w Koperni,
- ubojnia w Iżykowicach oraz Zagajowie, Przecławce,
- zakład masarski w Pińczowie.

Na obszarze LGD Ponidzie nie potwierdziło się przekonanie, że gospodarka rynkowa sama wymusi przemiany strukturalne w rolnictwie poprzez wypadanie z rynku słabszych gospodarstw. Nastąpiło natomiast bardzo silne zróżnicowanie gospodarstw pod względem możliwości reprodukcji majątku oraz więzi z rynkiem. Coraz wyraźniejszy jest podział gospodarstw na trzy grupy:

rozwojowe - wysokoefektywne, silne ekonomicznie, dające na rynek dużo surowców żywnościowych,

stagnacyjne - z których część ma szansę – przy wprowadzeniu polityki interwencyjnej państwa – zmodernizować się i przejść do grupy pierwszej (część z nich będzie łączyć pracę w rolnictwie z innym zawodem),

słabe - które nie są w stanie zapewnić nawet odtworzenia zużytego majątku trwałego i znośnych dochodów rodzinie właściciela, część z nich musi znaleźć inne źródła dochodów związane z pracą poza rolnictwem, a inne będą musiały zostać wsparte socjalnie.

Przedstawione wyżej kierunki produkcji rolniczej i hodowlanej skłaniają do stwierdzenia, że w skali omawianego obszaru spełnia on warunki wymogów kierunku wielofunkcyjności wsi. Gospodarstwa rolne cechuje rozdrobniona struktura własności, niedostatki w zakresie infrastruktury technicznej. Stwierdzony niedorozwój w otoczeniu rolnictwa wyraża się brakiem instytucji handlowych zajmujących się skupem i przetwórstwem surowców spożywczych. Zmusza to poszczególnych producentów i hodowców do indywidualnego zbytu towarów, co jest możliwe dzięki względnej bliskości potężnych aglomeracji przemysłowych (Kraków, Śląsk).

Coraz bardziej popularna i traktowana jako alternatywne do rolnictwa źródła dochodu mieszkańców wsi jest **agroturystyka**, która stanowi formę wypoczynku w warunkach wiejskich. Usługi agroturystyczne to nie tylko zakwaterowanie, to również usługa gastronomiczna, oferta pobytowa: wędkarstwo, jazda konną, uczestnictwo w pracach gospodarskich. Turystyka wiejska wykorzystuje piękno krajobrazu wiejskiego, kontakt z tradycyjnym rzemiosłem, kuchnią regionalną. W omawianym rejonie o rozwoju agroturystyki decydowały głównie takie czynniki jak: pomoc władz lokalnych, aktywność miejscowych rolników, chęć współdziałania i kierowanie się przykładem innych.

Liczba gospodarstw agroturystycznych na obszarze LGD Ponidzie wynosi **18** – występują one w bardzo atrakcyjnych turystycznie miejscach. Na tak atrakcyjne turystycznie miejsce jakim jest LGD PONIDZIE, liczba 18 gospodarstw, jest liczbą bardzo małą. Przyjmując, iż każde z nich oferuje średnio 8 miejsc noclegowych co daje łącznie na powiat 144 miejsc noclegowych w gospodarstwach agroturystycznych. Agroturystyka trafiła tu na szczególnie sprzyjające warunki, o czym świadczy przyrost liczby turystów. Obszar ten doskonale nadaje się do odbywania pieszych i rowerowych wycieczek, uprawiania jazdy konnej, sportów wodnych, wędkowania, grzybobrania. Obszar LGD Ponidzie można zaliczyć do obszarów o dużych predyspozycjach do rozwoju agroturystyki. Wykorzystanie potencjału rozwojowego, jak wskazuje doświadczenie, wciąż jest niewielkie, wymaga wsparcia oraz nakładów na promocję. Agroturystyka na tym obszarze stać się może kluczową dziedziną gospodarki jeśli chodzi o dodatkowe źródło dochodu w rolnictwie. Nie chodzi tutaj tylko o korzyści finansowe wynikające z noclegów ale również z usług dodatkowych tj. catering, usługi turystyczne, sprzedaż pamiątek, rękodzieła ludowego, organizację wypraw turystycznych po okolicy i innych.

Obszar LGD Ponidzie zalicza się do terenów o bardzo przydatnych pod względem zagospodarowania rolniczego i leśnego warunków do rozwoju agroturystyki. Dodatkowymi argumentami świadczącymi o celowości rozwoju agroturystyki w badanym powiecie są następujące fakty:

1. występowanie czystych cieków wodnych, a wzdłuż nich łąk lub torfowisk z rzadkimi gatunkami roślin,
2. występowanie obszarów chronionych w tym obszarów objętych NATURA 2000,
3. na większości obszarów wiejskich gleby nie są skażone metalami ciężkimi,

4. produkcja żywności ekologicznej,
5. bliska odległość do znanych powszechnie miejscowości turystycznych takich jak np. Busko-Zdrój, Solec-Zdrój, Sandomierz, Kurozwęki, Jędrzejów oraz do kąpielisk,
6. obserwuje się rosnące zainteresowanie wypoczynkiem i pobytem na badanym obszarze przez mieszkańców dużych aglomeracji miejskich.

f) Ludność

Gęstość zaludnienia na km² na obszarze LGD Ponidzie wynosi według danych na dzień 30.06.2009 r. 68,99 osoby i należy także do najniższych w województwie. W dwóch miastach (Pińczów i Działoszyce) zamieszkuje 30% ludności, pozostała ludność zamieszkuje na wsi. Struktura ludności wywiera silny wpływ na przebieg procesów społeczno-gospodarczych. Zależy od niej zarówno stopień aktywności zawodowej oraz rozmiary potrzeb w zakresie infrastruktury społecznej.

GMINA	LICZBA LUDNOŚCI OGÓŁEM 31.12.2006	LICZBA LUDNOŚCI OGÓŁEM 30.06.2009	LICZBA KOBIET 30.06.2009	LICZBA MĘŻCZYZN 30.06.2009
Miasto i Gmina Pińczów	22 398	22 145	11 305	10 840
Miasto Pińczów	12 033	11 780	6 088	5 692
Gmina Kije	4 626	4 614	2 324	2290
Gmina Michałów	4 901	4 911	2 450	2461
Gmina Złota	4 856	4 899	2 502	2397
Miasto i Gmina Działoszyce	5 674	5 627	Brak danych	Brak danych
Miasto Działoszyce	1 074	1 046	Brak danych	Brak danych
Powiat pińczowski	42 455	42 196	Brak danych	Brak danych

Tabela Rozkład ludności w gminach obszaru działania LGD Ponidzie – stan na dzień 31.12.2006 oraz 30.06.2009

Jak widać z powyższego zestawienia w okresie od 31.12.2006 do 30.06.2009 r. liczba ludności obszaru LGD zmniejszyła się o 259 osób. Zmniejszenie to nastąpiło głównie w grupie ludności w wieku przedprodukcyjnym, co jest wynikiem zarówno starzenia się społeczeństwa jak również ujemnym wskaźnikiem migracji.

W analizowanym okresie przewagę liczby urodzeń nad liczbą zgonów, wykazywała tylko miasto i gmina Pińczów. W pozostałych gminach występowała przewaga zgonów.

Pomimo ujemnych wskaźników stopa przyrostu naturalnego należy do najwyższych w województwie świętokrzyskim. Wynika to z tzw. falowania demograficznego, starzenia się społeczeństwa a także powodów społecznych (niedostateczna opieka socjalna państwa), gospodarczych (bezrobocie) itp.

Na zmniejszenie się liczby ludności wpływa również niekorzystny ruch migracyjny charakteryzujący się odpływem młodzieży (przeważnie wykształconej) z terenu powiatu. Ruch migracyjny wynosi 2,4 na 1000 mieszkańców powiatu.

Dokonujące się zmiany demograficzne, radykalne zmniejszenie się ludności w wieku przedprodukcyjnym - odpływ młodzieży wykształconej zaowocuje w przyszłości niekorzystną strukturą wiekową ludności i może decydować o tempie rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych gmin, miast oraz całego powiatu. Decydować on będzie również w przyszłości o tempie rozwoju gospodarczego oraz ilości nowo otwieranych podmiotów gospodarczych. W przyszłości może zaowocować również niedoborami wykształconej kadry managerskiej w firmach oraz kadry urzędniczej w lokalnych instytucjach. Stan taki jest niezwykle niekorzystny z punktu widzenia pogłębiającego się zacofania gospodarczego w stosunku do innych regionów. Dlatego też tak ważna jest działalność LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA PONIDZIE w celu wyrównywania szans rozwojowych między wsią a aglomeracjami miejskimi, tak by zminimalizować odpływ młodych ludzi z terenów wiejskich.

2. Uwarunkowania przyrodnicze

g) Potencjał przyrodniczy

Niezwykle ważnym elementem wpływającym na atrakcyjność turystyczną jest potencjał przyrodniczy, na który składają się z zasoby przyrodnicze oraz pojemności środowiska. Jest on. Obszar LGD Ponidzie należy do najczystszych ekologicznie obszarów województwa świętokrzyskiego i kraju. Różnorodność budowy geologicznej, ukształtowania form powierzchni terenu, warunków klimatycznych i hydrologicznych oraz bogactwo szaty roślinnej i świata zwierzęcego spowodowało, że 98,9 % powierzchni obszaru objęte jest różnymi formami ochrony w ramach zespołu parków krajobrazowych, terenów chronionego krajobrazu, sieci ekologicznej ECONET-PL oraz NATURA 2000.

O walorach wypoczynkowych badanego obszaru decydują warunki naturalne, stanowiące zespół elementów środowiska przyrodniczego, które w różnej mierze oddziałują na użyteczność danego obszaru z punktu widzenia jego funkcji turystycznej Dolina rzeki Nidy wraz z otaczającymi terenami stanowi jeden z najbogatszych przyrodniczo obszarów w Europie. Ranga tego terenu przekracza rangę wielu parków narodowych w Polsce. Oprócz walorów przyrodniczych teren ten charakteryzuje się również wysokimi walorami krajobrazu, licznymi pomnikami przyrody nieożywionej, niezwykle ciekawą historią oraz cennymi zabytkami kultury materialnej. Stanowi również jeden z najciekawszych obszarów funkcjonowania tzw. krajobrazu kulturowego.

Ponadto obszar na którym działa LGD PONIDZIE wyróżnia się na mapie przyrodniczej województwa świętokrzyskiego oraz Polski, jeżeli chodzi o szatę roślinną. Tutaj, bowiem, znajdują się jedyne w kraju miejsca występowania wielu gatunków roślin. Analizując Polską Czerwoną Księgę Roślin można stwierdzić, że nigdzie więcej w Polsce poza rezerwatami przyrody na Ponidziu nie występują: jaskier iliryski, stulisz miotłowy, gęsiówka uszkowata, groszek panoński, szyplin jedwabisty, przewiercień cienki, przetacznik zwodny, sierpik różnolistny, dyptam jesionolistny. Również ze świata zwierząt można podać przykłady gatunków, dla których województwo świętokrzyskie jest jedną z nielicznych ostoi w kraju. Wśród ssaków należy wymienić: nocka Bechsteina i koszatkę, z ptaków cietrzewie, kobczyki, kulony i puszczyki uralskie. Prawdziwym ewenementem ze świata owadów jest mrówka *Myrmica vandeli*.

h) Formy ochrony przyrody

Ochrona przyrody jest obowiązkiem każdego obywatela, organów administracji publicznej, a także jednostek organizacyjnych oraz osób prawnych i fizycznych prowadzących działalność wpływającą na przyrodę. Ze względu na wybitne walory przyrodniczo-krajobrazowe obszaru LGD Ponidzie. Ochroną prawną objęto obszar 60 508 ha, co stanowi 98,9 % całej powierzchni omawianego obszaru.

Na tym terenie utworzono dotychczas (stan na 2007 r.):

- a) Fragment Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego o powierzchni 22 874 ha i strefie ochronnej 26 113 ha, położonego na terenie gmin: Pińczów, Kije, Złota, Michałów.
- b) Fragment Kozubowskiego Parku Krajobrazowego o powierzchni 6613 ha, a jego strefa ochronna 6036 ha, położonego na terenie gmin: Michałów, Pińczów i Złota.
- c) Fragment Szanieckiego Parku Krajobrazowego o powierzchni 10 915 ha, ze strefą ochronną 12 859 ha. Wraz z otuliną leży na terenie gmin: Kije, Pińczów.
- d) Fragment Włoszczowsko-Jędrzejowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (północno-zachodnia część gminy Kije);
- e) Część Chmielnicko-Szydłowieckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (północnowschodnia i centralna część gminy Kije);

f) Fragment Miechowsko-Działoszyckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (północno-zachodnia i południowo-zachodnia część gminy Michałów, znaczna część gminy Działoszyce, za wyjątkiem jej północno-wschodnich obrzeży);

Parki krajobrazowe wchodzą w skład Zespół Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych - ZNPK.

Lp.	gmina	powierzchnia	Pow. w parku		Pow. w otulinie		Razem	
			[ha]	[%]	[ha]	[%]	[ha]	[%]
NADNIDZIAŃSKI PARK KRAJOBRAZOWY								
1.	Kije	9 926	357	3,6	1 707	17,2	2 064	20,8
2.	Michałów	11 221	404	3,6	3 119	27,8	3 523	31,4
3.	Pińczów	21 275	10 531	49,5	5 766	27,1	16 297	76,6
4.	Złota	8 170	2 149	26,3	2 574	31,5	4 723	57,8
KOZUBOWSKI PARK KRAJOBRAZOWY								
5.	Działoszyce	10 548	–	–	1 707	16,2	1 707	16,2
6.	Michałów	11 221	1 078	9,6	2 053	18,3	3 131	27,9
7.	Pińczów	21 275	3 915	18,4	191	0,9	4 106	19,3
8.	Złota	8 170						
SZANIECKI PARK KRAJOBRAZOWY								
9.	Kije	9 926	1 142	11,5	1 320	13,3	2 462	24,8
10.	Pińczów	21 275	872	4,1	–	–	872	4,1
ZESPÓŁ NADNIDZIAŃSKICH PARKÓW KRAJOBRAZOWYCH — razem								
1.	Działoszyce	10 548	–	–	1 707	16,2	1 707	16,2
2.	Kije	9 926	1 499	15,1	3 027	30,5	4 526	45,6
3.	Michałów	11 221	1 482	13,2	5 172	46,1	6 654	59,3
4.	Pińczów	21 275	15 318	72,0	5 957	28,0	21 275	100,0
5.	Złota	8 170	3 769	46,2	3 693	45,2	7 462	91,3

Tabela Powierzchnia gmin obszaru działania LGD Ponidzie położona na terenie PKP

Nadnidziański Park Krajobrazowy położony jest w obrębie Niecki Nidziańskiej. Obejmuje środkowy i dolny fragment Doliny Nidy, Nieckę Solecką i północno - zachodnią część Garbu Pińczowskiego. Park ten utworzono dla zachowania i ochrony walorów przyrodniczych związanych między innymi z powierzchniowym występowaniem serii gipsowej, tworzącej unikatowy zespół zjawisk i form krasu gipsowego.

Charakterystycznym elementem krajobrazu parku jest dolina rzeki Nidy - z licznymi meandrami i starorzeczami, stanowiąca ważny korytarz ekologiczny oraz ostoję ptactwa wodno - błotnego.

Teren parku charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem siedlisk - począwszy od skrajnie suchych, aż po bagienne i wodne.

Dobrze nasłonecznione zbocza gipsowych i wapiennych wzgórz zajmuje jedno z największych w kraju stanowisk roślinności kserotermicznej, której towarzyszy specyficzna entomofauna. Cennymi gatunkami flory mającymi tutaj jedyne lub jedno z niewielu stanowisk w Polsce są m.in. dyptam jesionolistny, szyplin jedwabisty, sierpiek różnolistny, dziewięciświat popłocholistny, gęsiówka uszkowata, sesleria błotna, groszek szerokolistny, rezeda mała, przetacznik zwodny i wczesny, stulisz miotłowy, ostnice: Jana i włosowata, len włochaty.

W dolinie Nidy występują zbiorowiska roślinności wodnej, szuwarowej i torfowiskowej z takimi gatunkami jak: grążel żółty, grzybień biały, osoka aloesowata, bobrek trójlistkowy, kruszczyk błotny, storczyk kukawka, szerokolistny i krwisty, turzyca Davalla.

W okolicy Szczerbkowa na terenie użytku ekologicznego pn. „**stone źródło**” występują podmokłe solniska śródlądowe ze stanowiskami rzadkich halofitów takich jak: przewiercień wąskolistny, muchotrzew solniskowy i mannica odstająca.

Najbardziej charakterystyczne skały gipsowe zbudowane są z ustawionych pionowo, zrośniętych kryształów gipsu potocznie nazywanych "szklicą" lub "jaskółczymi ogonami". Wielkość ich dochodzi do 3,5m i należą one do jednych z największych kryształów gipsu na świecie.

Niezwykłe bogactwo form przyrody żywej i nieożywionej zadecydowało o utworzeniu 9 rezerwatów przyrody: Skowronno, Grabowiec, Pieczyńska, Krzyżanowice, Skorocice, Skotniki Górne, Winiary Zagojskie, Przęślin i Góry Wschodnie.

Na terenie Parku i jego otuliny spotkać można pojedyncze chronione obiekty przyrodnicze:

- 30 pomników przyrody: 16 pomników przyrody żywej (okazale drzewa: lipy, dęby, topole czy też ich skupiska), 14 pomników przyrody nieożywionej,
- 3 użytki ekologiczne.

Obszar położony w granicach Parku znany jest z licznych zabytków kultury materialnej oraz bogatej historii. Tutaj w IX wieku **powstało pierwsze państwo Wiślan** z ośrodkiem władzy w Wiślicy. Pińczów w XVI i XVII wieku był jednym z głównych ośrodków ruchu reformacyjnego, a w połowie XVI wieku miasto stanowiło główną siedzibę braci polskich (Arian) oraz ważny ośrodek kamieniarski i rzemiosł artystycznych. W okresie II wojny światowej Pińczów i jego okolice były rejonem aktywnej działalności oddziałów partyzanckich.

Park charakteryzuje się nagromadzeniem licznych obiektów architektonicznych i archeologicznych. Wiele wsi i miasteczek zachowało dawne układy przestrzenne i zabytkową zabudowę (Pińczów, Wiślica, Nowy Korczyn, Stary Korczyn, Krzyżanowice). Regionalną zabudowę wiejską zachowały w szczególności wsie: Kopernia, Galów i Szaniec. Ponadto podziwiać można liczne zabytki architektury sakralnej, miejskiej, dworskiej z założeniami parków podworskich oraz kamienne krzyże i kapliczki przydrożne, stanowiące szczególnie urokliwy element krajobrazu.

Na terenie parku i jego otuliny wyznaczono ścieżki dydaktyczne:

- geologiczno - botaniczną ścieżkę dydaktyczną "W rezerwacie Skorocice", o długości ok. 3 km,
- przyrodniczo - geologiczną ścieżkę dydaktyczną "Pińczów-Skowronno", o długości ok. 7 km,
- przyrodniczo - geologiczną ścieżkę dydaktyczną "Bogucice - Grabowiec - Gacki - Krzyżanowice", długości ok. 9 km,
- historyczną ścieżkę dydaktyczną "W średniowiecznej Wiślicy", o długości ok. 4,5 km,
- przyrodniczo - krajobrazową ścieżkę dydaktyczną "Czarkowy-Ostrów", o długości ok. 8 km,
- historyczną ścieżkę dydaktyczną "Królewskie miasto Nowy Korczyn", o długości ok. 3 km.

Szaniecki Park Krajobrazowy położony jest w obrębie Niecki Nidziańskiej. Obejmuje środkową część Garbu Pińczowskiego oraz południowo - zachodni fragment Niecki Połanieckiej (Płaskowyż Szaniecki).

Park ten chroni enklawy wartościowego krajobrazu z malowniczymi wapiennymi i gipsowymi wzgórzami oraz ciepłolubnymi zbiorowiskami roślinności kserotermicznej, torfowiskowej i słonolubnej rozsianymi w rozległej, harmonijnej przestrzeni łąk i pól.

Charakterystycznym elementem przyrody parku, uwarunkowanym geologicznie są liczne odsłonięcia gipsów, zwłaszcza wielokrystalicznych, widoczne głównie na terenie Płaskowyżu Szanieckiego. Największe ich bogactwo na terenie parku występuje w okolicach: Szańca, Gartatowic, Stawian i Sędziejowic. W gipsowym podłożu rozwijają się procesy krasowe. W ich wyniku powstają zróżnicowane formy krasu powierzchniowego i podziemnego np.: leje, formy typu uwałe, doliny, jaskinie.

Budowa geologiczna, rzeźba terenu, gleby oraz specyficzny mikroklimat stworzyły dogodne warunki dla rozwoju ciepłolubnych muraw kserotermicznych.

W jedynym ustanowionym rezerwacie przyrody "Owczary" ochronie podlega naturalne źródłowe stanowisko roślinności halofitowej, gdzie na szczególną uwagę zasługują gatunki **stonolubne (halofity)**, takie jak: sitowiec nadmorski, mannica odstająca, łoboda oszczepowata, nostrzyk ząbkowany i komonicznik skrzydlastostrąkowy.

Najcenniejsze elementy przyrodnicze w parku i jego otulinie zostały objęte ochroną w formie 5 pomników przyrody (1 pomnik przyrody żywej, 4 pomniki przyrody nieożywionej), 3 użytków ekologicznych i 3 stanowisk dokumentacyjnych.

W parku znajdują się liczne zabytki kultury materialnej z interesującymi elementami wiejskiego budownictwa regionalnego, które można zobaczyć między innymi w Szańcu, Młynach i Widuchowej.

Świadectwem bogatego dziedzictwa dziejowego są najstarsze ślady, grodzisk i kopców znane z okolic: Szczaworyża, Szańca, Gartatowic, Skotnik Małych i Żernik Górnych.

Podobnie jak na terenie całego Ponidzia, przy drogach, w osadach oraz wśród pól zobaczyć można urokliwe przydrożne figurki i kapliczki wykonane z wapienia, a także pozostałości nielicznych młynów wodnych z urządzeniami piętrzącymi wodę.

Na terenie parku wyznaczono przyrodniczo - krajobrazową ścieżkę dydaktyczną "Szaniec - Kurzejów - Wymysłów - Zwierzyniec", o długości ok. 7,5 km.

Kozubowski Park Krajobrazowy położony jest w obrębie Niecki Nidziańskiej. Obejmuje wschodnią część Garbu Wodzisławskiego. Jest to teren o wybitnych wartościach krajobrazowych i przyrodniczych, charakteryzujący się urozmaiconą rzeźbą terenu ukształtowaną na kredowym podłożu pokrytym lessami, rozległymi obszarami leśnymi i porzucanymi wśród lasów i pól malowniczymi osadami.

Znaczną powierzchnię parku zajmują lasy, położone na wierzchołkach i zboczach wzniesień lessowych porożcinanych dolinkami i wąwozami, pełniące ważną rolę w regulacji stosunków wodnych i klimatycznych.

Strome niezalesione zbocza wzniesień o ekspozycji południowej i południowo – zachodniej zajmują ciepłolubne murawy kserotermiczne. Wyróżniono następujące zespoły roślinności kserotermicznej: stulisza miotłowego i ostnicy włosowatej, rutewki mniejszej i szatwi łąkowej oraz omanu wąskolistnego. Z gatunków zagrożonych na uwagę zasługują: wisienka stepowa, storczyk purpurowy, len włośchaty, obuwik pospolity.

W dwóch rezerwach przyrody: "Polana Polichno" oraz "Wroni Dół", położonych na terenach leśnych, chronione są fragmenty grądu oraz ciepłolubne gatunki fauny i flory zasiedlające śródleśne polany.

Osobliwością Parku jest występowanie w rezerwacie "Polana Polichno" **groszku panańskiego (jedyne stanowisko w Polsce)** oraz największego gatunku polskiego chrząszcza jelonka rogacza.

Najcenniejsze wielowiekowe okazy drzew na terenie parku i jego otuliny: lipy, wiązy, dęby, buki zostały objęte ochroną w formie 13 pomników przyrody żywej.

Na terenie parku i jego otuliny wyznaczono ścieżki dydaktyczne:

- przyrodniczo - krajobrazową ścieżkę dydaktyczną "Chroberz – Wola Chroberska", o długości ok. 5 km.
- historyczną ścieżkę dydaktyczną "Stradów pradziejowy i wczesnośredniowieczny", o długości ok. 3 km.

Ponadto na terenie objętym LGD Ponidzie znajduje się:

- 7 rezerwatów przyrody tabela;
- 39 pomników przyrody;
- 9 użytków ekologicznych;
- 1 stanowisko dokumentacyjne.

	Nr ewid.	Nazwa	Gmina	Typ rezerwatu	Charakter rezerwatu	Rok utworzenia	Pow. w ha
1.	006	Krzyżanowice	Pińczów	stepowy	ściśły	1954	18,00
2.	013	Grabowiec	Pińczów	florystyczny	częściowy	1956	21,92
3.	027	Skowronno	Pińczów	florystyczny	ściśły	1960	1,93
4.	029	Winiary Zagojskie	Pińczów	stepowy	ściśły	1960	4,81
5.	038	Polana Polichno	Pińczów	stepowy	częściowy	1974	9,45
6.	025	Pieczyska	Pińczów	torfowiskowy	częściowy	1999	40,84
7.	026	Wroni Dół	Michałów	leśny	częściowy	1999	9,94

Tabela Rezerwaty przyrody znajdujące się na obszarze LGD Ponidzie

Obszary Natura 2000

W granicach powiatu pińczowskiego znajdują się dwie ostoje **Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000**: Ostoja Nidziańska – siedliskowa oraz Dolina Nidy – ostoja ptasia.

Ostoja Nidziańska PLH260003 to obszar o powierzchni 26515,64 ha stanowiący fragment rejonu Ponidzia, w skład którego wchodzi między innymi gmina Pińczów, Złota, Kije, Michałów. Obejmuje naturalną dolinę Nidy i fragmenty przylegających do niej płaskowyżów. Krajobraz jest tu bardzo urozmaicony. Rzeka Nida silnie meandruje tworząc liczne starorzecza. W środkowej części biegu Nidy utworzył się rozległy kompleks wilgotnych i podmokłych łąk, bagien i starorzeczy. Przy małym spadku koryta rzeki, co roku tworzą się tu rozlewiska i rozwijają zbiorowiska szuwarowe i utrzymują łąki kośne. Lessowe, lekko faliste obszary płaskowyżów porozcinane są licznymi wąwozami, parowami oraz suchymi dolinami. Na odlesionym obszarze zlokalizowane są dwa duże kompleksy stawów rybnych, będące ostoją wielu gatunków ptaków. Obszar ostoi jest słabo zalesiony. Obszar w większości położony na terenie Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego. Na terenie obszaru zidentyfikowano gatunki roślin i zwierząt oraz siedliska przyrodnicze, których występowanie jest zagrożone na terytorium Europy:

- 18 typów siedlisk wymienionych w załączniku I do Dyrektywy Siedliskowej
- 17 gatunków zwierząt i roślin wymienionych w załączniku II do Dyrektywy Siedliskowej.

Gatunki roślin to: dziewięsiś popłocholistny.

Gatunki zwierząt to: 3 gatunki ssaków (mopek, bóbr europejski, wydra), 2 gatunki płazów (traszka grzebieniasta, kumak nizinny), 6 gatunków ryb (boleń, różanka, piskorz, koza, głowacz białopłetwy, minóg strumieniowy), 5 gatunków bezkręgowców (poczwarówka zwężona, skójka gruboskorupkowa, trzepla zielona, modraszek telejlus, czerwńczyk fioletek).

Ostoja Nidziańska zawiera następujące typy siedlisk:

- Nizowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*)
- Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe)
- Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, otamion
- Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*)
- Ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe (*Koelerion glaucae*)
- Murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea* i ciepłolubne murawy z *Asplenion septentrionalis-Festucion pallentis*) - priorytetowe są tylko murawy z istotnymi stanowiskami storczyków
- Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników *Ranunculion fluitantis*
- Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*)
- Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk

- Górskie i niżowe murawy blizniczkowe (Nardion - płaty bogate florystycznie)
- Wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi
- Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (Molinion)
- Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*)
- Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe)
- Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea*)
- Torfowiska nakredowe (*Cladietum marisci*, *Caricetum buxbaumii*, *Schoenetum nigricantis*)
- Śródlądowe słone łąki, pastwiska i szuwary (*Glauco-Puccinietalia* część – zbiorowiska śródlądowe)
- Jaskinie niedostępne do zwiedzania.

Obszar Specjalnej Ochrony ptaków Dolina Nidy PLB260001- tzw. ostoja ptasia, obejmujący między innymi gminy: Kije (1777,8 ha), Michałów (977,4 ha), Pińczów (4984,0 ha), Złota (2186,3 ha) o łącznej powierzchni 19956,08 ha to dolina rzeki Nidy o szerokości 2-3 km, a wyjątkowo 6 km - koło miejscowości Umianowice, gdzie tworzy się delta śródlądowa. Charakterystycznym elementem doliny są meandry rzeczne i starorzecza.

Na terenie obszaru zidentyfikowano gatunki i siedliska, dla których wyznaczono obszar: stwierdzając występowanie 30 gatunków ptaków wymienionych w załączniku I do Dyrektywy Ptasiej, których istnienie zagrożone jest na terytorium Europy oraz 10 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt (zagrożone wyginięciem na terytorium kraju). Gatunki ptaków z załącznika I Dyrektywy Ptasiej, dla ochrony, których została wyznaczona ostoja to: bączek, bąk, ślepowron, czapla biała, bocian czarny, bocian biały, podgorzałka, pszczołojad, kania czarna, błotniak łąkowy, błotniak stawowy, błotniak zbożowy, orlik krzykliwy, kureczka nakrapiana, zielonka, derkacz, mewa czarnogłowa, rybitwa zwyczajna, rybitwa białoczelna, rybitwa czarna, zimorodek, dzięcioł zielonosiwy, dzięcioł czarny, skowronek borowy, świergotek polny, podróżniczek, pokrzewka jarzębata, gąsiorek, ortolan, dzięcioł syryjski. Ponadto na terenie obszaru znajdują się 33 gatunki regularnie występujące ptaki migrujące niewymienione w załączniku I Dyrektywy Rady 79/4009/EWG.

Omawiany obszar stanowi część krajowego systemu przyrodniczego w ramach **krajowej sieci ekologicznej ECONET-PL Dolina Nidy** i część terenów do niej przyległych została włączona do węzła ekologicznego o randze międzynarodowej -**Obszar Buski**. Pozostała część powiatu, za wyjątkiem jego północnej części (fragment gminy Kije), wchodzi w skład krajowego węzła ekologicznego - **Obszar Nidziański**.

Regionalne węzły ekologiczne to Lasy Kozubowskie oraz duże kompleksy leśne położone na wschód od Pińczowa, północ od Włoszczowic (gm. Kije) i północny-zachód od Sancygniowa (gm. Działoszyce) oraz dolina Mierzawy (prawobrzeżny dopływ Nidy), który łączy obszar

Wyżyny Miechowskiej z doliną Nidy. Rangę lokalnych ciągów ekologicznych posiadają pozostałe doliny rzek i cieków, zagospodarowane w części jako użytki zielone oraz pasma zadrzewień, zakrzewień i wydłużone kompleksy leśne.

i) Ciekawe przyrodniczo miejsca

Uwarunkowania naturalne- różnorodność budowy geologicznej, ukształtowania form powierzchni terenu, warunków klimatycznych i hydrologicznych oraz bogactwo szaty roślinnej i świata zwierzęcego - są niezaprzeczalnie ogromną wartością obszaru objętego LGD Ponidzie i mimo wielu kwestii spornych (jak np. regulacja rzeki Nidy w latach 60-tych) bogactwo walorów naturalnych sprawia, że z powodzeniem można rozwijać różne formy turystyki a szczególnie turystyki przyrodniczej i agroturystyki.

Jednym z najciekawszych miejsca na Ponidziu to oczywiście **Dolina rzeki Nidy** Jej malownicze tereny stanowią cenną ostoję wielu gatunków ptaków. Pomiędzy Motkowicami a Skowronnem w rozszerzeniu doliny utworzyła się jedyna w swoim rodzaju struktura geomorfologiczna – delta śródlądowa. Rzeka rozdziela się i łączy, tworząc labirynt odnóg, rozgałęzień i starorzeczy. Rzeka osadza niesiony materiał co powoduje miejscowe zalewanie pobliskich terenów. Najcenniejsze przyrodniczo tereny Doliny Nidy objęto ochroną w ramach Europejskiej Sieci Natura 2000 jako obszary specjalnej ochrony ptaków.

Nadnidziański Park Krajobrazowy obejmuje dolinę rzeki Nidy od okolic Motkowic aż po jej ujście do Wisły w okolicy Nowego Korczyna. Nida jest osią tego parku, płynie meandrując rozległą doliną, tworząc liczne starorzecza, rozlewiska i oczka wodne, które stanowią miejsce bytowania ptaków wodno-błotnych i wielu gatunków ryb słodkowodnych. Głównym walorem parku, prócz Nidy, są siedliska roślinności kserotermicznej obfitujące w zagrożone, rzadkie i chronione gatunki zarówno roślin jak i zwierząt. Osobliwością w skali kraju są także wykształcone w sposób klasyczny formy krasu powierzchniowego i podziemnego, rozwinięte w skałach gipsowych: studnie krasowe, mosty skalne, ponory, wywierzyska, jaskinie, schroniska, leje krasowe i inne.

Szaniecki Park Krajobrazowy przyrodniczo i krajobrazowo zbliżony jest do Parku Nadnidziańskiego. Występująca bogata rzeźba lessowa oraz kras gipsowy czyni krajobraz dynamicznym i ciekawym. Ziemia ta jest pełna zabytków kultury materialnej z interesującą formą budownictwa przy użyciu miejscowego kamienia . Z obecnością gipsów wiąże się także występowanie siarczano - słonych źródeł, wykorzystywanych dla celów leczniczych w uzdrowiskach w Busku i Solcu - Zdroju.

Kozubowski Park Krajobrazowy jest najmniejszym z parków, a jednocześnie najbardziej zalesionym. Lasy zajmują bowiem blisko połowę jego obszaru. Kozubowski Park utworzono na terenach lessowych na których wykształciły się urodzajne czarnoziemy, a wsie i osady są

malowniczo wpisane w krajobraz otaczających pól, zalesionych wzgórz i wąwozów lessowych.

Na terenie parku znajdują się ciekawe obiekty regionalnego budownictwa wiejskiego oraz pozostałości dworów i parków podworskich. O bogatych tradycjach osadniczych świadczy wczesnośredniowieczne grodzisko w Stradowie będące ośrodkiem plemiennym z przełomu VIII i IX wieku. Rezerваты przyrody to miejsca, które na pewno warto odwiedzić:

Rezerwat przyrody Krzyżanowice to ścisły stepowy rezerwat przyrody, który położony jest na terenie Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego w gminie Pińczów. Liczna fauna bezkręgową, w tym około 30 gatunków reliktowych.

Rezerwat przyrody Grabowiec –częściowy rezerwat przyrody florystyczny o powierzchni 21,92 ha na terenie Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego w gminie Pińczów. Przedmiotem ochrony są: kompleks drzewostanu dębowo-grabowego na wzgórzu gipsowym ze zjawiskami krasowymi. Jedyne w Polsce stanowisko dyptama jesionolistnego. Z gatunków bardzo rzadkich występują: dyptam jesionolistny, tzw „gorejący krzew Mojżesza”, wisienka karłowata, obuwik pospolity, miłek wiosenny, lilia złotogłów, zawilec wielokwiatowy oraz roślinność stepowa: ostnica włosowata, len włochaty i len żółty. W rezerwacie znajduje się stanowisko rzadkich owadów prostoskrzydłych.

Rezerwat przyrody Skowronno - ścisły rezerwat florystyczny na terenie Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego w gminie Pińczów o powierzchni 1,93 ha. Przedmiot ochrony stanowią: naturalne stanowiska reliktovej roślinności kserotermicznej; panującym gatunkiem jest kłosownica pierzasta (*Brachypodium pinnatum*).

Rezerwat przyrody Winiary Zagojskie – ścisły rezerwat stepowy na terenie Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego w gminie Pińczów. Powierzchnia rezerwatu 4,81 ha, rok utworzenia 1960. Przedmiot ochrony: kwietny step łąkowy oraz murawa ostnicowa z udziałem rzadkich i prawnie chronionych gatunków roślin. Przez rezerwat przechodzi niebieski szlak turystyczny z Pińczowa do Wiślicy.

Rezerwat przyrody Polana Polichno - rezerwat stepowy, częściowy na terenie Kozubowskiego Parku Krajobrazowego w gminie Pińczów o powierzchni: 9,45 ha. Powstał w 1974. Przedmiot ochrony: zespół roślinności stepowej oraz stanowiska licznych owadów żyjących w warunkach stepowych, m.in. szarańczaków i jelonka rogacza.

Rezerwat przyrody Pieczyska - rezerwat torfowiskowy częściowy na terenie Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego w gminie Pińczów o powierzchni 40,84 ha. Przedmiotem ochrony są: śródleśne torfowiska , w tym zespół torfotwórczy z lepiężnikiem różowym (*Petasites hybridus*) stanowiącym ostoję dla rzadkich i chronionych roślin turzyca, kruszczyk błotny i zwierząt.

Wroni Dół – to częściowy rezerwat leśny w gminie Michałów o powierzchni 9,94 ha, Przedmiot ochrony stanowią fragment zespołu grądu z licznymi gatunkami roślin objętych ochroną. Szczególnie interesujące i wymagające ochrony są gatunki ciepłolubnych krzewów z berberysiem, ligustrem i różą, skrawki muraw kserotermicznych, step kwietny i siedlisko występowania mchu włochatego. Rezerwat jest naturalną ostoją dla wielu gatunków zwierząt.

Ogród na Rozstajach Tadeusza Kurczyny w Młodzawach Małych powstał jako ogród prywatny dla własnych potrzeb, ale ze względu na wzrastające zainteresowanie został udostępniony do zwiedzania. Ogród ten jest jedynym prywatnym ogrodem botanicznym udostępnionym do zwiedzania na terenie obszaru LGD Ponidzie a także województwa świętokrzyskiego. Właściciel odziedziczył w Młodzawach Małych gospodarstwo rolne po dziadkach, przeprowadził się tam i zaczął prowadzić gospodarstwo ogrodnicze. Zlikwidował część zabudowań gospodarczych obejścia i posadził pierwsze rośliny ozdobne - między innymi jałowiec chiński i srebrny świerk. Z biegiem czasu przestawił się na prowadzenie szkółki roślin ozdobnych i stopniowo powiększał swój ogród. Oprócz roślin prezentuje też małą autorską galerię rzeźby w drewnie i okazy egzotycznych ptaków. Występuje tu ponad dwa tysiące gatunków i odmian drzew, krzewów i bylin zgromadzonych w kolekcji ogrodu stanowi jego dużej wartości przyrodniczej. Szczególną uwagę zwraca tu różnorodność iglaków - są to zarówno rośliny wysokopienne, jak i odmiany płozące i karłowate, formy o zwartej kolumnowej koronie, formy kuliste i zwisłogałęziowe (płaczące). Spotkać tu też można oprócz roślin zielonych odmiany o żółto barwiących się pędach (złote) i niebieskie (srebrne). Z interesujących dendrologa roślin wymienić należy: cyprysika nutkajskiego, jałowca chińskiego, jodłę kalifornijską, metasekwoję chińską, miłorząb dwuklapowy, platan klonolistny, sosnę czarną, sosnę himalajską, sosnę limbę, sosnę wejmutkę, świerka kłującego, świerka płaczącego, świerka serbskiego, świerka węzowego, żywotniki i jeszcze wiele innych.

3. Uwarunkowania historyczno-kulturowe

j) Potencjał historyczny i tradycyjny – ludzie i ciekawe miejsca

Obszar działania LGD Ponidzie, może poszczycić się wielowiekową tradycją osadniczą z trwale wyrytymi śladami w postaci zabytków kultury materialnej, zabytków kultury duchowej oraz wciąż odkrywanych licznych stanowisk archeologicznych.

Zbadane ślady osadnictwa sięgają okresu kultury lubelsko- wołyńskiej (2800-2700 lat p.n.e.) - stanowisko archeologiczne w miejscowości **Bronocice** gmina Działoszyce. Najstarsza faza osadnicza związana z wczesnym okresem kultury pucharów lejkowatych obejmowała powierzchnię ok. 2 ha i była datowana na okres 3770-3540 lat p.n.e.

Po opuszczeniu tej osady teren ten został zajęty przez ludność kultury ceramiki biało malowanej kompleksu lendzielsko-polgarskiego, która założyła niewielką osadę obronną ok.

3500 lat p.n.e. Następnie ok. 3400 lat p.n.e. na ten teren powróciła ludność kultury pucharów lejkowatych zakładając bardzo rozległą osadę o powierzchni ok. 18 ha, której towarzyszyło cmentarzysko. Osada ta funkcjonowała aż do schyłku właściwej kultury pucharów lejkowatych, do ok. 3100 lat p.n.e.

Później założone zostały osady związane z mieszanymi grupami o cechach kultury pucharów lejkowatych i kultury badeńskiej. Osady te z okresu pomiędzy 3100 a 2500 lat p.n.e. były także otaczane rowami. Najpóźniejsza faza zasiedlenia tego terenu jest związana z kulturą ceramiki sznurowej.

Pozostałościami po ludach żyjących u schyłku epoki kamienia są kopce i kurhany – pradawne cmentarzyska, stanowisko kultury celtyckiej w miejscowości **Pełczyska** gmina Złota. Celtowie zakładali szereg niedużych, prawdopodobnie jednodworskich osad rodowych, obok których funkcjonowały nieliczne, większe centra rzemieślniczo - handlowe. Najbardziej wysunięte na północny wschód takie centrum, o którym wiemy i które udało się odkopać, znajdowało się na terenie obecnych Pełczysk, ponidziańskiej wsi, położonej 25 km od Pińczowa. Położenie na Bursztynowym Szlaku sprzyjało rozwojowi osady, która była powiązana handlowo z wybrzeżem Bałtyku, obszarami Czech, Moraw, terenami naddunajskimi a nawet Mołdawią.

Celtycka osada w Pełczyskach funkcjonowała do początków I w. p.n.e. Jednak odejście Celtów to nie koniec osadnictwa na terenie Pełczysk. Galowie nie byli też pierwszymi, którzy osiedli na tym terenie. Metryka osadnictwa w Pełczyskach sięga ponad 4 tysięcy lat przed naszą erą, a prowadzone na tym terenie badania archeologiczne, co chwilę dostarczają nowych sensacji. Znaleziono tu groby pochodzące z różnych epok, z których najstarszy liczy sobie około 6000 lat, a najmłodszy "zaledwie" 2000. Na wzgórzu zwanym Zawinnica odkryto pozostałości grodu z czasów Władysława Łokietka otoczonego głęboką fosą i wałem ziemnym. Znaleźisko to potwierdza ciągłość osadnictwa na terenie Pełczysk. Grodzisko owiane jest legendami o walkach toczonych tu przez Łokietka przeciw wojskom biskupa krakowskiego Muskaty czy o tunelu, który miał łączyć grodzisko z kolegiatą w Wiślicy.

Ruiny rycerskiego zamku na Górze Zamkowej w Pińczowie składają się mury fundamentów, resztki wieży oraz filar mostowy. W latach 1424 - 54 biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki, ówczesny właściciel Pińczowa, wznosił zamek. Zbudowano go z kamienia i cegły, na planie czworoboku, z dużą dwukondygnacyjną wieżą mieszkalną, naprzeciwko której ulokowano wieże obronne. Droga do zamku prowadziła podjazdem wzdłuż skłonu, przez most ponad fosą, której wielkość i rozplanowanie potwierdziły badania architektoniczno-archeologiczne z lat sześćdziesiątych. Przebudowano go, według projektu Santi Guccio, w końcu XVI wieku na renesansową siedzibę kolejnego właściciela - biskupa Piotra Myszkowskiego. Był to wspaniały zamek, który budził zachwyt współczesnych, dominował nad okolicą, widoczny z dalekiej perspektywy, dowodził potęgą rodów możnych fundatorów. W końcu XVIII wieku zniknął górujący nad miastem zamek. Oszczędził go „potop

szwedzki” - wojska Karola Gustawa zajęły zamek w 1655 roku. Opuszczony podupadł i z upływem czasu ulegał destrukcji. Decyzją właścicieli – rodziny Wielopolskich został rozebrany około 1780 roku.

Podczas prac wykopaliskowych prowadzonych w 2005 r. na miejscu dawnego zamku w Pińczowie naukowcom i studentom z Uniwersytetu Łódzkiego udało się odkopać północno-wschodnią wieżę. Najcenniejszymi znaleziskami są duże fragmenty marmurowych ozdób z framug okien i drzwi.

Tutaj również żyli i pracowali ludzie z pierwszych stron kart historii, którzy na przestrzeni wieków tworzyli kulturową tożsamość obszaru. Są to między innymi:

kardynał Zbigniew Oleśnicki - biskup krakowski, którego staraniem Pińczów w 1428 roku zyskał prawa miejskie. Oleśnicki rozbudował zamek i był fundatorem kościoła i klasztoru o.o. Paulinów.

ksiądz Hugo Kołłątaj - współtwórca Konstytucji 3 Maja, uczeń miejscowego gimnazjum w latach 1756-1761, do którego został wysłany w wieku 7 lat, jako dorosły człowiek napisał żartobliwie, że nauczono go tutaj „czytać i źle pisać”. W roku 1772 rozpoczął starania o objęcie probostwa w Pińczowie, lecz dopiero w 1784 został jej proboszczem. Bardzo troszczył się o poziom nauczania i dzięki jego staraniom szkoła pińczowska została podniesiona do rzędu podwydziałowych. Od roku 1779 ks. Kołłątaj został plebanem w Krzyżanowicach, jak również dożywotnim dziedzicem tej wsi. Pełnił podwójną rolę, proboszcza i pana feudalnego. Dużą zasługą Kołłątaja dla Ponidzia było wybudowanie nowej świątyni w Krzyżanowicach, na gruzach starej, która spłonęła rażona piorunem. Proboszcz sam ją zaprojektował korzystając z pomocy nieznanego architekta. Zaplanował wyposażenie wnętrza na wzór greckiej świątyni. Był również właścicielem Gartatowic, Stawian i Chomentówka, a w Pińczowie posiadał ogrody usytuowane na stoku góry św. Anny.

przeor Augustyn Kordecki - obrońca Częstochowy, od 1647 r. do maja 1650 r. był przeorem klasztoru paulińskiego w Pińczowie, gdzie podczas jego urzędowania rozpoczęto budowę nowych organów w miejscowym kościele św. Jana. Zachowały się też informacje o udzielanym przez niego ślubie i dwóch chrztach.

Santi Gucci - architekt i rzeźbiarz tworzący w miejscowym wapieniu pińczaku, projektant kapliczki na wzgórzu św. Anny, właściciel warsztatu rzeźbiarskiego, w którym wytwarzano elementy dekoracyjne do wielu pałaców i kościołów w Polsce.

Adolf Dygasiński - piewca Ponidzia - urodzony w Niegosławicach, leżących w gminie Złota, w powiecie pińczowskim. Nauki początkowe pobierał w Pińczowie. W swojej twórczości bardzo często poruszał tematykę życia mieszkańców wsi i małych miasteczek, a wzorce

czepał właśnie z Ponidzia. Na jego twórczość składają się nowele, powieści, opowiadania, utwory dla dzieci, publicystyka, prace z dziedziny pedagogiki oraz liczne streszczenia i przekłady dzieł naukowych.

Wybrane wydarzenia historycznych ważne z perspektywy rozwoju turystyki na obszarze LGD:

- **1257 rok Kopernia, gmina Pińczów** – wystawienie aktu lokacyjnego dla miasta Krakowa.

5 czerwca 1257, miało tu miejsce nadanie praw miejskich dla Krakowa na prawie magdeburskim. Podczas wiecu na błoniach Koperni, książę Bolesław Wstydlivy wydał akt lokacyjny Krakowa. Napisany po łacinie dokument, którego oryginał spoczywa w Archiwum Państwowym w Krakowie, przedstawia wolę władcy, którego intencją było dopomożenie Krakowowi w szybszej odbudowie po najeździe tatarskim w 1241 r., przez nadanie mu nowoczesnego na owe czasy prawa i kształtu urbanistycznego.

- **1702 rok, Kliszów, gmina Kije** – miejsce ostatniej szarży polskiej husarii.

Stoczona tu została wielka bitwa między armią szwedzką króla Karola XII a wojskami saskimi Augusta II oraz wspomagającymi go wojskami polskimi pod komendą Stanisława Hieronima Lubomirskiego, hetmana wielkiego koronnego. W czasie tej bitwy hetman poprowadził szarżę husarii, ostatnią, jak się okazało, w dziejach naszej wojskowości. Jednak gdy ta się załamała, niespodziewanie opuścił plac boju, razem z całą jazdą polską. Tym samym odsłonił skrzydło saskie z piechotą i artylerią, przyczyniając się do rozbicia armii Augusta II przez Szwedów. Zwycięzcy Szwedzi zdobyli w tej bitwie 48 dział saskich i polskich (trzy zostały porzucone przez pokonanych w czasie odwrotu na bagnach i mokradłach Nidy), cały obóz saski, osobiste bagaże Augusta II, 36 chorągwi i sztandarów królewskich, zapasy prochu, amunicji i sprzętu wojskowego. Toteż zawsze szukano w tej okolicy ukrytych skarbów.

- **1863 rok, Grochowiska, gmina Pińczów** - miejsce jednej z większych, zwycięskich bitew powstania styczniowego.

Tutaj rozegrała się jedna z najkrwawszych bitew powstania styczniowego, w której 3 tysięczny oddział powstańczy dowodzony przez dyktatora powstania Mariana Langiewicza startł się z 5 tysięcznym, dysponującym 6 działami, korpusem regularnej rosyjskiej piechoty. W trakcie walk, kierowany przez François Rochebruna oddział „Żuawów Śmierci” przeprowadził brawurowy atak na artylerię rosyjską i zdobył ich armaty. W walce brał też udział młody powstaniec Adam Chmielowski, przyszły święty Brat Albert. Całodzienny, ciężki bój, który pochłoniął po ok. 300 ofiar po obu walczących stronach, zakończył się zwycięstwem Polaków.

- **1944 rok, Partyzancka Republika Pińczowska** - Republika Pińczowska była partyzancką wolną ojczyzną. Powstała na przełomie lipca i sierpnia 1944 r. na terenie ok. 1000 km²,

w granicach administracyjnych dawnego powiatu pińczowskiego. Choć utrzymała się niecały miesiąc, miała wielką siłę oddziaływania. Partyzanci w poszczególnych miejscowościach przejmowali pocztę, kolej, urzędy gminne, rozbrajali posterunki niemieckie.

STADNINA KONI W MICHAŁOWIE

Niezwykle interesującym miejscem o którym jeszcze nie wspomniano jest funkcjonująca od ponad 50 lat **Stadnina Koni w Michałowie**. Stadnina Koni Michałów hoduje konie czystej krwi arabskiej i jest to największa w Polsce, jedna z większych w Europie, a może i na świecie stadnina koni tej rasy. Od lat utrzymuje stado prawie 400 koni czystej krwi arabskiej, w tym samych klaczy matek ponad 100. Obecnie jest spółką Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa OT Warszawa. Dzięki położeniu w dolinie Michałów cechuje specyficzny mikroklimat. Niewielka ilość opadów, bardzo płytka warstwa orna, pod nią skała wapienna sprawiają, że przy małej ilości opadów ziemia pęka, roślinność więdnie i wysycha. Stwarza to środowisko ze wszech miar korzystne dla koni czystej krwi arabskiej. Oprócz arabów stadnina posiada grupę koni małopolskich o bardzo rzadkiej maści tarantowatej oraz kilkanaście kuców szetlandzkich.

CIUCHCIA EKSPRES PONIDZIE

Kolejnym wartym uwagi miejscem jest trasa **Ciuchcia Ekspres Ponidzie**. Ciuchcia kursuje w okresie letnim od 1992 roku i stanowi wyjątkową atrakcję dla turystów. Z jej usług korzysta młodzież, wczasowicze, kuracjusze. Przejażdżka Ciuchcią po Ponidziu jest niezapomnianą przygodą, obrazy torów są niesamowite - uprawne pola, łąki, rozlewisko Nidy, Pińczowskie wzgórza, kraina lessowa pocięta wąwozami, murawy stepowe. Cały obszar, przez który jedzie Ciuchcia, znajduje się na terenie zespołu parków Krajobrazowych Ponidzia. Pomimo wielu trudności Ciuchcia jest nadal na Ponidziu. Na pewno koszty utrzymania "Expresu" są duże, ale jest to cenny zabytek tego regionu i należy dbać o niego, bo dostarcza niezapomnianych przeżyć, a przede wszystkim jest wizytówką Ponidzia.

Do dyspozycji turystów jest zabytkowa lokomotywa parowa, lokomotywa spalinowa, 4 wagony pasażerskie po 45 miejsc, wagon pasażerski plenerowy (bez okien), wagon pasażerski letni (bez dachu), a także wagon - bufet. Pociąg jest radiofonizowany. Na stacji kolejki w Umianowicach są organizowane zabawy przy ognisku, z pieczeniem kiełbasek, do dyspozycji turystów są boiska piłki siatkowej, nożnej i koszykówki oraz tor przeszkód, stoliki i ławeczki na wolnym powietrzu oraz zadaszenie w razie deszczu. Można również zwiedzać miejscowości na trasie przejazdu, wesoło spędzić czas przy ognisku, muzyce i zabawie, korzystać z usług stadniny koni i ośrodka sportów wodnych na zalewie w Pińczowie. Istnieje możliwość zamówienia pociągu specjalnego

k) Potencjał historyczny – ciekawe historycznie budowle i budynki

Wszelkiego rodzaju obiekty zabytkowe, muzea, ciekawe miejsca, organizowane imprezy kulturalne są istotnym elementem podnoszącym wartość turystyczną danego regionu. Obszar staje się atrakcyjny, gdy turysta ma do wyboru nie tylko to, co proponuje mu natura, ale również, gdy może korzystać z walorów antropogenicznych wzbogacających teren. Ziemie obszaru objętego LGD Ponidzie są bogate w obiekty zabytkowe. Ich wielkość i różnorodność powodują, iż każdy odwiedzający znajdzie coś dla siebie. Wiele obiektów to zabytki unikalne w skali kraju.

GMINY	Zabytki ogółem	Obiekty sakralne Katolickie	Obiekty sakralne - pozostałe	Zespoły pałacowe/dworskie	Zespoły parkowe	Budownictwo ludowe	Zabytki techniki	Użyteczności publicznej
Działoszyce	100	20	3	20	3	49	2	3
Kije	28	8	-	-	1	19	-	-
Michałów	82	15	-	5	1	52	7	2
Pińczów	160	31	1	10	3	103	2	10
Złota	44	10	-	15	1	18	-	-
obszar ogółem	414	84	4	50	9	241	11	15

Tabela Zestawienie obiektów zabytkowych na obszarze LGD Ponidzie

Tożsamości kulturową na terenie objętym przez LGD Ponidzie stanowią:

- krajobraz kulturowy ukształtowany poprzez system osadniczy, charakterystyczne układy urbanistyczne miast i wsi powiatu, komponenty krajobrazu otwartego,
- zasób wartości kulturowych poprzez dziedzictwo archeologiczne, dziedzictwo architektoniczne i wydarzenia historyczne.

Do najważniejszych zasobów dziedzictwa architektonicznego należą obiekty sakralne a wśród nich kościoły katolickie, reprezentowane w historii sztuki w Polsce np.

- kościół w Zagości Starej wymieniany ze względu na zachowane romańskie rzeźby architektoniczne,
- kościół w Działoszycach wymieniany z uwagi na ciekawą dwukondygnacyjną kaplicę oraz gotyckie malowidła przedstawiające "Credo", kaplica św. Anny na wzgórzu w Pińczowie, wymieniana jako pierwsza w Polsce wolnostojąca kaplica kopułowa.

LOKALIZACJA	KRÓTKI OPIS
Bogucice	- Kościół pw. Nawiedzenia MP z 1630r.
Chroberz	- Kościół pw. WNMP z 1550r.
Działoszycy	- Kościół pw. Świętej Trójcy z 1220r., przebudowany w XVII w. - Bożnica z 1852r.
Dzierążnia	- Kościół pw. Św. Marii Magdaleny z 1440r. - Kaplica Grobu Chrystusowego z 1646r.
Gołuchów	- Kaplica pw. Matki Boskiej Częstochowskiej z II poł. XIX w.
Góry	- kościół pw. WNMP z 1764r. - Kaplica grobowa rodziny Dembińskich z 1839r.
Kije	- Kościół pw. Św. Pawła i Piotra z II poł. XII w., przebudowany z XVII w.
Krzyżanowice Dolne	Kościół pw. Św. Tekli z lat 1786 -1789
Michałów	- Kościół pw. Św. Wawrzyńca z lat 1852-1853
Młodzawy Małe	- Kościół pw. Św. ducha i MB Bolesnej z XVIII w.
Nowa Zagość	- Kościół pw. Św. Jana Chrzyciela z XIV w. (pierwotnie joanitów, zapewne z 1166r.
Pełczyska	- Kościół pw. Św. Wojciecha z XVIII w.
Pińczów	- Zespół klasztorny popauliński z XV w. - Klasztor o.o. reformatów z XVII w. - Bożnica z XVI w. - Kaplica Św. Anny z 1600 r. - Lapidarium na cmentarzu parafialnym
Probołowice	- Kościół pw. Św. Jakuba Starszego z 1759 r., drewniany
Rębów	- Kaplica pw. Matki Boskiej Częstochowskiej ok. 1800 r.
Sancygniów	- kościół pw. Św. Piotra i Pawła z 1400 r.
Węchadłów	- Zbór ariański z 1559r.
Wolica	- kościół pw. Św. Tekli z lat 1887-1896
Wrocieryż	- Kościół pw. Św. Marcina z 1801 r.

Tabela Wybrane obiekty sakralne z terenu LGD Ponidzie

Obiekty sakralne religii chrześcijańskiej – kościoły, kaplice, cmentarze grzebalne – znajdują się w dobrym stanie technicznym i są powszechnie użytkowane.

Na terenie powiatu występują też zabytki sakralne judaizmu: synagoga w Pińczowie stanowiąca podręcznikowy przykład jednej z najstarszych dobrze zachowanych synagog oraz niestety ruiny synagogi w Działoszycach. Do obiektów sakralnych zaliczyć można kapliczki

i krzyże przydrożne rozsiane wśród dróg i pól jak również pomnik Myszkowskich z 1609r. – we wsi Włochy koło Pińczowa.

Do architektonicznych zasobów dziedzictwa kulturowego powiatu należą także zespoły pałacowo-dworsko-parkowe, obiekty budownictwa ludowego, obiekty uznane za zabytki techniki. Wszystkie one świadczą o rozwoju form ekonomicznych na terenie powiatu. Zespoły pałacowe występują w miejscowościach Sancygniów, Pińczów, Góry i Chroberz. Zespoły dworskie występują w miejscowościach: Krzyżanowice Dolne, Pierocice, Węchadłów, Michałów. Obiekty te reprezentują architekturę od XVI poprzez XVIII i XIX wiek. Ich kondycja jest różna, w większości zła. Również założenia parkowe, parków przydworskich ulegają zniekształceniom i degradacji kompozycyjnej.

Największą liczbę zabytków na terenie powiatu stanowią obiekty budownictwa ludowego. Szczególną wartość mają zachowane układy urbanistyczne wsi – ulicówki, wielodrożnice czy wsie łanowe. Zasób materialny większości wsi powiatu jest zasobem powojennym z uwagi na zniszczenia wojenne, niemniej zachowało się wiele pojedynczych obiektów – budynków mieszkalnych, drewnianych czy też zabudowań gospodarczych. Na uwagę zasługuje układ urbanistyczny samego Pińczowa – I poł. XV – XX w., jak również zabytkowy cmentarz wojenny w Pińczowie z lat 1914-1918.

Z terenu obszaru LGD znikają zabytki techniki. Najcenniejszym z nich jest **most drewniany na palach w miejscowości Umianowice**. Wśród pozostałych wyróżnić należy są młyny oraz zabudowania funkcjonujących od XVII wieku zakładów kamienia w Pińczowie. Do cennych budynków użyteczności publicznej należy również zaliczyć kamienicę zwaną Drukarnią Ariańską z przełomu XVI/XVII w. w Pińczowie. Wśród zabytków techniki odnajdziemy Dworzec Kolejki Wąskotorowej, murowany ok. 1920r. również w Pińczowie.

Wykaz najważniejszych zabytków i atrakcji turystycznych.

Kapliczki przydrożne – kapliczki i krzyże przydrożne rozsiane wśród dróg i pól są swoistym obiektem sztuki sakralnej. Ponad 60 obiektów wykonanych pochodzących z XVII/XVIII w. zaewidencjonowano w Katalogu Zabytków sztuki Polskiej, ponad 100 znajduje się w ewidencji Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Spis figur przydrożnych sporządzony na podstawie „Katalogu zabytków sztuki w Polsce” - 1961 r.:

Bogucice - Figury przydrożne z 2 poł. XVII w., kamienne

1. na ogzysowanym cokole niska kolumna opleciona wicia roślinną, dźwigająca kamienny krucyfiks
2. na kolumnie z cokołem czworoboczna kapliczka z płaskorzeźbami świętych, nakryta dwuspadowym kamiennym daszkiem.

- I. Brzeście - Figura przydrożna prawdopodobnie z 1 poł. XIX w., kamienna, rzeźba św. Antoniego Padewskiego, na postumencie

Chroberz - Figury przydrożne, kamienne:

1. rzeźba św. Jana Nepomucena, późnobarokowa na postumencie, prawdopodobnie około połowy XVIII w.
2. rzeźba św. Barbary (głowa zrekonstruowana), na postumencie , 1747
3. rzeźba św. Floriana na postumencie, 1767
4. rzeźba św. Mikołaja na postumencie, 1772
 - I. Dębiany koło Działoszyc - Figura przydrożna kamienna, krucyfiks na kolumnie tokańskiej z płaskorzeźbą św. Józefa, 1829

Działoszyc - Figury przydrożne, kamienne:

1. rzeźba św. Antoniego Padewskiego z aniołkami, barokowa, na postumencie, zapewne z 2 poł. XVIII w.
2. rzeźba Chrystusa Frasobliwego na kolumnie, barokowa, zapewne XVIII w.
3. rzeźba św. Jana Nepomucena, I poł. XIX w. (bez podstawy)
4. na postumencie 1823r. nowa figura (dawna św. Józefa przeniesiona do Jakubowic)

Dzieskanowice - Figura przydrożna kamienna. Na czworobocznym ogzysowanym i fazowanym słupie rzeźba ludowa Chrystusa Frasobliwego, zapewne koniec XVIII w. lub pocz. XIX w.

Dzierążnia - Figury przydrożne, kamienne:

1. na kolumnie czworoboczna ogzysowana kapliczka, na której w arkadkach płaskorzeźby Trójcy św., II poł. XVII w.
2. na postumencie z płaskorzeźbami świętych krucyfiks, po jego bokach rzeźby św. Rocha i Rozalii, I poł. XIX w.
3. rzeźba Trójcy św. na kolumnie, prawdopodobnie I poł., XIX w.

Jakubowice - Figury przydrożne, kamienne:

1. rzeźba św. Józefa o charakterze barokowym, przeniesiona z Działoszyc (gdzie zachowany postument z datą 1823)
2. krucyfiks na słupie z narzędziami Męki Pańskiej, 1842

Kije - Figura przydrożna, z 1 poł. XIX w., kamienna, krucyfiks na ogzysowanym, czworobocznym słupie z cokołem

Krzyżanowice - Figury przydrożne, kamienne:

1. rzeźba św. Jana Nepomucena z aniołkiem, późnobarokowa, 1768
2. postument zniszczonej figury św. Leonarda 1764
3. rzeźba św. Józefa o charakterze barokowym, na postumencie, XVIII/XIX w.

Lipówka - Figura przydrożna kamienna, na kolumnie toskańskiej krucyfiks z klęczącą postacią św. Magdaleny, zapewne koniec XVIII w. lub początek XIX w.

Michałów - Figura przydrożna na kolumnie z postumentem rzeźba kamienna św. Jana Nepomucena, rokokowa 1753, odnowiona 1834 r.

Młodzawy - Figury przydrożne, kamienne:

1. przy drodze do kościoła rzeźbiony krucyfiks i symetrycznie po jego bokach, w znacznej odległości, figury św. Jana Kantego i Jana Nepomucena, późnobarokowe 1735r. Krucyfiks na czworobocznym postumencie z cokołem i ogzysowanym impostem, na postumencie płaskorzeźby narzędzi Męki Pańskiej, rzeźby świętych na ogzysowanych czworobocznych postumentach ujętych w wolutowe spływy, z profilowanymi cokołami i impostami, na postumentach płaskorzeźbione głowy aniołków w obłokach
2. krucyfiks żelazny na kolumnie, 1807 r.
3. rzeźba św. Wincentego Ferreriusza na ogzysowanym postumencie z cokołem i płaskorzeźbami świętych, 1808
4. na kolumnie kapliczka z filarkami przy narożnikach, na ścianach kapliczki płaskorzeźby Matki Boskiej Częstochowskiej i świętych, u szczytu krucyfiks, 1827
5. na postumencie z płaskorzeźbami świętych krucyfiks, u jego stóp rzeźby św. Rozalii i Rocha, 1849r.

Niegostawice - Figura przydrożna kamienna, na kolumnie rzeźba Najświętszej Panny Marii Niepokalanie Poczętej, na globie oplecionym węzłem, 1842 r.

Nowa Wieś - Figury przydrożne, kamienne:

1. na postumencie krucyfiks z postaciami Chrystusa z obu stron, na globie ziemskim, prawdopodobnie 2 poł. XVIII w.
2. rzeźba św. Floriana na postumencie z wolutami, pocz. XIX w.

Pasturka - Figura przydrożna, kamienna, na postumencie z cokołem krucyfiks oraz rzeźby Matki Boskiej i św. Jana, ludowa, 1 połowa XIX w.

Pełczyska - Figury przydrożne, kamienne

1. rzeźba Chrystusa Frasobliwego na wysokim czworobocznym słupie, późnobarokowa, 2 połowa XVIII w., 1840

2. rzeźba św. Jana Nepomucena na czworobocznym postumencie
3. rzeźba św. Floriana na wysokim czworobocznym postumencie, 1843 r.

Pińczów - Figury przydrożne, kamienne:

1. rzeźba św. Michała Archanioła, na wysokim ogzysowanym postumencie i schodkowym cokole, 1821
2. rzeźba św. Jana Nepomucena na ogzysowanym postumencie o charakterze barokowym, 1825, uszkodzona w czasie ostatniej wojny
3. rzeźba św. Pawła na ogzysowanym postumencie o charakterze późnobarokowym, 1826,
4. rzeźba św. Tekli na postumencie, I poł. XIX w.
5. rzeźba św. Antoniego Padewskiego na postumencie I poł. XIX w.
6. rzeźba św. Antoniego padewskiego na postumencie, I poł. XIX w.
7. rzeźba Anioła Stróża, na kolumnie kompozytowej i postumencie, o charakterze późnobarokowym

Sancygniów - Figury przydrożne, kamienne

1. fragment pomnika w formie ośmiobocznego słupa ze stylizowaną głowicą kompozytową, pokrytego ornamentami roślinnymi, XVII w., litery i daty m. in. 1766 r.
2. rzeźba św. Jana Nepomucena na ogzysowanym postumencie, późnobarokowa 1756 r.
3. rzeźba św. Floriana na ogzysowanym i ujętym w woluty późnobarokowym postumencie z herbem margrabiów Wielopolskich, wystawiona 1758 r. przez Stefana i Ewę z Tarłów Dembowskich
4. na słupie kapliczka z filarkami w narożnikach, nakryta kamiennym daszkiem siodłowym, wewnątrz rzeźba Chrystusa Frasobliwego, być może pocz. XIX w.

Skowronno Dolne - Figury przydrożne, kamienne

1. rzeźba św. Jana Nepomucena na postumencie, późnobarokowa, II poł. XVIII w.
2. rzeźba św. Floriana na postumencie, późnobarokowa, prawdopodobnie II poł. XVII w., odnawiana 1808 r., uszkodzona
3. rzeźba św. Agaty na postumencie, o charakterze barokowym, 1806 lub 1816 r.

Skowronno Górne - Figura przydrożna kamienny krucyfik na postumencie, późnobarokowy, II poł. XVIII w.

Włochy - Figura przydrożna zapewne z I poł. XVIII, kamienna, uszkodzona przez Niemców 1939-45, na postumencie czworoboczna kapliczka z wnękami z czterech stron, w których płaskorzeźby ze scenami Męki Pańskiej, daszek kamienny dwuspadowy

Winiary - Figura przydrożna z II poł. XVII w., kamienna, czworoboczny słup dźwigający kapliczkę, ujętą w profilowane, wydatne gzymsy z główkami puttów, kryta kamiennym daszkiem, na ścianach kapliczki zatarte płaskorzeźby

Wola Zagojska - Figura przydrożna prawdopodobnie z końca XVIII w., kamienna, krucyfiks i rzeźby Matki Boskiej i św. Jana, późnobarokowe, na słupie z postumentem ozdobionym płaskorzeźbami świętych

Wolica - Figura przydrożna z 1758 roku, kamienna, na kolumnie rzeźba późnobarokowa Chrystusa Frasobliwego

Zagość - Figury przydrożne, kamienne:

1. na postumencie i kręconej kolumnie z chmurek z główkami puttów rzeźba późnobarokowa N.P. Marii Niepokalanie Poczętej, 1735 r.
2. rzeźba Anioła Stróża na wysokim ogzysowanym postumencie, 1827 r.

Złota - Figura przydrożna barokowa z 1670-tych lat, odnowiona w 1790 r., kamienna, na słupie z płaskorzeźbami Męki Pańskiej otwarta kapliczka z czterema filarkami i namiotowym daszkiem, wewnątrz rzeźba Chrystusa Frasobliwego.

Żurawniki - Figura przydrożna z 1826 r., kamienna, na postumencie czworoboczny słup z płaskorzeźbami św. biskupów i zakonników, na nim nowy krzyż kamienny (pierwotny obok)

I) Potencjał kulturowy

Zasoby dziedzictwa kulturowego stanowią istotny element tożsamości świadczący o ciągłości działalności i dorobku społeczności lokalnej. Działalność kulturalną na obszarze LGD prowadzą:

MUZEUM REGIONALNE W PIŃCZOWIE - Muzeum powstało w 1963 r. i otrzymało początkowo jedno pomieszczenie w popaulińskim, barokowym klasztorze. Uruchomienie placówki muzealnej pozwoliło na zabezpieczenie detali architektonicznych z nie istniejącego zamku i XIV w. Kościoła Św. Ducha oraz innych zabytków. Wyzwoliło wiele cennych inicjatyw wśród lokalnego społeczeństwa, a szczególnie młodzieży. Stopniowo coraz więcej z nich utożsamiało się z działaniami muzeum, współuczestniczyło w powiększaniu zbiorów i rozszerzało zainteresowania własną kulturą i historią.

OŚRODEK DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I TRADYCJI ROLNEJ PONIDZIA W CHROBRZU – to placówka kulturalna z siedzibą w dawnym pałacu Wielopolskich, działająca przy Zespole Szkół Rolniczych w Chrobrzu. Wyjątkową atmosferę tworzą unikatowe wystawy prezentujące

historię Ponidzia poczynawszy od czasów neolitu, poprzez epokę brązu i żelaza w oparciu o najciekawsze odkrycia archeologiczne z Pełczysk, aż po dzieje nowożytne. Inne wystawy przedstawiają bogatą historię ordynacji Myszkowskich i Wielopolskich oraz burzliwą przeszłość Ponidzia - losy partyzanckiej Republiki Pińczowskiej 1944. Można tu również poznać środowisko przyrodnicze regionu i jego tradycje rolnicze. Ośrodek przybliży dorobek twórczy lokalnych pisarzy, malarzy, rzeźbiarzy i muzyków.

GMINNE CENTRA ORAZ DOMY KULTURY:

- Pińczowskie Samorządowe Centrum Kultury w Pińczowie (PSCK):
- Miejsko-Gminne Centrum Kultury w Działoszycach,
- Gminne Centrum Kultury w Michałowie,
- Centra Kształcenia na Odległość w Złotej, Chrobrzu, Pełczyskach.

Na terenie powiatu funkcjonuje:

- **17 bibliotek wraz z ich filiami**, których ogólny księgozbiór wynosi ok. 200 000 woluminów,
- **grupa artystów amatorów i profesjonalistów z różnych dziedzin:**
 - z zakresu malarstwa, rzeźbiarstwa, grafiki, tkaniny artystycznej, której znakomitymi przedstawicielami są: Małgorzata Marszałik-Znojek, Andrzej Kozera, Tadeusz Kurczyna, Paweł Kisielewski, Anna Wojnowska-Orzeł, Wojciech Socha, pisaniem ikon zajmuje się Jadwiga Wierzbicka,
 - literaci: Adam Ochwanowski, Zdzisław Antolski, Henryk Kawiorski, Adam Szajderski, Andrzej Dziubiński,
 - kapele, orkiestry dęte, zespoły śpiewacze a także zespoły muzyczne jak np. „Pińczowskie Dinozaury”, „Green Street Projekt”,
 - grupa teatralno-kabaretowa - „Teatr Ciut Frapujący”,
 - zespoły folklorystyczne i śpiewacze oraz kapele ludowe: Pełczyszczenie, Bogucanki, Złocowianki, Kapela Maćka Sobonia.

4. Charakterystyka potencjału społecznego

Relacje między ogółem zasobów ludzkich a strefą gospodarki wraz z jej otoczeniem społeczno-instytucjonalnym, określające poziom życia mieszkańców przedstawiają się następująco: na terenie powiatu pińczowskiego, będącego równocześnie obszarem działania LGD Ponidzie, w gospodarce narodowej (pracujący poza rolnictwem indywidualnym, według miejsca pracy, bez jednostek osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, spółek cywilnych, w których liczba pracujących nie przekracza 9 osób) zatrudnione było 5233 osoby, z czego wynika, że znaczna część osób w wieku produkcyjnym- ok. 80 % była zatrudniona w rolnictwie.

GMINA	OGÓŁEM NA DZIEŃ 30.09.2000	OGÓŁEM NA DZIEŃ 30.09.2009	K	M	BEZROBOTNI Z PRAWEM DO ZASIŁKU	BEZROBOTNI W WIEKU 18-44 LATA	BEZROBOTNI POW. 12 M-CY
Pińczów	1587	860	454	406	106	612	235
Działoszyce	379	216	93	123	19	153	111
Michałów	284	161	98	63	10	136	69
Złota	215	110	53	57	3	92	38
Kije	334	156	105	51	16	115	64
OGÓŁEM	2799	1503	803	700	154	1108	517

Tabela Stan bezrobocia na dzień 30.09.2000 r. oraz 30.09.2009 r. Źródło Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Pińczowie.

W poszczególnych gminach obszaru objętego LGD Ponidzie stan bezrobocia na dzień 30.09.2009 r. przedstawia się następująco: największym bezrobociem charakteryzuje się Miasto i Gmina Pińczów – 860 bezrobotnych osób z przewagą kobiet – 454. Na drugim miejscu pod względem bezrobocia plasuje się Miasto i Gmina Działoszyce. Liczba bezrobotnych osób to 216 i w grupie tej większość stanowią mężczyźni – 123 osoby. Kolejne gminy wykazują liczbę bezrobotnych na poziomie powyżej 100. I tak w Gminie Michałów jest 161 osób bezrobotnych zarejestrowanych z przewagą kobiet – 98; w gminie Kije na 156 osób bezrobotnych grupą przeważającą są kobiety - 105. Najmniej liczna pod względem bezrobotnych jest Gmina Złota, gdzie zarejestrowanych osób jest 110 i w niewielkim stopniu przeważają mężczyźni – jest ich 57. W porównaniu do roku 2000 bezrobocie w powiecie pińczowskim spadło o 53,69%.

W strukturze bezrobotnych, co należy podkreślić znaczną grupę stanowią osoby młode (w wieku 18-44 lata) które stanowią 73,71% w stosunku do ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Większość bezrobotnych posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe, podstawowe oraz policealne i średnie ogólnokształcące.

Niepokojącym zjawiskiem jest bardzo duża liczba bezrobotnych pozostających bez praw do zasiłku. Wśród zarejestrowanych bezrobotnych jest ich aż 1349, co stanowi 89,75%. Wyznacza to oczywiście zakres zwiększonych działań dla ośrodków opieki społecznej.

Wśród zarejestrowanych bezrobotnych 34,39% to osoby pozostające bez pracy powyżej 12 m-cy.

Łagodzenie skutków bezrobocia stanowić winno jeden z najważniejszych celów strategicznych dla powiatu. Wymaga to przemyślanych i skoordynowanych działań władz samorządowych, administracji państwowej, organizacji i instytucji pozarządowych, charytatywnych i kościelnych. Przebudowy wymaga system kształcenia i dokształcania dorosłych. Istnieje potrzeba stworzenia szerokiego frontu prac interwencyjnych a także

umożliwiania absolwentom szkół średnich i wyższych odbywania stażów pracy umożliwiających im aktywne poruszanie się na rynku pracy.

ORGANIZACJE SPOŁECZNE I POZARZĄDOWE

W granicach obszaru objętego LSR istnieją 132 zarejestrowane stowarzyszenia. W przeważającej ilości, bo aż 62 stowarzyszenia to Ochotnicze Straże Pożarne, 20 to kluby sportowe zarejestrowane jako stowarzyszenia kultury fizycznej działające przy szkołach, parafiach lub kluby jeździeckie. Pozostałe to głównie stowarzyszenia wspierające rozwój lokalnej gospodarki i kultury (np. Stowarzyszenie Rozwoju Kulturalno-Gospodarczego Powiatu Pińczowskiego, Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Kije), turystyki (np. PTTK, Aeroklub Pińczowski) i edukacji oraz stowarzyszenia producentów rolnych. W powiatowym rejestrze stowarzyszeń zarejestrowane jest także 13 stowarzyszeń zwykłych nie zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym - są to głównie stowarzyszenia rozwoju wsi. Działające stowarzyszenia zajmują się głównie wspieraniem rozwoju lokalnego, kultury, gospodarki i promocją „małych ojczyzn”, działają także w obszarze turystyki, zdrowia i samopomocy społecznej. W granicach obszaru działa też osiem Kół Gospodyń Wiejskich: Koło Gospodyń Wiejskich Bogucice, Koło Gospodyń Wiejskich Złota, Koło Gospodyń Wiejskich Tur Dolny, Koło Gospodyń Wiejskich Gołuchowianki, Koło Gospodyń Wiejskich Kliszów, Koło Gospodyń Wiejskich Czechów - Janów, Koło Gospodyń Wiejskich Kije, Koło Gospodyń Wiejskich Gartatowice. Obszar LGD to również teren polowań Kół Łowieckich: Zarządu Okręgowego PZŁ Kielce, Koła Łowieckie Nr 1 NIDA w Pińczowie, Koło Łowieckie Nr 7 WENATOR w Kielcach, Koło Łowieckie im. Św. Huberta nr 2 w Pińczowie, Koła Łowieckiego SZARAK w Działoszycach, Wojskowego Koła Łowieckiego Nr 184 KRUK w Krakowie, Koła Łowieckiego Nr 3 w Jędrzejowie, Koła Łowieckiego Nr 3 GAWRON przy Nadleśnictwie Pińczów oraz połowów Kół Wędkarskich: Polskiego Związku Wędkarskiego Okręg w Kielcach, Koła PZW Pińczów, Gacki i Złota.

Jak wynika z przeprowadzonej ankietyzacji, ilość istniejących organizacji pozarządowych działających na terenie LGD PONIDZIE, nie jest wystarczająca, aby prawidłowo wspierać działania pozarządowe na terenach wiejskich. Widać bardzo wyraźną potrzebę powstania nowych form pozarządowych, a jednocześnie duży brak w zakresie wiedzy co do procedur zakładania NGO. Organizacje pozarządowe na terenach wiejskich pełnią niezwykle ważną funkcję społeczną – aktywizują lokalną ludność do wspólnego działania, kultywują tradycję i kulturę oraz są centrami rozrywki i przekazu informacji w miejscowościach. Ich projekty mogą stać się bezpośrednim odzwierciedleniem potrzeb lokalnej społeczności i brakującym elementem w prawidłowym rozwoju terenów objętych LSR.

5. Charakterystyka potencjału gospodarczego

Obszar posiada charakter rolniczo- przemysłowy. Przemysł zlokalizowany jest głównie na terenie gminy Pińczów i oparty na przetwarzaniu naturalnych złóż gipsu, wapieni oraz produktów rolnych.

Do najważniejszych podmiotów gospodarczych działających na terenie **Miasta i Gminy Pińczów** należą m.in.:

- Zakłady Przemysłu Gipsowego „Dolina Nidy” S.A. w Leszczach,
- „Nida Gips” spółka z o.o. w Gackach,
- Zakład Gipsowy RIGIPS Polska w Stawianach,
- Pińczowskie Zakłady Kamienia Budowlanego,
- EUROCASH w Pińczowie,
- EKO-INŻ” w Pińczowie,
- Przetwórstwo Owoców i Warzyw „Gomar” w Pińczowie.

Ponadto w mieście oraz gminie funkcjonują drobne przedsiębiorstwa budowlano-usługowe i transportowe.

Na terenie pozostałych gmin sferę gospodarczą z uwagi na ich rolniczy charakter można podzielić pomiędzy rolnictwo i usługi.

W **Gminie Kije** do największych i znaczących podmiotów gospodarczych należą:

- Intergaz Sp. z o.o. w Woli Żydowskiej,
- Zakład Betoniarski „Prefabrykaty” w Hajdaszku,
- Zakład Piekarniczo-Cukierniczy w Kijach,
- PPHU „Rolex” – produkcja maszyn i urządzeń rolniczych oraz części zamiennych w Umianowicach.

Do największych i znaczących podmiotów gospodarczych z terenu **Gminy Michałów** należą:

- Stadnina Koni Sp. z o.o. w Michałowie,
- Przedsiębiorstwo Wielobranżowe „Nidex”,
- Piekarnia Sędowice,
- PPHU „Białczyk” w Zagajowie,
- Tartak w Pawłowicach, FH „CEL-JAR”.

Sferę gospodarczą **Gminy Złota** prezentują:

- Przedsiębiorstwo Wielobranżowe Sp. z o.o. - Pełczyska,
- Piekarnia „Maciej” - Złota,
- Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna w Nieprowicach,
- Samopomoc Chłopska - Złota.

Ogółem na terenie obszaru działania LGD w systemie REGON zarejestrowanych jest 2 412 podmiotów gospodarczych, z czego 2 258 należało do sektora prywatnego (93,6%). Dominującą formą prawną jest jednoosobowa działalność gospodarcza (na własny rachunek) (1845 podmiotów – 76,5%). Wskaźnik ilości podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON przypadających na 1000 mieszkańców jest niski (57,3), w porównaniu do województwa.

6. Charakterystyka walorów turystycznych:

m) Turystyczna Infrastruktura publiczna

Infrastruktura turystyczna to wszelkiego rodzaju obiekty oraz urządzenia turystyczne, mające na celu służyć przyjeżdżającym na dany obszar turystom - zaspokajaniu ich potrzeb związanych z bierną oraz aktywną turystyką. Na infrastrukturę turystyczną składają się: baza noclegowa: hotele, hostele, pensjonaty, pokoje gościnne, gospodarstwa agroturystyczne, schroniska turystyczne, apartamenty, domy wycieczkowe, domki wczasowe, kempingi, chatki studenckie, itd.; baza gastronomiczna: restauracje, bary, pijalnie, zajazdy, kawiarnie, puby, itd.; obiekty sportowe: hale sportowe, korty tenisowe, baseny, kąpieliska, itd.; Szlaki - piesze, rowerowe oraz inne trasy, *obiekty kultury*: galerie, wystawy itd.

Analizując walory turystyczne obszaru objętego LGD Ponidzie, zwraca uwagę fakt iż są one wykorzystane w minimalnym stopniu. Dostępność zabytków i wspaniała przyroda przyciągają turystów, którzy jednak nie mogą pozostać w tym wyjątkowym miejscu na dłużej. Dużą rolę w tej kwestii powinna odgrywać informacja na temat nie tylko zabytków ale i możliwości noclegu, dobrej restauracji czy kawiarni, ale również możliwości inwestycji w sferę turystyki. Rolę taką powinna spełniać **Lokalna Organizacja Turystyczna**, która istnieje na obszarze LGD Ponidzie, jednak jest to struktura która powinna być bardziej aktywna w kierunku promocji, nie tylko pojedynczych atrakcji turystycznych ale doradzać jak kompleksowo spędzić wolny czas wykorzystując atrakcje obszaru objętego LSR.

Odpowiednia pod względem jakości i ilości infrastruktura turystyczna Regionu jest niezbędnym warunkiem umożliwiającym wykorzystanie walorów turystycznych. Z drugiej strony turystyka i jej rozwój wpływa na konieczność poszerzania tej infrastruktury. Systematyczne podnoszenie poziomu jakości bazy noclegowej i gastronomicznej, a także szybki jej rozwój i urozmaicenie przyczyniają się do lepszego postrzegania obszaru przez turystów. Stają się dodatkową zachętą do przyjazdu. Istniejąca baza noclegowa stanowi niezbędny element zagospodarowania turystycznego i ma kluczowe znaczenie dla rozwoju turystyki na danym obszarze. Odpowiedni standard i różnorodność obiektów noclegowych ze zróżnicowanymi cenami jest kluczowym elementem w procesie podejmowania decyzji o wyborze miejsca pobytu zarówno krótkiego, jak i dłuższego.

Obiekty bazy noclegowej występujące w na obszarze LGD Ponidzie to: gospodarstwa agroturystyczne i kwatery prywatne, motele, ośrodki wypoczynkowe i szkoleniowo-wypoczynkowe, kempingi i pola namiotowe, zajazdy, inne obiekty noclegowe (bazy, internaty w szkołach). Udział gospodarstw agroturystycznych waha się ok. 75% w stosunku do całej bazy noclegowej obszaru LGD.

Ogólnie ilość obiektów gastronomicznych jest bardzo mała. Dodatkowo ich rozmieszczenie na obszarze LGD jest nierównomierne - na trasach wycieczkowych, szlakach i w pobliżu obiektów zabytkowych poza miastem nie ma obiektów gastronomicznych. Standard funkcjonujących obiektów gastronomicznych poza miastem Pińczowem jest bardzo niski. Brakuje karczm regionalnych, podtrzymujących lokalne tradycje kulinarne. Baza gastronomiczna w powiecie nie jest wystarczająca i nie zaspakaja potrzeb turystów.

Dostępność komunikacyjna – drogami kołowymi.

Powiat posiada dobrze rozwiniętą sieć drogową. Problem stanowi stan techniczny nawierzchni, który corocznie ulega znacznej poprawie. Istnieje dobre powiązanie komunikacyjne z sąsiednimi aglomeracjami: Krakowa i Śląska.

INFRASTRUKTURA – BAZA NOCLEGOWA

NAZWA OBIEKTU	TYP OBIEKTU (ZGODNIE Z UWAGAMI)	ADRES	KRÓTKI OPIS (ZGODNIE Z UWAGAMI)
DOM WYCIECZKOWY MIEJSKIEGO OŚRODKA SPORTU I REKREACJI	dom wypoczynkowy	ul. Pałęki 26a 28-400 Pińczów tel. (041)357-20-44	60 miejsc noclegowych w pokojach 1, 2, 3-os. Dysponuje: stadionem sportowym z pełnowymiarową płytą piłkarską, bieżnią, skocznią w dal i wzwyż, dwoma boiskami treningowymi, siłownią, wypożyczalnią sprzętu pływającego, zalewem wodnym wraz z kąpieliskiem strzeżonym, siłownią, salą konferencyjną, lodowiskiem na zalewie, do dyspozycji restauracja
MIEJSKI OŚRODEK SPORTU I REKREACJI	zespół domków turystycznych,	ul. Pałęki 26a 28-400 Pińczów tel. (041)357-20-44	70 miejsc z zapleczem sanitarnym
MIEJSKI OŚRODEK SPORTU I REKREACJI	autocamping	ul. Pałęki 26a 28-400 Pińczów tel. (041)357-20-44	20 stanowisk karawaningowych -przyłącza elektryczne przy stanowisku, zaplecze sanitarne, ciepła woda
MIEJSKI OŚRODEK SPORTU I REKREACJI	pole namiotowe -	ul. Pałęki 26a 28-400 Pińczów tel. (041)357-20-44	100 miejsc
OŚRODEK SZKOLENIOWO – WYPOCZYNKOWY „DOLONEZ” ZPG „DOLINA NIDY”	ośrodek szkoleniowo - wypoczynkowy	Krzyżanowice 8 28-400 Pińczów tel. (041)357-18-82	oferuje organizację konferencji, szkoleń; noclegi w pokojach 1, 2, 3-osobowych, apartamencie, 2 os. pokoju dla osób niepełnosprawnych (łącznie 36 miejsc), salę wykładową na 31 miejsc ze sprzętem

			audiowizualnym, stołówką – 64 miejsca konsumpcyjne, boiska sportowe, korty do tenisa, plac zabaw dla dzieci, miejsce do grillowania
OŚRODEK SZKOLENIOWO-WYPOCZYNKOWY ZACISZE	ośrodek szkoleniowo – wypoczynkowy	Krzyżanowice Dolne 13 28-400 Pińczów Tel. 41 357-18-82	Liczba miejsc 75, pokoje 1, 2, 3, 4 osobowe w tym pokój 2-os. przystosowany dla niepełnosprawnych, apartamenty, Sala konferencyjna na 40 osób, bilard, sauna, ogródek piwny, altanka z grillem, plac zabaw dla dzieci, stawy rybne, boisko sportowe, kort tenisowy, parking,
OŚRODEK SZKOLENIA ROLNICZEGO	ośrodek szkoleniowy	Ul. Batalionów Chłopskich 5 28-400 Pińczów tel. (041)357-24-11	Organizuje szkolenia, konferencje, kursy, dysponuje pokojami 2, 4, 5 os., salą wykładową na 50 miejsc, świetlicą na 30 miejsc, stołówką na 45 miejsc
POLE NAMIOTOWE „LOCH NESS”	kemping, pole namiotowe	Gacki k. Pińczowa tel. (041)357-58-89 662 589 694	Liczba miejsc 100. Loch Ness przyjmuje: namioty, przyczepy oraz autocampy. Teren ten znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie jeziora (I klasa czystości wody). „Loch Ness” oferuje usługi: bar letni „Gips Dance” zaprasza na piwo, lody, napoje chłodzące, kiełbaski i ryby możliwość grilla, organizacja ognisk dla grup zorganizowanych, boiska do siatkówki plażowej
AEROKLUB REGIONALNY W PIŃCZOWIE	aeroklub	ul. Legionistów 26 28-400 Pińczów tel. (041)357-24-53	Dysponuje: hangarem z zapleczem socjalnym (pokoje 2-os.), kuchnia do przyrządzania posiłków, łazienki, natryski, dysponuje lądowiskiem położonym między Nidą a Zalewem (12 ha), polem biwakowym, sprzętem do latania (lotnie i motolotnie)
„PERŁA PONIDZIA”	gospodarstwo agroturystyczne	Elżbieta i Waldemar Kucięba Chroberz 134 28-425 Złota Tel. (041)356-42-26	punkt informacyjny stow. „Ponidzie”. 3 pokoje: 1 pokój x 3 os., 1 pokój x 2 os. + (dostawka), jadalnia, kuchnia, łazienka: wanna, ubikacja, ciepła woda. Do uzgodnienia: warzywa z własnego ogrodu kuchnia ogrodu kuchnia wiejska, kuchnia włoska, domowy chleb i masło. Obiady dla wędkarzy. Atrakcje: wędkowanie nad Nidą 20 m, las 1 km, możliwość rozbicia namiotu, opieka nad dziećmi, rowery, zwierzęta domowe, bociany.
„BIAŁA ZAGRODA”	gospodarstwo agroturystyczne	Renata i Mirosław Wojciechowscy Młodzawy Duże 70 Tel. (041)357-92-71	3 pokoje: 2 pokoje x 2 os., 1 pokój x 4 os., jadalnia, kuchnia, łazienka: wanna, ubikacja, umywalka. Posiłki z produktów z własnego gospodarstwa grzybobranie, wędkowanie, wycieczki rowerowe, ogniska, grill
GOSPODARSTWO	gospodarstwo	Monika i Rafał	pokoje: 1 pokój x 2 os., 1 pokój x 3 os.,

AGROTURYSTYCZNE	agroturystyczne	Stolarscy Młodzawy Duże 23 Tel. 041-3579263	łazienka: wanna, ubikacja, umywalka do uzgodnienia: warzywa, owoce z własnego gospodarstwa, kuchnia wiejska. Wędkowanie nad rzeką Nidą.
OSPODARSTWO AGROTURYSTYCZNE U KORDYLÓW	gospodarstwo agroturystyczne	Agnieszka i Witold Kordyl Młodzawy Duże 47 Tel. (041)357-91-48	Liczba miejsc 13, pokoje 2, 3 os., łazienka: wanna, ubikacja. salon z kominkiem w stylu myśliwskim, kuchnia z wyposażeniem, altanka, grill ogrodowy, plac zabaw, boisko do siatkówki, oczko wodne, staw rybny, parking zamykany. Organizacja: jazdy konnej, przejażdżek bryczką, kuligów, ognisk
GOSPODARSTWO AGROTURYSTYCZNE	gospodarstwo agroturystyczne	Irena i Stefan Rutkowscy Młodzawy Małe 22 Tel. (041)357-92-62	2 pokoje: 1 pokój x 3 os., 1 pokój x 4 os., pokój telewizyjny, przejściowa kuchnia łazienka: ubikacja, umywalka dla gości, prysznic wspólny z gospodarzami. Śniadanie, obiad, kolacja z produktów własnego gospodarstwa
GOSPODARSTWO AGROTURYSTYCZNE	gospodarstwo agroturystyczne	Helena i Marek Owczarek Góry Pińczowskie Tel. (041)356-60-98 lub (041)356-61-48	4 pokoje: 1 pokój x 3 os., 1 pokój x 2 os., 1 pokój x 1 os., łazienka: wanna, ubikacja wspólna dla pokoi. Wyżywienie do uzgodnienia z gośćmi, wycieczki do lasu, opieka nad dziećmi, możliwość rozbicia namiotu, wspólne ogniska
GOSPODARSTWO AGROTURYSTYCZNE	gospodarstwo agroturystyczne	Aneta i Tadeusz Puchała Przeclawka 2 Tel. (041)356-60-35	3 pokoje: 2 pokoje x 3 os., 1 pokój x 2 osoby, łazienka: ubikacja wspólna dla wszystkich pokoi. Do uzgodnienia z gośćmi wyżywienie, rowery, wycieczki do lasu, ogniska, grzybobranie, możliwość rozbicia namiotu.
GOSPODARSTWO AGROTURYSTYCZNE	gospodarstwo agroturystyczne	Zofia i Jarosław Kozłara Michałów Tel. (041)356-52-03	2 pokoje : 1 pokój x 3 os., 1 pokój x 2 os. łazienka: wanna, ubikacja, umywalka, posiłki z produktów z gospodarstwa do uzgodnienia z gośćmi. Ogród, altanka, skalnik, plac zabaw, rowery, grill, ognisko, grzybobranie.
GOSPODARSTWO AGROTURYSTYCZNE	gospodarstwo agroturystyczne	Grażyna i Zenon Wach Chrabków 11 Tel. 0605441829	2 pokoje: 2 pokoje x 4 os. łazienka: wanna, umywalka, ubikacja. Wyżywienie do uzgodnienia z gośćmi produkty z gospodarstwa. Wędkowanie ogniska, wycieczki.
GOSPODARSTWO AGROTURYSTYCZNE	gospodarstwo agroturystyczne	Anna i Andrzej Płocha Szarbków 47 Tel. (041)357-51-03	1 pokój z balkonem, stary dom bez wygód, wolno stojący - dostęp do łazienki w domu gospodarzy. Łazienka: prysznic, ubikacja, ciepła woda. Wyżywienie z produktów gospodarstwa ekologicznego, lub dostęp do kuchni. Las, jezioro, grzybobranie, wędkowanie, możliwość rozbicia namiotu.

GOSPODARSTWO AGROTURYSTYCZNE	gospodarstwo agroturystyczne	Wanda Majka Janów 40 Tel. (041)356-83-31	3 pokoje x 2 os. jadalnia, kuchnia, świetlica łazienka: prysznic, ubikacja, ciepła woda. Produkty z własnego gospodarstwa, wiejskie jaja, ser, masło, dżem, chleb, drób. Zwierzęta domowe, kury, kaczkę, psy, króliki, koty. Sad: śliwy, jabłonie, truskawki, wycieczki piesze i rowerowe 5 – rowerów.
GOSPODARSTWO AGROTURYSTYCZNE	gospodarstwo agroturystyczne	Domagała Tadeusz Borków	2 pokoje, łazienka, bardzo dobra kuchnia, produkty ekologiczne, cisza, spokój, sad
GOSPODARSTWO AGROTURYSTYCZNE	gospodarstwo agroturystyczne	Domagała Jerzy Uników	2 pokoje, łazienka, kuchnia wiejska, las, własny staw, wędkowanie
„NA POLESIU”	gospodarstwo agroturystyczne	Jolanta i Mariusz Brelowie Samostrzałów 57 Tel. 0602453698	2 pokoje x 4 os. ,kuchnia, łazienka: wspólna dla pokoi na korytarzu, wanna, ubikacja, umywalka, całodienne wyżywienie do uzgodnienia, kuchnia wiejska, produkty z gospodarstwa. 200 m las, grzybobranie, spacer po, 7 km zalew, zwierzęta domowe
„POD ŚWIERKIEM”	gospodarstwo agroturystyczne	Wiesława Łakoma Kozubów 91 Tel. (041)357-01-17	2 pokoje x 4 os. łazienka: wanna, ubikacja, ciepła woda, wyżywienie do uzgodnienia, warzywa z własnego gospodarstwa, 200 m las, grzybobranie, możliwość rozbicia namiotu, zwierzęta domowe, rowery
„NAD MOZGAWKĄ”	gospodarstwo agroturystyczne	Marzanna i Andrzej Wojtasikowie Mozgawa 51 Tel. (041)357-03-53 lub 0692237736	2 pokoje x 4 os., kuchnia, łazienka, kuchnia wiejska, produkty z własnego gospodarstwa, zwierzęta domowe, spokój, cisza, wąwozy lessowe, grill, ogniska, rzeka.
GOSPODARSTWO AGROTURYSTYCZNE	gospodarstwo agroturystyczne	Ewa Soja Chroberz 160 Tel. (041)356-40-53	3 pokoje: 1 pokój x 1 os., 1 pokój x 2 os., 1 pokój x 3 os., kuchnia, łazienka: wanna, ubikacja, umywalka. Wyżywienie do uzgodnienia, kuchnia wiejska. Rzeka Nida, wędkowanie, spacer, las.
GOSPODARSTWO AGROTURYSTYCZNE	gospodarstwo agroturystyczne	Lucyna i Longin Podkowa Rzegocin 26, 28-136 Nowy Korczyn Tel. (041)377-13-41 lub 0605421198	3 pokoje z łazienkami x 4 os., duża kuchnia z jadalnią, duża świetlica. Wyżywienie do uzgodnienia: warzywa, mięso, jaja z gospodarstwa. Rzeki Nida i Wisła, staw zarybiony, oczko wodne, duży ogród, pomniki przyrody - dęby 400 lat. Kozy, bociany, koń-kuc, psy, koty, drób, cisza, dużo zieleni, pasieka z miodem, las pełen grzybów.

Tabela Infrastruktura turystyczna – baza noclegowa na obszarze objętym LGD Ponidzie.

Jeśli chodzi o infrastrukturę turystyczną, wykazuje ona znaczne skupienie w Gminie Pińczów, a zwłaszcza w mieście Pińczowie. Wśród infrastruktury noclegowej dominują gospodarstwa agroturystyczne o niskim standardzie. Pomimo istnienia miejsc noclegowych, nie stanowią one bazy turystycznej z prawdziwego zdarzenia (za wyjątkiem Ośrodka

Szkoleniowo-Wypoczynkowego Zacisze w Krzyżanowicach). Na obszarze LGD brakuje hoteli, zwłaszcza w miejscach, które przyciągają turystów lub mogłyby przyciągać posiadając odpowiednią infrastrukturę. Istnieje też duża potrzeba powstania większej i lepiej wyposażonej bazy gastronomicznej. Poza Pińczowem baza taka praktycznie nie występuje.

Miejsc noclegowych brakuje w Michałowie, gdzie znajduje się sławna na **cały świat** stadnina koni czystej krwi arabskiej. To miejsce to ogromny, niewykorzystany potencjał turystyczny, na którym mogłaby się wzbogacić nie posiadająca zbyt wielu zabytków Gmina Michałów i jej mieszkańcy. Oprócz stadniny koni, gmina jak również okoliczni mieszkańcy nie oferują żadnych atrakcji z nią związanych. Mogły by to być pokazy/parady koni odbywające się cyklicznie, rozwój rękodzielnictwa rymarskiego związanego z jeździectwem, coraz popularniejszym w Polsce, pamiątki ze stadniny, w chwili obecnej nieosiągalne, w gminie nie ma żadnego miejsca noclegowego, baru, restauracji ani usług związanych z turystyką wokół stadniny koni.

Miejsca noclegowe są bardzo potrzebne w Gminie Złota. Znajduje się tu wyjątkowy w skali województwa **Ogród na rozstajach**. Przyjeżdża tam w letnie weekendy nawet do 700 osób dziennie aby zwiedzać tą osobliwość botaniczną(!). Turyści ci nie tylko nie mogą się zatrzymać na dłużej w okolicy ale nie mają nawet gdzie zjeść posiłku. Najbliższa baza astronomiczna znajduje się w Pińczowie lub Busku.

BAZA GASTRONOMICZNA

Nazwa obiektu	Typ obiektu (zgodnie z uwagami)	Adres	Krótki opis (zgodnie z uwagami)
„TAWERNA”	restauracja	ul. Piłsudskiego 8 28-400 Pińczów tel. 357 41 00	Kawiarnia, pizzeria, restauracja: obiady, obiady abonamentowe, kolacje, desery, catering, dowóz w dowolne miejsce, przyjęcia okolicznościowe, wesela, stół bilardowy, parasole, parking, telewizor, gry (rzutki – gratis), płatności bezgotówkowe na termin
„PIRAMIDA”	restauracja	ul. Dygasińskiego 5 28-400 Pińczów tel. 357 55 68	Restauracja, bankiety, przyjęcia okolicznościowe, ogródek piwny
Bar Arkadia	bar	ul. 7 źródeł 8 28-400 Pińczów	Liczba miejsc - 80, stół bilardowy, automaty do gier, telewizor, fast-food, gorące i zimne napoje
„MANHATTAN”	restauracja	ul. Krótka 3 28-400 Pińczów	Liczba miejsc 40 (na przyjęcia do 200), lokal czynny: 9.00 - 24.00,

			dań do wyboru: 20, ogródek piwny, dla grup zniżki, pełna organizacja przyjęć, imprezy okolicznościowe, tradycyjna kuchnia, wesela, parasole, ogródek, telewizor
„KARCZMA CHŁOPA”	U restauracja, kawiarnia	Obiekt MOSiR Ul. Pałęki 28-400 Pińczów	Restauracja: obiady, kolacje, bankiety, bankiety, przyjęcia okolicznościowe, wesela, ciepłe i zimne napoje
„LAGUNA”	kawiarnia	ul. Pałęki 28-400 Pińczów	Liczba miejsc: 50 + 4, bar, pizza, parasole, parking, telewizor, stół bilardowy
BAR	bar	Stacja Paliw ul. Batalionów Chłopskich 28-400 Pińczów	Fast-food, gorące i zimne napoje
„PIWNICZKA”	pizzeria	ul. Legionistów 28-400 Pińczów	Liczba miejsc 30, 21 rodzajów pizzy, telewizor, automat do gier, pizza na telefon
„KWADRANS”	bar	Pl. Wolności 28-400 Pińczów	Śniadania, obiady, dania gorące, kebab, dowóz w dowolne miejsce
ROZEN RESTAURACJI TAWERNA	rožen	ul. Kościuszki 28-400 Pińczów	Liczba miejsc - 9, kurczak z różną, fast-food, sałatki, ciepłe i zimne napoje
„HAMER LUNCH”	bar	ul. 3 Maja 28-400 Pińczów	Bar, dania gorące
CUKIERNIA	cukiernia	ul. Zacisze 28-400 Pińczów	Gorące napoje, ciastka, ciasta, bułki słodkie
CUKIERNIA	cukiernia	Pl. Wolności 28-400 Pińczów	Lody, desery, gorące napoje, ciastka, ciasta, bułki słodkie
LODZIARNIA	kawiarnia	Pl. Wolności 28-400 Pińczów	Lody, desery, gorące napoje, ciastka
DOM WESELNY GACEK	restauracja	Gacki Osiedle 3 B 28-400 Pińczów Tel. 604 635 651	Liczba miejsc 25 z pełnym węzłem sanitarnym i TV, w budynku znajduje się winda oraz klimatyzowana sala z barem
BAR	bar	28-404 Kije	Fast-food, gorące i zimne napoje

Tabela Infrastruktura turystyczna – baza gastronomiczna na obszarze objętym LGD Ponidzie

Jak wspomniano powyżej, baza gastronomiczna w całym powiecie jest bardzo słabo rozwinięta. Przy największych atrakcjach turystycznych regionu, nie ma żadnych miejsc, gdzie turysta mógłby usiąść i zjeść posiłek.

Ponadto na obszarze całego LGD Ponidzie nie ma obiektów infrastruktury gastronomicznej „z klimatem”, które byłyby ciekawym miejscem spotkań, przyciągałyby ludzi młodych, ludzi kultury i sztuki, których nie brakuje na terenie powiatu. Takie miejsce mogłoby propagować kulturę, sztukę czy rękodzieła. Takim miejscem mogła by być np. kawiarnia z galerią, które są często spotykane w innych ośrodkach kulturalnych Polski.

Obiektem, którego potencjał nie jest w pełni wykorzystany, a znajdującym się na obszarze działania LGD Ponidzie na terenie gminy Złota jest pałac rodziny Wielopolskich w Chrobrzu. Pałac ten rocznie przyciąga ponad 7 500 tys. turystów z różnych stron Polski a nawet świata: z USA, Niemiec, Norwegii, Ukrainy, Czech, Słowacji, Izraela, Austrii oraz Węgier. Pałac skupia wokół siebie wielu artystów: pisarzy, malarzy, rzeźbiarzy. Organizowanych jest tam wiele imprez kulturalnych, warsztaty malarskie, plenery. W miejscowości tej oprócz baru piwnego i kilku sklepów nie istnieje **żadna** infrastruktura gastronomiczna ani noclegowa. Ponadto miejsc noclegowych o wyższym standardzie, które mogłyby przyciągnąć zamożniejszych turystów brakuje w samym Pińczowie. Nie istnieje tutaj żaden hotel, który zapewniłby średniej klasy standard turystyczny. Być może rolą LGD PONIDZIE będzie w przyszłości pokazywanie potencjalnym przedsiębiorcą takich luk rynkowych, dzięki którym wzmocniony zostanie potencjał turystyczny regionu a zarazem zwiększy się liczba dobrze prosperujących firm z branży turystycznej.

OBIEKTY SPORTOWE

BASEN

- Pływalnia Miejska „Delfinek”

ZORGANIZOWANE KAPIELISKA

- Pińczów – zalew pińczowski – kąpielisko zorganizowane

- Gacki – zalew Gacki-Krzyżanowice przy Campingu Loch Ness – kąpielisko zorganizowane

OŚRODKI JAZDY KONNEJ

- Ludowy Klub Jeździecki „Ponidzie” w Pińczowie

- Klub Sportowy „Świt” w Działoszycach

- Klub Jeździecki Michałów „im. 1 Pułku Strzelców Konnych”

KORTY TENISOWE

MOSiR Pińczów

OBIEKTY LOTNICZE

Aeroklub Pińczów - Szkolenia na lotniach, parolotniach i motolotniach.

SZLAKI TURYSTYCZNE

Jednym z atrakcji turystycznych jest sieć szlaków turystycznych, biegnąca przez najciekawsze przyrodniczo i historycznie tereny. Czystość ekologiczna powiatu stwarza wyjątkowo korzystne warunki do uprawiania turystyki wycieczkowej. Dość szeroka oferta szlaków pozwala na uprawianie turystyki aktywnej: pieszej, rowerowej i wodnej. Szlaki, w zależności od ich charakteru, podzielić można na następujące kategorie:

1. Piesze szlaki turystyczne.
2. Znakowane szlaki i ścieżki rowerowe.
3. Szlaki wodne.
4. Samochodowe trasy turystyczne.
5. Szlaki spacerowe na terenie miasta Pińczowa.
6. Ścieżki dydaktyczne.
7. Inne.

PIESZE SZLAKI TURYSTYCZNE

Szlaki turystyczne znajdujące się na obszarze objętym LGD charakteryzują się różnicowanymi walorami turystycznymi. Szlaki łączą elementy przyrodnicze, historyczne i krajobrazowe, jak i są szlaki z dominacją jednego elementu np. widokowego.

Szlak niebieski

Pińczów – Grochowiska 12km – Węlcz 17km – Skorocice 26,5km – Chochół PKS 31km – Wiślica 39km

Szlak zielony

Grochowiska PKP – szaniec 9,5km – Szczaworyż 26km – Stopnica 37km – Solec-Zdrój 53km – Nowy Korczyn 69km – Wiślica 90,5km

Szlak Ariański

trasa piesza ca 29 km

Pińczów – 6 – Michałów – 6 – Góry – 9 – Sancygniów – 8 – Działoszyce

Punktem wyjściowym dla szlaku nazwanego „Ariańskim” – jest Pińczów. Do pamiątek po ariańskich w Pińczowie zalicza się kompleks budynków, kościół – klasztor Paulinów, z którego w okresie reformacji zostali usunięci zakonnicy. Kościół przeznaczono na zbór kalwiński a później ariański. Tu właśnie odbywały się liczne synody i zjazdy, tutaj nastąpił na synodzie 1562 r. rozłam w kościele kalwińskim.

Do niedawna, do zabytków poariańskich zaliczano tzw. „Drukarnię Ariańską”. Budynek położony przy pld. pierzei rynku mirowskiego, wzniesiony na przełomie XVI – XVII w. Niestety, nie jest on drukarnią ariańską, o której lokalizacji, mimo że przez szereg lat oficyna Daniela z Łęczycy działała i wydała kilkadziesiąt dzieł, nie możemy nic pewnego powiedzieć.

Pińczów będąc potężnym ośrodkiem ruchu reformacyjnego oddziaływał silnie na najbliższe okolice. Dlatego powstają na terenie obecnego powiatu pińczowskiego liczne zbory. Tam też prowadzi dalej nasz szlak. Wygodną asfaltową szosą mijając Skrzypiów, docieramy do Michałowa. Ta duża wioska znana jest szeroko w Polsce dzięki stadninie koni arabskich. Stąd do Gór droga ciągnie się długim męczącym podejściem. Wreszcie wioska malowniczo położona wśród lessowych wąwozów, którymi klucząc i zawracając dochodzimy do kościoła pod wezwaniem „Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny”. Na cmentarzu klasycystyczna kaplica cmentarna rodziny Dembińskich. Kasztanową aleją wydostajemy się na szosę, która malowniczymi zakrętami, ostrym zjazdem w Węchadłowie, prowadzi do Sancygniowa. Już z daleka widać wieżę kościoła pod wezwaniem św. Piotra i Pawła. Świątynia wzniesiona w stylu gotyckim (1400 r.) wskutek licznych przeróbek, łączy w sobie elementy baroku i neogotyku. We wnętrzu kościoła wiele rzeźb z zakładu Santi Gucciego m.in. dawne sakramentorium z piaskowca. W okazałych zabudowaniach dworskich – lamus, pierwotnie dworski budynek mieszkalny, później zbór ariański, następnie zbrojownia a od 1917 r. muzeum założone przez Deskurów. Obecnie budynek gospodarczy. Do Działoszyc około 6 km. Sylweta pięknego gotyckiego kościoła z XV w. widoczna z daleka, przyciąga oczy lekkością konstrukcji. We wnętrzu ciekawe stacje Męki Pańskiej wykonane w miejscowej cegielni. W Działoszycach kończy się nasz szlak. Komunikacje z Pińczowem utrzymują liczne autobusy PKS.

Wycieczka jednodniowa.

Szlak myśliwski

Trasa wyłącznie piesza ok. 30 km

Pińczów – 3 – Skowronno – 6 – Umianowice – 6 – Kliszów – 3- Kokot – 2 – Kije – 10 – Pińczów
Powyższa trasa posiada charakter wybitnie krajobrazowy. Pierwszy jej etap prowadzi polną drogą do leżącej u stóp wzgórz wioski Skowronno. Właśnie na pagórkach, nad wioską znajduje się rezerwat roślinny. Obejmuje on wzgórze kredowe z roślinnością stepową i stanowiskami takich rzadkich okazów naszej flory jak: dziewięciśń popłocholistny, miłek wiosenny i sasanka wiosenna. W samej wiosce mocno zdewastowany dwór, dawny zbór ariański. Barokowy, wzniesiony x XVII w. Opodal dworu lochy podziemne, częściowo zasypane. Po wyjściu z wioski otwiera nam się widok na dolinę szeroko tutaj rozlanej Nidy. Idąc wzdłuż rzeki docieramy do wioski i stacji kolejki wąskotorowej Umianowice. Jeszcze tylko niewielki las, przecinamy szosę łączącą Chmielnik z Jędrzejowem i już Kliszów, gdzie 9 lipca 1702 r. rozegrała się bitwa między Szwedami pod dowództwem Karola XII a Sasami, którymi dowodził August II. Do Kij, przez wioskę Kokot, prowadzi droga leśna a później polna. W Kijach, godny zwiedzenia, wczesnobarokowy, lecz z pozostałościami romańskimi, kościół jeden z najdawniejszych na ziemi pińczowskiej. W pobliżu kościoła przystanek PKS, z którego jednym z licznie kursujących autobusów wracamy przez Hajdaszek i Brzeście do Pińczowa.

Wycieczka jednodniowa.

Szlak partyzantów

Trasa piesza ok. 52 km

Pińczów – 6 - Michałów – 4 – Kołków – 2 – Sadkówka – 2,5 – Sadek – 4 – Kobuzów – 2 – Zagorzyce – 4 – Zawarża – 2,5 – Wola – 4 - Graby – 4 – Złota – 1 – Niegosławice – 5 – Chroberz – 5 – Młodzawy – 7 – Pińczów

Szlak rozpoczyna się w Pińczowie. Właśnie od niego wzięła nazwę II Republika Pińczowska. Był to znaczny obszar, uwolniony od okupanta w wyniku działań AL, BCh i AK, rozpoczętych w drugiej połowie lipca 1944 r. Cała Republika trwała dwa tygodnie. Właśnie po jej obszarze będzie się odbywać nasza wędrówka.

Przechodzimy przez dwa mosty nad Nidą – i już Skrzypiów. Docieramy do Michałowa. W miejscowym późnoklasycystycznym kościele – jeden z obrazów F. Smuglewicza. Bardzo interesującym obiektem jest druga co do wielkości w Polsce, stadnina koni arabskich. Do Kołkowa szlak wiedzie asfaltową szosą a później malowniczym, lessowym wąwozem, opodal pamiątkowego kamienia ku czci poległych w walkach z hitlerowskim najeźdźcą. Sama wieś Kołków była kilkakrotnie świadkiem szeregu potyczek.

Z Kołkowa, ostrym podejściem docieramy do wsi Sadkówka. Tutaj 27.III. 1944 r. w zagrodzie W. Ziółkowskiego, partyzancki oddział Adama Bieszczanina – „Zygi”, został otoczony przez hitlerowców, ale śmiałym manewrem wyrwał się z otoczenia, zabijając kilku Niemców. Idąc malowniczymi, leśnymi wąwozami docieramy do wsi Sadek, gdzie 9.VIII.1944 r. jeden z oddziałów AL. odniósł zwycięstwo w walce z Niemcami. Początkowo polną a potem brukowaną drogą dochodzimy do Kozubowa. W tej wiosce 4.VI.1943 r. dwie grupy oddziału im. Bartosza Głowackiego i miejscowa placówka GL – stoczyły zwycięską walkę z Niemcami. Kilkunastu hitlerowców zginęło. Teraz najmniej atrakcyjny odcinek trasy, na szczęście bardzo krótki Kobuzów – Zagorzyce. Dalej do Zawarży szlak wiedzie lessowym wąwozem a później górskim grzbietem, skąd wspaniała panorama wzgórz nad wioską Smyków. Wreszcie las, dość strome podejście i przed nami w dole Zawarża. Właśnie w lesie, między Zagorzycami a Zawarżą, nocą 28 lipca 1944 r. rzucono oddział 11 skoczków spadochronowych, którzy pod dowództwem płk „Kalinowskiego”, mieli rozpocząć działania bojowe w rejonie Beskidów. Do małej, położonej w dolinie wioski Woli, już niedaleko. Less, z którego uformowane są wzgórza, sprzyja utworzeniu przez wodę fantastycznie rzeźbionych wąwozów i wałów, wyglądających jak potężne zamczysko. Właśnie przez jego „mury” musimy się przedrzeć, aby dotrzeć do wspaniałego, wspaniałego o bogatym podszyciu lasu, którym docieramy do partyzanckiej stolicy – Graby, miejsce pobytu sztabu I Brygady AL Ziemi Krakowskiej. Tu, dnia 4 sierpnia 1944 r. grupa działaczy PPR i SL „Wola Ludu”, powołała konspiracyjną Powiatową Radę Narodową w Pińczowie. Dla upamiętnienia tego faktu, wzniesiono w Grabach pamiątkowy obelisk. Do Złotej a później Niegosławic miejsca urodzin (1839) piewcy Ponidzia, Dygasińskiego docieramy polną drogą. Od Niegosławic do Chrobrza przez Nieprowice, gdzie

stacjonowały oddziały partyzanckie, i Rudawę, prowadzi wygodna asfaltowa szosa. Chroberz, malowniczo położona wioska nad rzeką Nidą, była świadkiem walki, w której 11.X.1943 r. oddział GL zadał przeciwnikowi duże straty. W dwa miesiące później oddział Bieszczanina zdemolował w Chrobrzu stację kolejki wąskotorowej. W wiosce, gotycko-renesansowy kościół z XVI w. i późnoklasycystyczny pałac Wielopolskich, obecnie Technikum Rolnicze. Do Młodzaw jeszcze 2 godziny marszu. W tej dużej wiosce 31 lipca 1944 r. trzecia kompania I Brygady AL Ziemi Krakowskiej im. Bartosza Głowackiego, stoczyła bitwę, z silnym (około 240) oddziałem hitlerowców, który zamierzał dokonać pacyfikacji. Niemcy ponieśli duże straty i musieli zrezygnować z planów. Partyzantami, którzy wyszli bez strat, dowodziła m.in. kpt. Bieszczanin – „Zyga”.

Z Młodzaw, po zwiedzeniu późnobarokowego, zbudowanego z pińczowskiego piaskowca kościoła – wyruszamy do Pińczowa. Szlak wiedzie lasem po wyjściu z którego, witamy rozłożony na wzgórzach Pińczów. Jeszcze tylko mosty na Nidzie i zmęczeni zawijamy do bazy. Korzystając z autobusu wycieczkę odbywamy w ciągu jednego dnia, przy wędrówce pieszej zajmie nam to dwa dni. Z noclegu możemy skorzystać w każdej wsi, ale najlepiej w Grabach.

Szlak Powstania Styczniowego

Trasa piesza ok. 34 km

Pińczów – 4 – Pasterka – 2 – Krzywda – 2 – Kowala – 3 – Krzyżanowice – 2 – Gacki – 2 – Marzęcin – 2 – Bogucice II – 3 – Grochowiska – 3 – Zakamień – 5 – Leśniczówka Włochy – 5 – Pińczów

Obszar obecnego powiatu pińczowskiego był w latach 1863 – 64 terenem ożywionej działalności partyzanckiej. Przyczyniały się do tego złe drogi a raczej bezdroża, na które w swych raportach bardzo narzekali rosyjscy dowódcy. Pierwszy jej etap prowadzi z Pińczowa (gdzie 8 lutego 1864 r. 50 powstańców zabrało archiwum gminy Pińczów) do Pasturki. Potem przez małą wioskę Krzywdę, polnymi drogami do malowniczo położonej, na wysokim brzegu, płytko tutaj rozlanej Nidy – Kowali. Żegnamy rzekę i już przed nami Krzyżanowice. Dziś wioska, dawniej miasto. W Krzyżanowicach już w 1862 r. niejaki Wagner tworzy oddział partyzancki. Miejskowy klasycystyczny kościół z 1786 r. fundował ks. Hugo Kołłątaj, ówczesny kanonik krakowski i proboszcz krzyżanowicki. W kościele 3 duże obrazy Franciszka Smuglewicza z około 1789 roku: Bóg Stwarzający, Bóg Nauczający i Bóg Nagradzający.

Teraz najwygodniejszy odcinek trasy. Bitą drogą a później asfaltem, w pobliżu lasu, którego część stanowi rezerwat ścisły ze stanowiskiem dyptamu jesionolistnego (krzak Mojżesza), dochodzimy do Marzęcina, a później do Bogucic. Na wschód od nich, w odległości 4 km, niewielka wioska Węlcz. Tutaj 19 marca 1863 r. Langiewicz, mianowany 10.III tegoż roku przez „Białych” dyktatorem powstania – powziął decyzję przekroczenia granicy austriackiej. Z Bogucic leśną drogą docieramy do Grochowisk. W pobliżu tej niewielkiej wioski, skrytej do

dziś w lasach, rozegrała się 18 III 1863 r. bitwa pomiędzy wojskami płk Czengierzy a powstańczymi oddziałami Langiewicza, po której Rosjanie wycofali się w kierunku Kielc. Dowództwo rosyjskie po tej potyczce, wydało rozkaz przetrząśnięcia lasów między Galowem, Szańcem, Buskiem, Wałczem i Bogucicami, ale powstańców, w skutek decyzji Langiewicza, już tam nie było. Warto dodać, że Rosjanie pod Grochowiska wycofali się w wyniku porażki, jakiej doznali 17 marca 1863 od Langiewicza pod Chrobrzem. Po obejrzeniu powstańcze mogiły z Krzyżem, ruszamy w dalszą drogę.

Lasami przez Zakamień obok Leśniczówki Włochy a dalej idąc tzw. ściegami, docieramy do Pińczowa, gdzie kończy się nasz szlak.

Wycieczka jednodniowa.

Szlak rezerwatów

Trasa piesza ok. 30 km

Pińczów – 9 – Gacki – 3 – Winiary – 4 – Skotniki – 2 – Skorocice – 2 – Łatanice – 5 – Chotel Czerwony – Wiślica

Teren powiatu pińczowskiego obejmuje swym zasięgiem Garb Pińczowsko – Wólczański i Nieckę Solecką. Pierwszą z tych formacji stanowią wzgórza kredowe (33cm) z zalegającymi na ich powierzchni poziomymi płytami wapieni mioceńskich (wapienie pińczowskie).

Niecka Solecka tworzy zakłęstość wypełnioną gipsami mioceńskimi. Występują tu bardzo typowe zjawiska krasu gipsowego. Znajdują się tu liczne biocenozy stepowe i stepowo-leśne. Tereny wapienne i gipsowe Niecki Soleckiej przedstawiają najbardziej może interesujące na obszarze Polski, stanowiska flory i fauny typu pontyjskiego, chronione w kilku rezerwach stepowych okolic Pińczowa. Należą do nich: Skowronno, Kotniki Górne, Winiary, Chotel Czerwony oraz rezerwat leśno-stepowy Grabowiec. Przez tereny tych właśnie rezerwatów prowadzi nasz szlak.

Asfaltową szosą w kierunku Buska dochodzimy do Bogucic, skąd dalej równie wygodną drogą – do Gacek. Po prawej stronie las. Pewna jego część stanowi rezerwat ścisły leśno-stepowy – Grabowiec. Do najciekawszych okazów przyrodniczych występujących w nim zaliczyć należy dyptam jesionolistny. Roślina ta ma zdolność wydzielania bardzo lotnych i łatwopalnych olejków eterycznych często w czasie upałów samozapalających się. Stąd nazwa „Krzak Mojżesza”.

Od rezerwatu do Gacek już niedaleko. Ostre zejście z góry i w dole przed nami – dymiące kominy gipsowego kombinatu. W niedalekich (8 km) Krzyżanowicach rezerwat skalno-stepowy. Występują w nim bardzo interesujące piewiki-cykady. Ich właściwą ojczyzną są stepy Azji. Trudno je jednak zobaczyć. Właśnie w okolicach tej wioski żyje wiele gatunków motyli występujących poza Niecką Solecką jedynie w Obszarach Morza Czarnego.

Z Gacek poprzez Winiary idąc cały czas terenem byłego stepu dochodzimy do wsi Kotniki Górne. Zaraz obok Skorocice.

W najbliższym sąsiedztwie tej wioski ciekawa i pełna uroku „Kotlina Skorocicka” otoczona skalnymi zboczami. Jest to rezerwat skalno-stepowy. Przez dolinę płynie potok Maskalisa

ginący w podziemiach a wypływający na powierzchnię w obszarze Łatanic. W skalnych ścianach dużo pieczar, z których najpiękniejsza nosi nazwę „pieczary dzwonów”. Stoki pagórka wznoszącego się pośrodku doliny pokrywa roślinność stepowa. Spotkać tu można m.in. miłek wiosenny, stepową trawę, ostnice włosowatą. Do osobliwości fauny zaliczyć należy ogromnego pająka *eresus Niger*, zamieszkującego podziemne korytarzyki, oraz południowo-europejskiego ślimaka – *helix lutescens*. Żegnamy uroczą dolinę skorocicką i przez wioskę Łatanice idąc wzdłuż niewielkiego strumyczka docieramy do następnego punktu naszej trasy wioski Chotel Czerwony. W niej kościółek gotycki z I połowy XV w. Za szkołą rozpostarty na wzgórzach o łagodnych, płd-wsch. zboczach, znajduje się rezerwat skalno-stepowy. Największą osobliwością tego rezerwatu są potężne prawie dwumetrowej wysokości kryształ gipsu. Pełno tu zapadlisk, jarów, niewielkich pieczar. Najładniej jest tu wiosną. Niewielki skrawek stepu, jaki się tam zachował osiąga wtedy największy rozkwit. Spotkać tam można miłkę wiosenną, dzwonka syberyjskiego, liczne trawy stepowe oraz dyptam. W nasłonecznionych zboczach gnieźdzą się cykady, stepowe pająki, liczne okazy świerszczy, których obecnie właściwym terenem wegetacji jest Azja. Z Chotla widać już wyniosłą sylwetkę kolegiaty w Wiślicy, gdzie kończy się nasza wędrówka. Wiślica ma połączenie autobusowe ze wszystkimi miasteczkami, w tym i z Pińczowem.

Wycieczka jednodniowa.

Szlak turystyczny Madonny Ponidzia

Pińczów – Bogucice – Gacki – Chroberz – Młodzawy Małe – Probołowice – Kobuzów – Dzierążnia – Działoszyce – Sancygniów – Góry – Pińczów

Trasa łatwa, poprowadzona asfaltem przez bardzo ciekawe i piękne miejsca.

Naszą wędrówkę rozpoczynamy w Pińczowie od klasztoru o.o. Franciszkanów – Reformatów, który jest budowlą późnorenesansową. Kolejnym etapem są Bogucice położone ok. 6 km od Pińczowa przy drodze w kierunku na Busko Zdrój. Stoi tutaj kościół Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny, z lewej strony drogi na Chroberz. Kierując się na Chroberz po prawej stronie drogi widzimy (ok. 2 km od Bogucic) rezerwat Grabowiec, gdzie na miejscach bardziej odsłoniętych występują zarośla stepowe oraz dyptam jesionolistny, czyli krzak gorejący. Dalej kierując się drogą do Chrobrza po prawej stronie są jeziora - efekt wydobywania gipsu, zaś po lewej - zakład wydobywczy w Gackach. Gdy jesteśmy w Chrobrzu warto zobaczyć gotycko - renesansowy kościół Wniebowzięcia Matki Boskiej oraz pałac Wielopolskich z 1850 r., gdzie znajduje się Ośrodek Dziedzictwa Kulturowego i Tradycji Rolnych Ponidzia w Chrobrzu.

Z Chrobrza kierujemy się w wschód na Niegosławice, a tam w prawo na Złotą i do Pełczysk. Znajduje się tu XVIII – wieczny kościół pw. Świętego Wojciecha z obrazem Matki Bożej Wspomożycielki Wiernych. Z Pełczysk jedziemy do Probołowic, gdzie znajduje się kościół św. Jakuba Starszego, zbudowany z drewna na planie zbliżonym do kwadratu. W ołtarzu głównym znajduje się obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem tzw. Probołowskiej. Następnie

przez Pełczyska, Złotą i Niegosławice wracamy do Chrobrza. Alternatywną drogą do Chrobrza jest trasa z Probołowic przez Kostrzeszyn, Korce (gdzie stoi obelisk upamiętniający walki partyzanckie) i Wolę Chroborską poprzez malowniczy wąwóz. Odcinek ten częściowo posiada nawierzchnię tłuczniową. Z Chrobrza kierujemy się do Młodzaw Małych, gdzie na wzgórzu górującym nad doliną Nidy stoi późnobarokowy kościół pod wezwaniem Ducha Św. i Matki Boskiej Bolesnej. Znajduje się w nim obraz Matki Boskiej Bolesnej tzw. Młodzawskiej uznawany za cudowny. Zaś u stóp Góry Byczowskiej - wznosi się pomnik na pamiątkę wysiłku zbrojnego partyzantów ziemi pińczowskiej.

W Kozubowie skręcamy w prawo, przez Kozubowski Park Krajobrazowy do Dzierżni (10 km). Znajduje się tutaj malowniczo położony kościół gotycki św. Marii Magdaleny, z ołtarzem późnobarokowym oraz obrazem Marii Magdaleny.

Następnie przez Jakubowice kierujemy się do Działoszyc (6 km). Stoi tutaj kościół gotycki św. Trójcy z XV w. przebudowany i rozbudowany w XVII i XIX w. Przy nim znajdują się dwie kaplice św. Anny oraz dwukondycyjna Matki Boskiej Różancowej z kaplicą Grobu Chrystusowego.

Kierujemy się teraz drogą do Pińczowa ok. 6 km od Działoszyc po lewej stronie w Sancygniowie znajduje się kościół z 1400 r. pod wezwaniem św. Piotra i Pawła, przebudowany w baroku, zachował się również portal z prezbiterium do zakrystii, chrzcielnica z piaskowca, sanktuarium oraz piętrowy nagrobek Jakuba i Anny Sancygniowskiej, których to autorstwo jest przypisywana Santi Gucciemu. Znajduje się tutaj również pałac Deskurów z 1850r.

Wyjeżdżając z Sancygniowa kierujemy się w lewo do Gór (ok. 9 km), gdzie na miejscowym cmentarzu znajduje się klasycystyczna kaplica grobowa. Wracamy na drogę wojewódzką i kierujemy się w stronę Pińczowa. Przejeżdżamy przez Michałów, gdzie działa stadnina koni krwi arabskiej, jedna z najlepszych i najslawniejszych stadnin na świecie.

Szlaki wodne

Projektowany jest szlak turystyki wodnej po rzece Nidzie. Rzeka jest dostępna dla kajaka na całej długości. Jest to piękny szlak wypoczynkowy, oferujący wiele bezpiecznych miejsc do kąpieli. Dno piaszczyste. Woda przezroczysta, bardzo ciepła, co spowodowane jest zapewne niewielką głębokością rzeki rzadko kiedy można znaleźć miejsca głębsze niż metr. Nieznaczne zanieczyszczenia wody występują poniżej Pińczowa. Brzegi są z reguły łąkowe z niewielkimi kępami drzew, tak, że trudno znaleźć zacieniony biwak. Kajaki można wypożyczyć w MOSiR w Pińczowie, tam także można załatwić transport do Motkowic. Jest na nim wiele dogodnych miejsc do biwakowania.

0,0	Motkowice (P) - wodujemy poniżej mostu.
0,8	Zwężenie Nidy. Rzeka na odcinku ok.100 m płynie wąskim korytem. Jest to odcinek dość niebezpieczny dla kajakarzy, ale i jeden z najbardziej malowniczych na trasie. Rzeka płynie miejscami tunelem z drzew. Za zwężeniem rozwidła się i na odcinku ok. 6 km. płynie wśród łąk i rozlewisk. Należy trzymać się głównego nurtu, nie wpływać na boczne odnogi, gdyż wkrótce stają się one niedostępne dla kajaka. Na rozwidleniu płyniemy prawą odnogą.
2,3	Na dużej wyspie (L), jaką tworzą oba ramiona Nidy znajdują się pojedyncze zabudowania niewielkiej wioski Antoniów. Przechodzi tędy linia kolei wąskotorowej Jędrzejów - Hajdaszek. Na polach tej wioski, na wzniesieniu, znajduje się duże grodzisko wczesnośredniowieczne. Po, prawej, w odległości ok. 1 km. mijamy wieś Stawy.
4,0	Mijamy zagrody niewielkiej wioski Olszyny (P)
6,7	Wieś Sobowice (P), oddzielona od rzeki łąkami. Po lewej widoczny jest końcowy cypel Garbu Pińczowskiego, na którym znajduje się rezerwat stepowy "Skowronno", godny polecenia jako cel niedalekiej pieszej wycieczki.
9,5	Niewielka wioska Szczery Bór (P). Nida zatacza tu na przestrzeni kilku kilometrów duże zakole wokół tzw. Koperskich Gór widocznych po lewej.
10,9	Ujście potoczku o nazwie Struga (P) a po lewej zabudowania wsi Zalesie.
13,7	Ujście Mierzawy (P), która spycha Nidę swoim stożkiem napływowym w lewo, do stóp Koperskich Gór.
14,9	Położona na wzniesieniu wieś Kopernia (L). Zaczyna się najmniej ciekawy fragment spływu - Nida płynie tu niemal prostym, wykopanym korytem. Miało to na celu odsuniecie rzeki od Pińczowa. Na długim odcinku piękne widoki na lewo, na Pińczów i Garb Pińczowski.
18,6	Most na Nidzie, po lewej Pińczów
24,2	Wieś Pasturka (L)
27,2	Wieś Kowala położona bezpośrednio nad Nidą (L). W korycie rzeki liczne kamienie i inne przeszkody - należy płynąć ostrożnie.
33,2	Wieś Krzyżanowice (L). Polecamy spacer pieszy do rezerwatu stepowego "Krzyżanowice". Na wysokości Krzyżanowic widać po prawej w odległości ok. 3 km. wsie Młodzawy Duże i Małe, z górującą nad doliną Nidy potężną bryłą barokowego kościoła. Teren między Nidą a tymi wioskami zajęty jest przez łąki i stawy rybne.
38,7	Wieś Chroberz (P), położona bezpośrednio nad rzeką.
41,7	Wieś Rudawa (P), po lewej w odległości ok. 2 km. od rzeki - Zagość. Na odcinku tym z wielu miejsc widać kominy "Doliny -Nidy" w Gackach.
45,2	Wieś Nieprowice (P)

46,2	W odległości ok. 2 km. mijamy Niegosławice (P), a po lewej, w tej samej odległości wioski Skotniki Dolne i Górne.
48,5	Wieś Kobylniki (L). Jak wynika z nazwy była to w średniowieczu tzw. wieś służebna - dla potrzeb grodu w Wiślicy hodowano tu konie. Takich wiosek było więcej w okolicy - Skotniki, Winiary, Kuchary, Szczytniki, Żurawniki. Tę ostatnią wioskę mijamy po prawej w odległości ok. 1 km.
51,3	Wieś Jurków (P)
53,7	Most na Nidzie, po lewej Wiślica

Tabela Kajakowy szlak wodny Nidy na obszarze LGD Ponidzie, przy opisie szlaku litera L oznacza, że omawiany fragment tekstu dotyczy lewego brzegu rzeki, litera P - prawego.

n) Zasoby turystyczne

Zasoby (walory) turystyczne - to zespół elementów środowiska naturalnego oraz elementów pozaprzyrodniczych, które - wspólnie lub każde z osobna - są przedmiotem zainteresowania turysty (decydują one o tzw. atrakcyjności turystycznej). Spośród czynników decydujących o atrakcyjności turystycznej terenu walory turystyczne są niewątpliwie czynnikiem decydującym. Obszar objęty LGD spełnia wszystkie warunki by stać się ważnym ośrodkiem turystycznym. Sam Pińczów, który powstał przed wiekami jest częścią historii polskiej i europejskiej. Ziemie obszaru LGD jak też całego Ponidzia są zasiedlone od tysięcy lat. Ziemie te bogato wyposażone przez naturę mogą służyć do uprawiania wszystkich rodzajów turystyki. Turystyka winna przysparzać dla Pińczowa i powiatu przyjaciół i pieniędzy, a na użytek lokalny winna wychowywać społeczeństwo dysponujące dużym zasobem wiedzy o historii, kulturze, przyrodzie i możliwościach zarówno Ponidzia jak i Polski. Podsumowując do największych atrakcji turystycznych i walorów należy zaliczyć:

- Niezwykłe malownicze ukształtowanie terenu.
- Dolinę Nidy.
- Bogatą przeszłość historyczną.
- Obiekty kultu religijnego różnorodnych kultur.
- Walory archeologiczne i geologiczne.
- Kras gipsowy.
- Ośrodki turystyki aktywnej – aeroklub, klub jeździecki, plenery malarskie i inne.

Podstawę produktu turystycznego stanowi cel podróży oraz satysfakcja z przeżyć polegających na przeżyciach związanych z obcowaniem z przyrodą, duchowych przeżyciach w miejscach religijnego kultu, zdobyciu sportowych umiejętności itp. Najczęściej trzonem korzyści są atrakcje związane z tzw. naturalnymi walorami turystycznymi w połączeniu z atrakcjami będącymi wytworem człowieka. Korzystający z tych atrakcji musi być jednak

dowieziony na miejsce, ubezpieczony, należy mu zapewnić wyżywienie, nocleg, niezbędne informacje itp.

Wszelkiego rodzaju obiekty zabytkowe, muzea, ciekawe miejsca, organizowane imprezy kulturalne są istotnym elementem podnoszącym wartość turystyczną danego regionu. Obszar staje się atrakcyjny, gdy turysta ma do wyboru nie tylko to, co proponuje mu natura, ale również, gdy może korzystać z walorów antropogenicznych wzbogacających teren.

Dlatego też sam walor kaliczki przydrożnej czy zabytkowego kościoła nie będzie w stanie zainspirować turystę do ponownego przyjazdu. Aby móc go przyciągnąć z powrotem, region musi zaoferować kompleksowe przeżycie, które turysta będzie chciał powtórzyć w przyszłości.

Uważamy, iż cały czas jest bardzo dużo do zrobienia w kwestiach infrastruktury turystycznej ogólnie rozumianej. Brakuje zarówno infrastruktury lokalnej, którą powinny zapewnić samorządy lub lokalnej organizacje pozarządowe. Wśród nich należałoby wymienić: tarasy widokowe, przystanie kajakowe, spływy kajakowe, wykorzystanie potencjału przyrodniczego NATURA 2000, jako serca do baz ornitologicznych. W tym zakresie ciągle jest dużo do zrobienia, natomiast zainteresowanie zarówno w Polsce jak i na świecie turystyką ekologiczną i przyrodniczą z roku na rok rośnie.

Oprócz infrastruktury która powinny zapewnić samorządy, braki są również w infrastrukturze związanej z branżą turystyczną. Brak miejsc noclegowych, brak punktów gastronomicznych i kompleksowych atrakcji turystycznych powoduje niechęć do inwestowania kolejnych firm z tej branży. Należałoby przyciągnąć inwestorów na obszar działania LGD, dzięki którym wykorzystano by potencjał aeroklubu pińczowskiego. Jednocześnie uwidacznia się bardzo duża potrzeba promocji regionu ze szczególnym uwzględnieniem turystyki przyrodniczej ponieważ obszar objęty LSR ma szansę stać się jedyną w swoim rodzaju atrakcją dla fanatyków ornitologii oraz rzadkich gatunków botanicznych.

o) Imprezy cykliczne

Elementem o bezpośrednim wpływie na okresowy wzrost przyjazdów turystycznych do regionu są różnego rodzaju organizowane imprezy oraz bogate życie kulturalne. Ciekawy program oraz skuteczna promocja projektu będzie wpływać na wzrost ruchu turystycznego stanowiąc formę aktywizacji regionu. Najbardziej popularne i najczęściej odwiedzane imprezy to wydarzenia organizowane cyklicznie. Turystów przyciągać mogą również zespoły regionalne oraz dynamiczne działające stowarzyszenia.

Niewątpliwym uzupełnieniem atrakcji turystycznych w powiecie pińczowskim jest program imprez kulturalnych, sportowych i popularno-naukowych organizowanych

cyklicznie. Instytucje kulturalne, fundacje i stowarzyszenia działających a terenie powiatu pińczowskiego:

- Stowarzyszenie Rozwoju Kulturalno-Gospodarczego Powiatu Pińczowskiego w Pińczowie:

Ośrodek Dziedzictwa Kulturowego i Tradycji Rolnej Ponidzia w Chrobrzu organizuje następujące imprezy cykliczne:

- **maj** - Przegląd Kapel Ludowych
 - **grudzień** – Przegląd Grup Kolędniczych.
- Pińczowskie Samorządowe Centrum Kultury w Pińczowie jest organizatorem następujących imprez cyklicznych:
 - **luty** - Spotkania Historyczne w Rocznicę Nadania Praw Miejskich Pińczowowi
 - **marzec** - Rocznicą Bitwy pod Grochowiskami
 - **maj** - Międzynarodowe Spotkania Chóralne z Pieśnią Maryjną – „AD GLORIAM DEI”
 - **czerwiec** - Święto Regionu „Dni Ponidzia”
 - **sierpień** – „Zamkowe Spotkania” z Muzyką - koncert
 - **sierpień** – „Pożegnanie Wakacji” - koncert zespołów młodzieżowych
 - **wrzesień** - Dni Teatru w Pińczowie – „Teatralia”
 - **listopad** – „Zaduszki Jazzowe”
 - **listopad** - Jesienne Prezentacje Artystyczne – „Gitarą i Piórem”
 - **grudzień** - Powitanie Nowego Roku „Sylwester pod Gwiazdami”.

II. ANALIZA OBSZARU DZIAŁANIA LGD PONIDZIE POPARTA ANALIZĄ ANKIET

Dom Doradztwa Biznesowego „MM” Monika Majcher przeanalizował dokumenty strategiczne związane z działalnością LGD PONIDZIE z ich szczegółowej analizy wnioskujemy, że kierunek działań jest słuszny jednak widzimy możliwości na pewne zmiany, które Zarząd powinien wziąć pod rozwagę.

Jednym z elementów analizy diagnozy stanu obecnego było przeprowadzenie ankietyzacji osób uczestniczących w spotkaniach informacyjnych. Osoby te pochodziły z obszaru LSR i były zainteresowane aktywnym uczestnictwem w LGD oraz w pozyskiwaniu środków na Małe Granty, rozwój gospodarstwa agroturystycznych, rozwój działalności gospodarczej.

Kampania oraz ankietyzacja ta prowadzona była zarówno przez pracowników Urzędów Gmin, przez pracowników LGD PONIDZIE, przez sołtysów oraz pracowników starostwa powiatowego.

W założeniach organizacji spotkań, w każdym z 15 spotkań powinno uczestniczyć około 27 osób, co daje łącznie 400 osób uczestniczących na spotkaniach. Poniżej przedstawiono harmonogram spotkań informacyjnych oraz ilość osób uczestniczących w każdym spotka

HARMONOGRAM SPOTKAŃ INFORMACYJNYCH LGD PONIDZIE

Lp.	GMINA	Ilość osób na spotkaniu	Miejsce spotkania	Data spotkania	Godzina spotkania
1.	Pińczów	8	LO Pińczów	16.11.2009r.	11.30
		11	PSCK Pińczów		16.00
2.	Kije	8	Sala konferencyjna UG	17.11.2009r.	11.30
		8	OSP Kije		14.30
3.	Działoszyce	9	Dzierżnia świetlica wiejska	18.11.2009r.	12.00
		11	UMiG Działoszyce		15.00
4.	Michałów	7	UG w Michałowie	20.11.2009r.	12.00
		8	Świetlica - Tomaszów		15.00
5.	Pińczów	21	Gacki – świetlica osiedlowa	23.11.2009r.	11.30
		23	SP w Kozubowie		14.30
6.	Złota	5	Biblioteka	24.11.2009r.	12.00
		6	SP Chroberz		15.00
7.	Kije	5	SP Stempocice	25.11.2009r.	13.00
		12	Remiza OSP Kije		14.00
8.	Pińczów	12	Szarbków	26.11.2009r.	13.00
RAZEM		154			

Źródło: Opracowanie własne

Na spotkaniach mieszkańcy uzyskali szczegółową informację nt:

1. programu LEADER, który realizowany jest w latach 2007 – 2013.
2. Słuchacze uzyskali informacje nt LGD PONIDZIE a w szczególności zarządu stowarzyszenia, rady stowarzyszenia, roli walnego zebrania członków stowarzyszenia, rady stowarzyszenia, przedstawiono przedstawicieli LGD z każdej gminy.
3. Szczegółowo omówiono małe projekty. Przedstawiono w zarysie pomysły na działania w ramach małych projektów. Na spotkaniach było najwięcej przedstawicieli OSP i Kół Gospodyń Wiejskich dlatego dla tych dwóch organizacji pozarządowych w szczególności omówiono możliwości pozyskiwania funduszy z programu małe projekty.
4. Na spotkaniach jego uczestnicy dobrowolnie i anonimowo wypełniali ankiety ewaluacyjne, które stanowiły podstawę do analizy potrzeb i kierunków rozwoju LGD PONIDZIE.
5. Sesja pytań uczestników spotkań, które dotyczyły w szczególności możliwości pozyskiwania funduszy europejskich.

Z przebiegu dyskusji wynika, że mieszkańcy powiatu pińczowskiego są najbardziej zainteresowani szkoleniami dla mieszkańców nt. zakładania, funkcjonowania i rozliczania działalności organizacji pozarządowych. Temat ten podnoszony był na każdym spotkaniu z trenerem DDM „MM”. Jak wynika z przebiegu dyskusji na spotkaniach mieszkańcy są zainteresowani działalnością w organizacjach pozarządowych, ale za mało wiedzą na temat ich działania. Nie wiedzą jak się organizować w stowarzyszenia rejestrowa ani jak zakładać fundacje. Nie mają informacji w jaki sposób pozyskiwać i rozliczać dotacje na różnego rodzaju programy unijne. Stąd wniosek, że zanim społeczność lokalna zdecyduje się na sięganie po dotacje na różnego rodzaju działania, powinna być gruntownie przeszkolona z tematu jak założyć i prowadzić organizację pozarządową, jak również powinna przejść doradztwo specjalistyczne z zakresu procedury rejestracji.

Badanie ankietowe były dla nas niezwykle pomocnym narzędziem w diagnozie stanu obecnego. Ankietyzacją objęto mieszkańców reprezentujących pięć gmin na którym działa LGD PONIDZIE. Badania zostały przeprowadzone z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety rozdawanego podczas spotkań informacyjno-promocyjnych. Poniżej przedstawiono formularz ankiety:

Ogólny kwestionariusz dla potrzeb LGD PONIDZIE

Zastanów się nad wyzwaniami i problemami, przed którymi stoi Twoja gmina. Ten kwestionariusz pomoże Ci włączyć się w proces tworzenia Planu Rozwoju Lokalnej Grupy Działania Ponidzie. Wypełnij go z całą szczerością, gdyż jest to jedyny sposób na otrzymanie wiarygodnej oceny, czego potrzeba jest LGD Ponidzie, bo tylko mieszkańcy mają obiektywną ocenę sytuacji. Punkty kwestionariusza opracowano na podstawie licznych badań i zawarte w nich zagadnienia ogólnie uważa się za najważniejsze w ocenie przydatności do pracy nad Planem Rozwoju. **Nie ma w nim dobrych ani złych odpowiedzi.** Postaw znaczek przy stwierdzeniu, z którym się zgadzasz.

Wybierz **tylko jeden** wariant, który w Twoim pojęciu jest naprawdę szczery. Tam gdzie potrzeba, uzupełnij zdania według własnego uznania.

Odpowiedz na poniższe pytania nie pomijając żadnego stwierdzenia.

1. *Moje zaangażowanie w sprawy lokalnej społeczności oceniam na poziomie:*

☐ bardzo niskim ☐ niskim ☐ przeciętnym ☐ dobrym ☐ bardzo wysokim

Krótkie uzasadnienie (dlaczego?):

.....

2. *Czy Lokalna Grupa Działania PONIDZIE przyczyni się do poprawy życia lokalnego w Twojej gminie?:*

☐ w ogóle ☐ prawie wcale ☐ w niewielkim stopniu ☐ w połowie ☐ prawie w całości ☐ całkowicie

Krótkie uzasadnienie:

.....

3. *W której z gmin mieszkasz?*

☐ Pińczów ☐ Kije ☐ Złota ☐ Działoszyce ☐ Michałów

4. *Co jest największą szansą rozwoju dla Twojej gminy (wybierz jedną)?*

☐ turystyka i agroturystyka ☐ drobna przedsiębiorczość ☐ duże zakłady przemysłowe ☐ nowe technologie ☐ rozwój rolnictwa i dziedzin pokrewnych rolnictwu ☐ inne (jakie?)

Krótkie uzasadnienie:

.....

5. *W co powinno inwestować LGD PONIDZIE aby przyczynić się do rozwoju lokalnego (wybierz jedną)?:*

☐ budowa chodnika ☐ budowa placu zabaw ☐ budowa ścieżki rowerowej ☐ modernizacja centrum wsi ☐ budowa remizy
☐ budowa świetlicy wiejskiej ☐ inne (jakie?)

Krótkie uzasadnienie:

.....

6. Jaki największy potencjał rozwojowy posiada Twoja gmina?

☐ ludzie -
mieszkańcy

☐ korzystne
położenie

☐ warunki
przyrodnicze

☐ dobrzy gospodarze -
wójt i rada gminy

☐ dobrze
rozbudowana
infrastruktura -
drogi, kanalizacja

☐ edukacja

☐ inne (jakie?)

Krótkie uzasadnienie:

.....

7. Dokończ zdanie: Największą atrakcją kulturową (np. zabytek, impreza kulturalna, zdarzenie artystyczne i inne) mojej gminy jest:

.....

8. Dokończ zdanie: Największą atrakcją rekreacyjno-turystyczną, miejscem gdzie można aktywnie spędzić czas w mojej gminie jest:

.....

9. Dokończ zdanie: Największą atrakcją przyrodniczą mojej gminy jest

.....

10. Jaki jest największy problem wewnętrzny Twojej Gminy?

☐ brak zaangażowani
ludzi w życie
społeczne

☐ brak
infrastruktury

☐ nieudolna
władza

☐ brak dostępu
do edukacji

☐ brak dostępu
do sportu

☐ brak dostępu do informacji
(w tym Internet i telefon)

☐ Ograniczenia z powodu
programu Natura 2000

☐ inne (jakie?)
.....

Krótkie uzasadnienie:

.....

11. Co może przyczynić się do poprawy sytuacji gospodarczej w Twojej gminie (zaznacz jedną odpowiedź)?

☐ promocja
gminy

☐ przyciąganie
nowych inwestorów

☐ nowe inwestycje
infrastrukturalne

☐ rozwój
edukacji

☐ wspieranie
przedsiębiorczości

☐ wspieranie
rolnictwa

☐ inwestycje w
turystykę i sport

☐ inne (jakie)
.....

Krótkie uzasadnienie:

.....

12. Co niepowtarzalnego posiada Twoja Gmina, co Twoim zdaniem można wykorzystać do rozwoju lokalnego (np. produkty regionalne, wyroby rękodzieła, produkty rolne, ciekawe potrawy, ciekawe miejsca i inne)?

.....

13. Jakie atrakcje pokarzesz osobie odwiedzającej Twoją gminę, aby zachęcić ją do powtórnego przyjazdu?

.....

14. Dokończ zdanie: Chętnie pójdę na szkolenie z

.....

15. Małe projekty w LGD PONIDZIE powinny wspierać:

☐ szkolenia
(podać tematykę)

.....
.....

☐ utworzenie miejsca, gdzie
każdy mógłby skorzystać z
komputerów z dostępem do
Internetu

☐ organizacja
miejsca spotkań
w gronie
przyjaciół

☐ organizacja
impres
rekreacyjno-
sportowych

☐ organizacja
impres
kulturalnych

☐ rozwój małej
infrastruktury
turystycznej, np.
szlaków
turystycznych,
miejsc
wypoczynku

☐ kultywowanie
miejscowych tradycji,
obrzędów i zwyczajów,
zawodów tradycyjnych

☐ promocja
atrakcji
turystycznych w
Internecie,
wydawanie
folderów
turystycznych

☐ promocja
lokalnej
twórczości
ludowej,
kulturalnej i
artystycznej

☐ wspieranie
rozwoju
turystyki i
agroturystyki

Krótkie uzasadnienie:

.....

16. Podaj dwóch największych przedsiębiorców działających w Twojej miejscowości:

1.

2.

17. Podaj dwóch największych przedsiębiorców działających w Twojej gminie:

1.

2.

18. Firmy z jakiej branży mogłyby dobrze prosperować w Twojej miejscowości/gminie?

.....

19. Co blokuje rozwój przedsiębiorczości w Twojej gminie?

1.

2.

3.

4.

20. Jak określisz wielkość ruchu turystycznego w Twojej gminie?

☐ bardzo niska

☐ niska

☐ przeciętna

☐ wysoka

☐ bardzo wysoka

Krótkie uzasadnienie:

.....

21. Jak powinna rozwijać się agroturystyka w Twojej gminie aby przyciągnąć więcej turystów?

☐ zwiększyć liczbę gospodarstw agroturystycznych	☐ zwiększyć liczbę pokoi w istniejących gospodarstwach	☐ zainwestować w dodatkowe atrakcje (jazda konna, kuligi, grille integracyjne)	☐ promować w swoich gospodarstwach atrakcje turystyczne gminy	☐ podjąć współpracę z ośrodkami kultury i turystyki

22. Czy jesteś zainteresowany/a aktywnym działaniem w Lokalnej Grupie Działania PONIDZIE?

- ☐ tak ☐ nie ☐ nie wiem

Krótkie uzasadnienie:

.....

Ankieta jest w pełni anonimowa. Dla potrzeb badawczych prosimy jednak o podanie podstawowych informacji na swój temat:

Wiek:

- ☐ poniżej 25 lat
- ☐ 25-32 lata
- ☐ 33-39 lat
- ☐ 40-46 lat
- ☐ 47-53 lata
- ☐ powyżej 53 lat

Pozycja zawodowa:

- ☐ rolnik
- ☐ domownik
- ☐ bezrobotny
- ☐ pracujący na etacie
- ☐ przedsiębiorca

Przynależność do organizacji społecznej

- ☐ OSP
- ☐ Koło Gospodyń Wiejskich
- ☐ niezrzeszony wolontariusz
- ☐ stowarzyszenie
- ☐ fundacja
- ☐ nie dotyczy

Wykształcenie:

- ☐ podstawowe
- ☐ zawodowe
- ☐ średnie
- ☐ wyższe

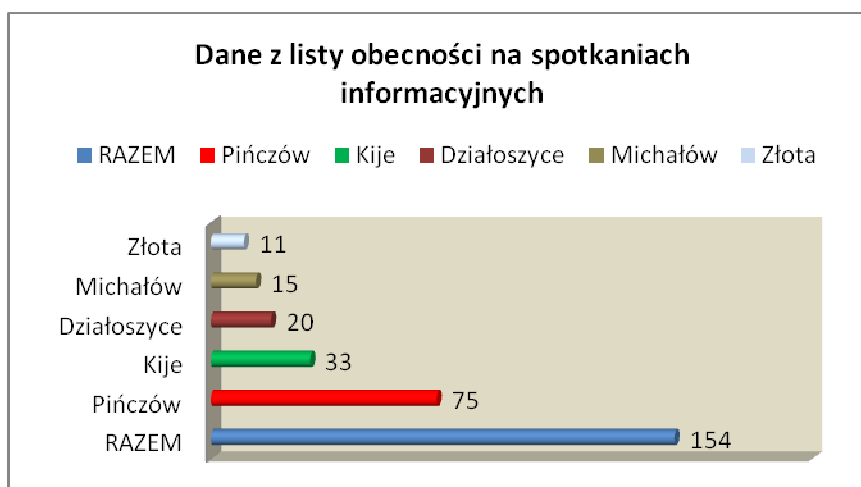
Staż zawodowy:

- ☐ poniżej 3 lat
- ☐ 3-9 lat
- ☐ 10-20 lat
- ☐ więcej

Płeć:

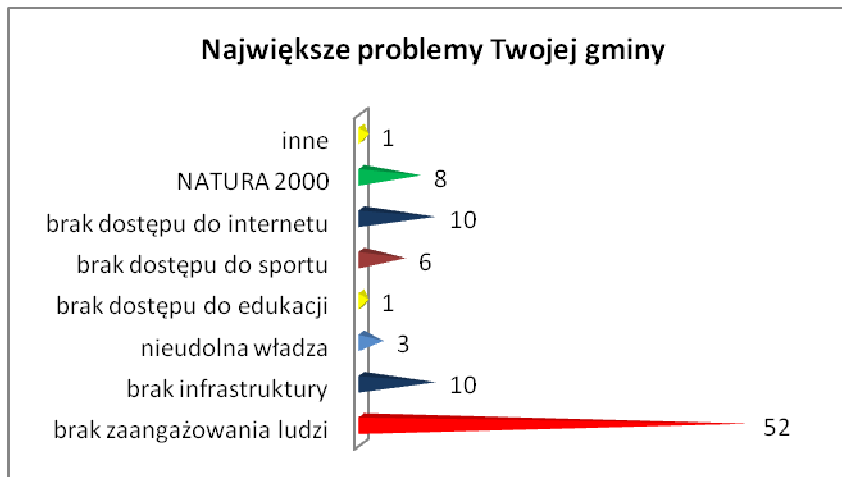
- ☐ mężczyzna
- ☐ kobieta

Na spotkania informacyjne przyszło około 200 osób z czego 154 osoby wpisały na listy obecności. Tylko 113 uczestników spotkań zdecydowało się wypełnić i oddać ankiety ewaluacyjne. Wstępnie założono, iż na 400 osób uczestniczących na spotkaniach, 200 osób (czyli 50% uczestników) odda ankiety ewaluacyjne. Z list obecności na spotkaniach informacyjnych wynika, że na spotkania z ogólnej liczby mieszkańców gminy **Pińczów** przyszło 0,3387%. Gminę **Kije** reprezentowało 0,7152%, w gminie **Michałów** było 0,3054%. Gmina **Działoszyce** reprezentowana była przez 0,3554, a gmina **Złota** przez 0,2245%. Średnia frekwencja dla wszystkich gmin to zaledwie 0,3650% z ogólnej liczby mieszkańców. Największą frekwencję i zainteresowanie w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców wykazali mieszkańcy z gminy Kije.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet i list obecności na spotkaniach.

Frekwencja na spotkaniach nie była zadowalająca, mimo szerokiej kampanii promocyjnej oraz przekazania informacji bezpośredniej do mieszkańców i organizacji pozarządowych. Frekwencję tą tłumaczyć można niskim zaangażowaniem ludności wiejskiej w sprawy publiczne oraz społeczne, co odzwierciedlają również wyniki ankiet.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Kolejnym powodem który może tłumaczyć niską frekwencję na spotkaniach jest również bardzo niewielka liczba organizacji pozarządowych zainteresowanych składaniem projektów w ramach małych grantów. Wśród tych organizacji można wymienić głównie Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne oraz lokalne Szkoły. Bardzo niewielki odsetek stanowiły osoby należące do ukonstytuowanych stowarzyszeń bądź fundacji działających aktywnie na terenach wiejskich objętych LSR.

Z ankietyzacji wynika iż największym problemem gmin jest właśnie brak zaangażowania mieszkańców. Widać to doskonale na przykładzie frekwencji mieszkańców w każdej gminie na spotkaniach informacyjno-promocyjnych. Mieszkańcy, mimo iż rozwieszono 150 plakatów reklamujących spotkania, wykonano bezpośrednie telefony do sołtysów oraz osób już działających w różnych lokalnych organizacjach, nie zareagowali i przyszła tylko niewielka garstka mieszkańców.

Kolejną barierą jako wskazano w rozwoju gmin jest brak infrastruktury technicznej. Problem infrastruktury technicznej tj. wodociągi, kanalizacja, gaz sieciowy, infrastruktura drogowa nie dotyczy jednakowo wszystkich gmin ale mieszkańcy uważają, że jest to cały czas problem palący w skali powiatu. Brak internetu (bardziej chodzi tu o dostęp do taniego internetu, gdyż w powiecie pińczowskim nie ma problemu z internetową infrastrukturą techniczną) również pokazany jest jako jeden z problemów hamujących rozwój gminy. Internet jako narzędzie, które pomaga w kontaktach biznesowych i osobistych wymaga wg respondentów dalszej poprawy. Próba odpowiedzi na ten postulat może być internet radiowy z programu e-świętokrzyskie, który będzie w dalszym ciągu realizowany na terenie całego województwa. Mieszkańcy widzą obszar NATURA 2000 jako barierę rozwoju a nie czynnik rozwoju. Przed członkami LGD jest dużo pracy aby pokazać możliwości wykorzystania obszaru objętego programem NATURA 2000 jako czynnika prorozwojowego.

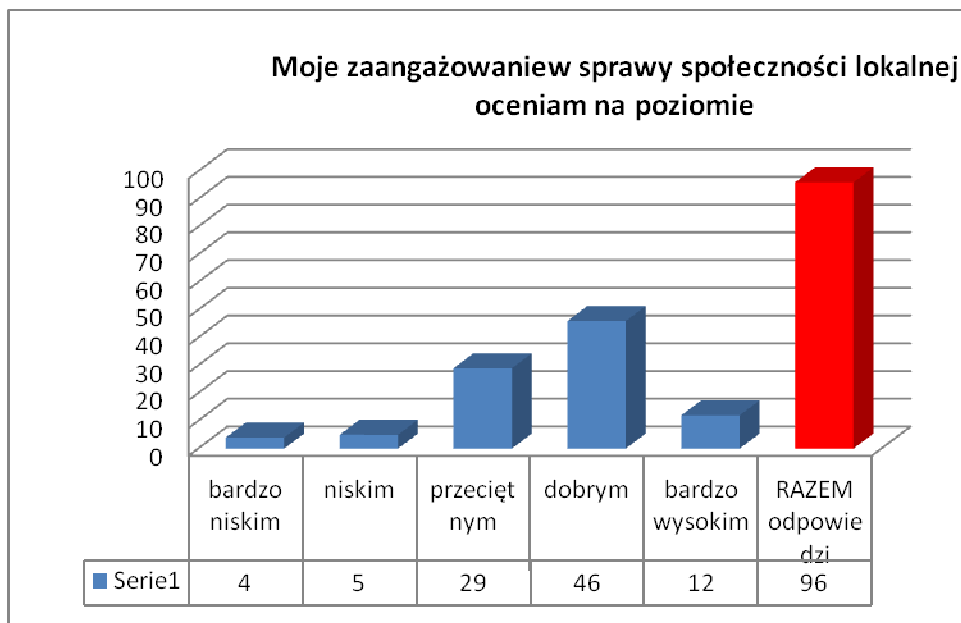
Celem każdego spotkania informacyjno-promocyjnego było przekazanie wiedzy przez trenera DDB „MM” z zakresu:

1. Działalności LGD PONIDZIE oraz wdrażanej strategii LSR
2. Informacji na temat małych grantów
3. Rozdanie i zebranie ankiet niezbędnych do analizy.

Cele strategiczne określone przez LGD PONIDZIE w Lokalnej Strategii Rozwoju są kompatybilne z oczekiwaniami jakie wskazali respondenci wypełniający ankiety.

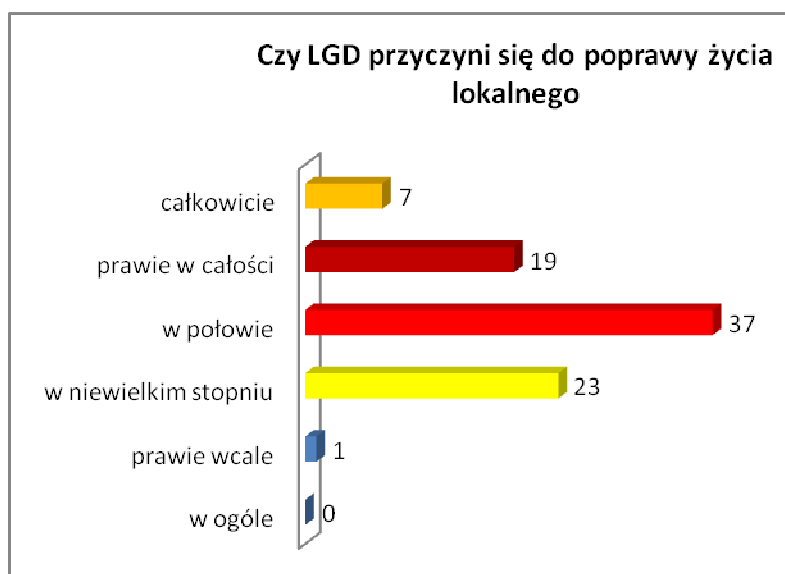
1. Rozwój turystyki w oparciu o wartości dziedzictwa przyrodniczo-kulturalnego,
2. Świadome i aktywne społeczeństwo, które jest warunkiem rozwoju gospodarczego powiatu pińczowskiego i integracji społecznej.
3. Wsparcie dla zwiększenia konkurencyjności i potencjału ekonomicznego obszaru w którym działa LGD.

W pytaniach zawartych w ankietach na pytanie pierwsze ***Moje zaangażowanie w sprawy lokalnej społeczności oceniam na poziomie....*** ponad 50% respondentów odpowiedziało, że swoje zaangażowanie ocenia na dobry lub bardzo dobry poziom. Świadczy to o tym, iż na spotkaniach nie było osób przypadkowych, a większość zaproszonych to osoby świadome, zaangażowane, chcące działać aktywnie i pozyskiwać granty na rozwój obszarów wiejskich. Aż **61 %** respondentów oceniło swoje zaangażowanie na poziomie dobrym i bardzo dobrym. Wniosek, który wynika z takich odpowiedzi jest taki, że osoby, które przyszły na spotkania są mocno zaangażowane w życie swoich miejscowości zależy im na ich trwałym i stabilnym rozwoju. Szukają możliwości rozwoju również dla siebie. Chcą się bogacić nie tylko pod względem gospodarczym, ale również intelektualnym. Są otwarci na nową wiedzę i nowe wyzwania. Osoby identyfikują się ze swoją małą ojczyzną i bardzo im zależy na jej rozwoju.

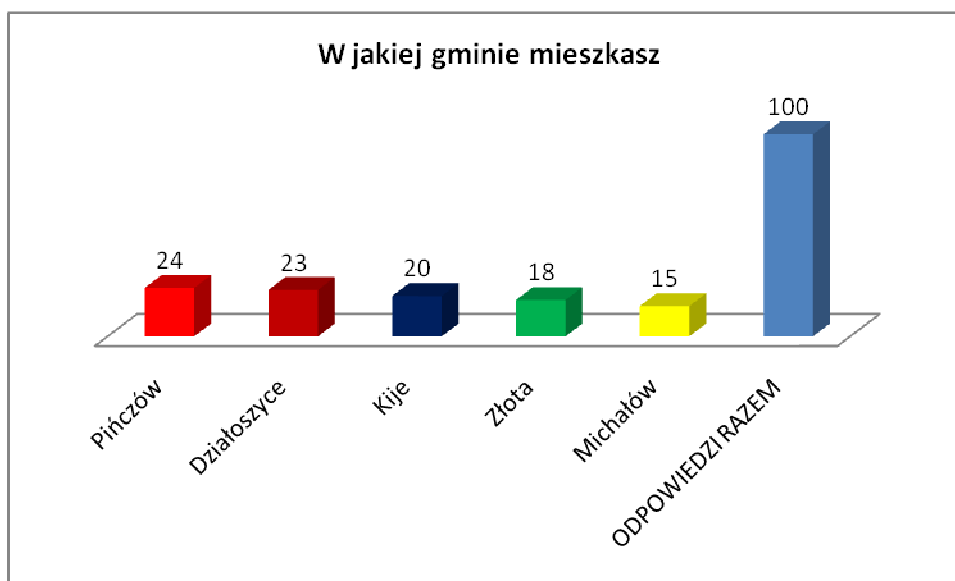

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Ankietowani ocenili, że LGD PONIDZIE przyczyni się do poprawy życia społeczności lokalnej w bardzo dużym stopniu bo 26 % oceniło, że jakość życia w ich miejscowości dzięki działalności LGD PONIDZIE poprawi się całkowicie lub prawie w całości. Widać, że społeczeństwo wiąże duże nadzieje na rozwój ich miejscowości dzięki działaniom LGD PONIDZIE. Pozostałe osoby są przekonane, że działalność LGD nie pozostanie bez wpływu na poprawę życia lokalnego. Tylko jedna osoba zaznaczyła w ankiecie iż LGD prawie wcale nie przyczyni się do poprawy życia lokalnego. Ważne jest aby wiara ta była cały czas wspierana i wspomagana poprzez nowe projekty.

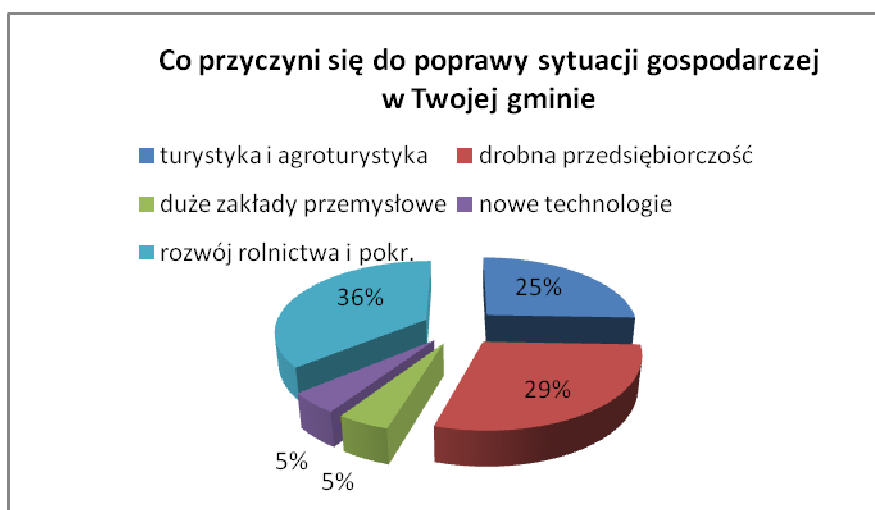

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

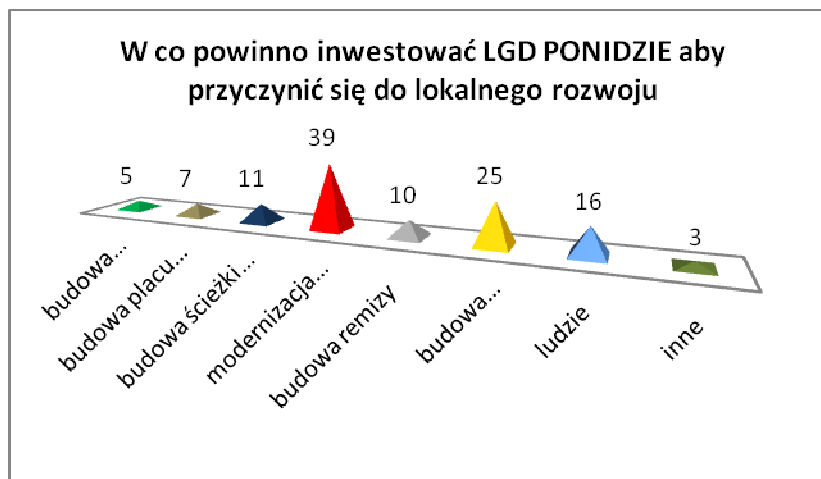

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Na pytanie **Co przyczyni się do poprawy sytuacji gospodarczej w Twojej gminie** aż 36% ankietowanych odpowiedziało, iż jest to rolnictwo i działalność pokrewna. Wynika to z faktu, że obszar na którym działa LGD jest terenem rolniczym i rolnictwo oraz dziedziny pokrewne stanowią kluczowe zajęcie społeczeństwa zamieszkującego tereny wiejskie. Kolejną dziedziną mogącą znacznie poprawić sytuację gospodarczą jest drobna przedsiębiorczość 29% oraz turystyka i agroturystyka 25%. W związku z tym, że tereny Ponizia są atrakcyjne pod względem turystycznym respondenci uznali, że turystyka powinna być jedną z lokomotyw rozwoju gospodarczego tego regionu. Są to 3 główne nurty wskazywane przez ankietowanych jako najważniejsze w rozwoju lokalnym, które nie powinny pozostać bez echa w działaniach prowadzonych przez LGD PONIDZIE.

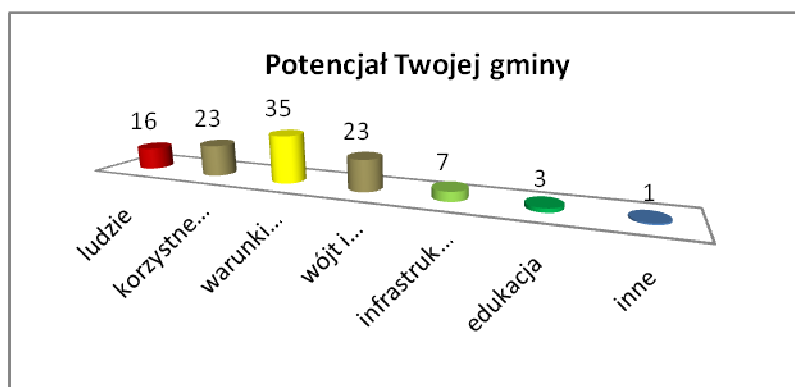

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Respondenci ocenili, że priorytowym zadaniem dla LGD PONIDZIE w ramach małych grantów dla społeczności lokalnej jest modernizacja centrum wsi (39 osób). Zmienia się oblicze polskich miast i miasteczek a trend ten daje się zauważyć również na wsiach i stąd ten silny nacisk na takie działania. Osoby z terenów wiejskich uważają iż centrum miejscowości jest jego wizytówką. Jeśli miejscowości będą wyglądać atrakcyjnie, będą stanowić atrakcyjne miejsce do mieszkania ale i atrakcyjne miejsce do odwiedzania i turystyki. Rewitalizacja centrów gmin i rewitalizacja miejscowości stanowi ważny problem dla mieszkańców. Estetyka wsi jest coraz bardziej traktowana serio, ludzie chcą mieszkać w zadbanym i czystym wszech. Z zadowoleniem można przyjąć fakt, że jako kolejne najważniejsze zadanie jakiego należy się przyjąć to budowy świetlic wiejskich (25 osób). W świetlicach wiejskich odbywa się życie kulturalne i społeczne. Stanowi ono miejsc spotkań międzypokoleniowych oraz jest ośrodkiem przekazu informacji i kreowania trendów na terenach wiejskich. Świetlice wiejskie mają różne przeznaczenie zwłaszcza dla osób dorosłych. Jest to sygnał dla LGD PONIDZIE, iż niezwykle istotnym elementem wzbogacania życia kulturalnego na terenach wiejskich jest wsparcie dla powstawania i rozwoju świetlic wiejskich.

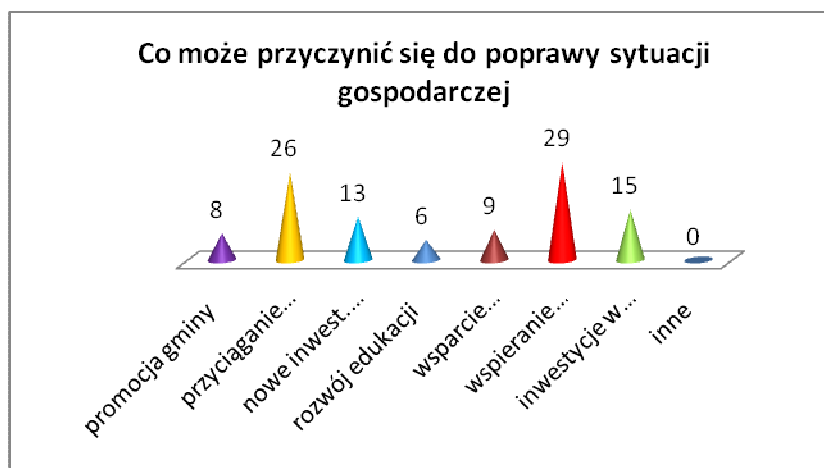
Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Osoby, które wypełniły ankiety uznały, że największym bogactwem jakie posiada ziemia pińczowska są warunki przyrodnicze oraz korzystne położenie (razem 58 osób). Fauna i flora tego terenu stanowi potężną bazę do tego aby mogła się rozwijać jedną z najsilniejszych gałęzi gospodarki jaką jest turystyka. Rola tej gałęzi gospodarki w Polsce i na świecie rośnie z każdym rokiem. Jednocześnie wskazuje to na świadomość ludzi z terenu LSR, iż właśnie to korzystne położenie jest niezwykle potencjałem, który można wykorzystać efektywnie. Dlatego też w ramach Małych Grantów powinny być rekomendowane projekty mające na celu wykorzystanie właśnie tego potencjału przyrodniczego i turystycznego. Korzystne położenie w województwie świętokrzyskim oraz dobrze zarządzane gminy przez wójta i rady gminy stanowią bardzo ważny czynnik, który traktowany jest przez respondentów jako potencjał rozwojowy gminy. Za kolejny czynnik, który buduje potencjał gminy zostali uznani ludzie. Kapitał ludzki jest na równi ważny jak kapitał rzeczowo-finansowy. Społeczność lokalna to olbrzymi kapitał, który powinien być wykorzystany przez Zarząd LGD PONIDZIE. Indywidualna wiedza mieszkańców odpowiednio ukierunkowana przez managerów da największe efekty w krótkim czasie. Takie podejście społeczne dla rozwoju regionu jest optymistycznym czynnikiem dla dalszego rozwoju gmin. Osoby, które zdecydowały się na przyjscie na spotkanie informacyjno-promocyjne stanowią taki właśnie duży potencjał ludzki.

Osoby, które wypełniły ankiety zdecydowały, że sytuację materialną społeczeństwa poprawić może głównie wspieranie rolnictwa. Wynika to ze specyfiki regionu, gdzie rolnictwo jest wiodącą gałęzią gospodarki. Rolnictwo w powiecie pińczowskim to główne źródło dochodu dla przeważającej liczby mieszkańców, gdyż tylko **12 826** mieszka w mieście a aż **29 370** mieszka na terenach wiejskich. Na drugim miejscu w świadomości społecznej jako czynnik rozwoju respondenci uznali, że potrzebni są inwestorzy zewnętrzni. Takie przeświadczenie wynika pewnie z już widocznych pozytywnych rezultatów wejścia na teren powiatu pińczowskiego kapitału zagranicznego. Doskonale to widać na przykładzie firmy **LAFARGE**, która przed wieloma laty zainwestowała w powiecie pińczowskim. Przez nowe inwestycje kapitałowe możliwe jest zmniejszanie liczby osób bezrobotnych na terenie inwestycji. Ponadto inwestorzy zewnętrzni pomagają w tworzeniu i rozwoju firm, które mogą w różnej konfiguracji współpracować z dużym lub mniejszym inwestorem zewnętrznym. Najprostrzym przykładem są firmy transportowe, które współpracują z firmą **LAFARGE** jako dystrybutorzy jej produktów. Nie bez znaczenia jest, to że powiat pińczowski należy do powiatów o relatywnie najniższym bezrobociu, choć nie wiadomo jaki dokładnie jest procent bezrobocia ukrytego występującego w rolnictwie. Jednakże niepokojącym aspektem ujawniającym się w ramach takiej postawy, jest niska aktywność przedsiębiorcza. Osoby te uważają, że jedynie firmy zewnętrzne mogą dać miejsca pracy. Nie widzą siebie jako potencjalnych pracodawców. Tylko 9 osób uważało, że jest to czynnik mogący wpłynąć na poprawę sytuacji gospodarczej na ich terenie.

Inwestycje kierowane na rozwój turystyki i sportu są wskazywane jako kolejny czynnik, który może poprawić sytuację gospodarczą. „Zatrzymanie turysty” na kolejny dzień, jest kluczem do osiągnięcia sukcesu dla gospodarstw agroturystycznych i hotelei. W Pińczowie działa tylko jeden ośrodek, który może spełniać rolę hotelu tj. Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy „DOLONEZ” w Krzyżanowicach około 13 km od Pińczowa, ale hotelu jako takiego w powiecie pińczowskim nie ma. W samym mieście nie ma hotelu działa tylko Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, który ma 52 miejsca noclegowe. Baza rekreacyjno-sportowa jest również ważna jak baza turystyczna. Czynny wypoczynek stanowi dla turystów coraz ważniejszą rolę. Przykładem troski władz gminy i powiatu w tej sprawie jest budowa Hali widowiskowo-sportowej, która rozpoczęła się w październiku 2009r. Inwestycje infrastrukturalne, wspieranie lokalnej przedsiębiorczości i promocja gminy traktowane są na równi i stanowią mniejsze znaczenie wg. Respondentów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

Priorytety jakie powinna realizować LGD PONIDZIE w ramach małych projektów to projekty, które będą rozwijać małą infrastrukturę turystyczną, wspieranie rozwoju turystyki i agroturystyki oraz promocja atrakcji turystycznych regionu. Ten sektor uzyskał łącznie aż **38 %** oddanych głosów. Jeśli kultywowanie miejscowej tradycji wliczymy do turystyki to sektor ten osiągnie poziom **49 %**. Wg uczestników spotkania Małe Granty, powinny zwiększać potencjał głównie szkół przez wyposażanie sal komputerowych w nowy sprzęt ze stałym dostępem do internetu. Można zatem wnioskować, iż jest ciągła potrzeba w zakresie infrastruktury dydaktycznej w szkołach wiejskich. Na uwagę zasługuje również fakt, że organizowanie imprez o znaczeniu kulturalnym znalazło uznanie wśród **12** osób. Wyniki te świadczą o tym, że społeczność lokalna wiąże duże nadzieje z rozwojem gospodarczym regionu na bazie turystyki. Rozwój regionu proponowany przez uczestników spotkań w kierunku turystyki jest zgodny z planami jakie znalazły się w Lokalnej Strategii Rozwoju opracowany przez Zarząd LGD PONIDZIE. Uczestnicy spotkań uznali, że równie ważne jak rozwój turystyki, dla mieszkańców jest kultywowanie miejscowych tradycji. LGD PONIDZIE wspólnie

z mieszkańcami powinno wyznaczyć najważniejsze miejscowe tradycje i przygotować imprezy okolicznościowe z nimi związane. Cykliczne imprezy kulturalne organizowane w poszczególnych gminach powinny być w dalszym ciągu kontynuowane. Jest społeczne zapotrzebowanie na tworzenie nowych imprez kulturalnych, które zarówno scalają tożsamość kulturalną lokalnej społeczności jak również kokazują potrzebę rozrywki i spotykania się.

Na terenie działania LGD PONIDZIE działają następujące kluby sportowe: Ludowy Klub Sportowy „ŚWIT” Działoszyce, Klub Jeździecki „MICHAŁÓW” im.1 Pułku Strzelców Konnych, Klub Sportowy „NIDA”, Ludowy Klub Jeździecki PONIDZIE, Pińczowski Klub „SHORIN RYU”, Klub Szachowo – Warcabowy „ZAMEK”, Pińczowski Klub Szachowy „AGROS”, Parafialny Klub Sportowy „PONDZIE” przy Parafii Miłosierdzia Bożego, Uczniowski Klub Sportowy „TRÓJKA” przy SP Nr 3, Ludowo Uczniowski Klub Sportowy „CHROBRY” przy Zespole Szkół Rolniczych, Klub Olimpijczyka „OLIMPIONIK”. W powiecie pińczowskim jest dużo klubów sportowych, ale zakres zajęć sportowych oferowanych przez te kluby nie spełnia oczekiwań osób, które czynnie chcą uczestniczyć w zajęciach sportowych. Potrzeba stworzenia nowych sekcji sportowych, doposażenie istniejących klubów, aktywizacją członków istniejących klubów oraz rozpropagowania ich działań. Być może nie jest celowe powoływanie nowych sekcji czy klubów ale zainteresowanie nowych członków działalnością już istniejących, które mają interesujące zajęcia.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet

III. Wnioski z analizy ankiet.

Analizując dokumenty strategiczne i wyniki ankiet ewaluacyjnych, wyraźnie uwidacznia się trend, który powinien być uwzględniony również w dystrybucji środków jakimi dysponuje LGD. Trend ten dotyczy potrzeb ludności w zakresie rozwoju mikroprzedsiębiorczości na obszarach wiejskich jak również potrzeb inwestycyjnych wykraczających poza możliwości organizacji pozarządowych. Dlatego też, sugerujemy, iż harmonogram działań będący częścią składowa LSR powinien zostać dostosowany do potrzeb lokalnej społeczności.

Z uwagi na fakt, iż na terenie działa niewiele organizacji pozarządowych, może być problem z ich dystrybucją wśród beneficjentów. Część zaplanowanych środków na rzecz Małych Grantów powinno być redystrybuowane na inne działania min.: Mikroprzedsiębiorczość oraz Odnowę Wsi.

Zwraca się szczególna uwagę Zarządowi na przeprowadzenie różnego rodzaju szkoleń. To jeden z ważniejszych elementów, które nasunęły się po akcji informacyjno-promocyjnej w terenie. Informacja w terenie jest cały czas słabo dostępna, a LGD nie ma jeszcze wyrobionej renomy. Wzrost świadomości społeczeństwa i budowanie „społeczeństwa obywatelskiego”, to klucz do rozwoju kulturalnego i gospodarczego regionu. Przeprowadzony cykl spotkań z mieszkańcami utwierdził nas w przekonaniu o konieczności większej liczby szkoleń min. W celu zawiązywania organizacji pozarządowych. Szkolenia powinny być dopasowane do potrzeb odbiorców – inne dla beneficjentów Małych Grantów, inne dla beneficjentów Mikroprzedsiębiorstw, inne dla osób z zakresu Różnicowania Działalności na obszarach wiejskich.

Analiza ankiet była niezwykle pomocna w ocenie zarówno nastawienia mieszkańców do działań LGD jak i potrzeb które widzą i chcieliby sami realizować.

Badaniami ankietowymi objęto mieszkańców reprezentujących pięć gmin powiatu pińczowskiego, którzy wzięli udział w spotkaniach informacyjno-promocyjnych.

1. Osoby, które przybyły na szkolenie miały niską świadomość nt.

- a) możliwości uzyskania dofinansowania w ramach LGD,
- b) nisko oceniły realność uzyskania dofinansowania co wynikało z braku ogólnej wiedzy nt. grantów.

2. Ogólnie zbyt mała liczba osób, które działają w NGO,

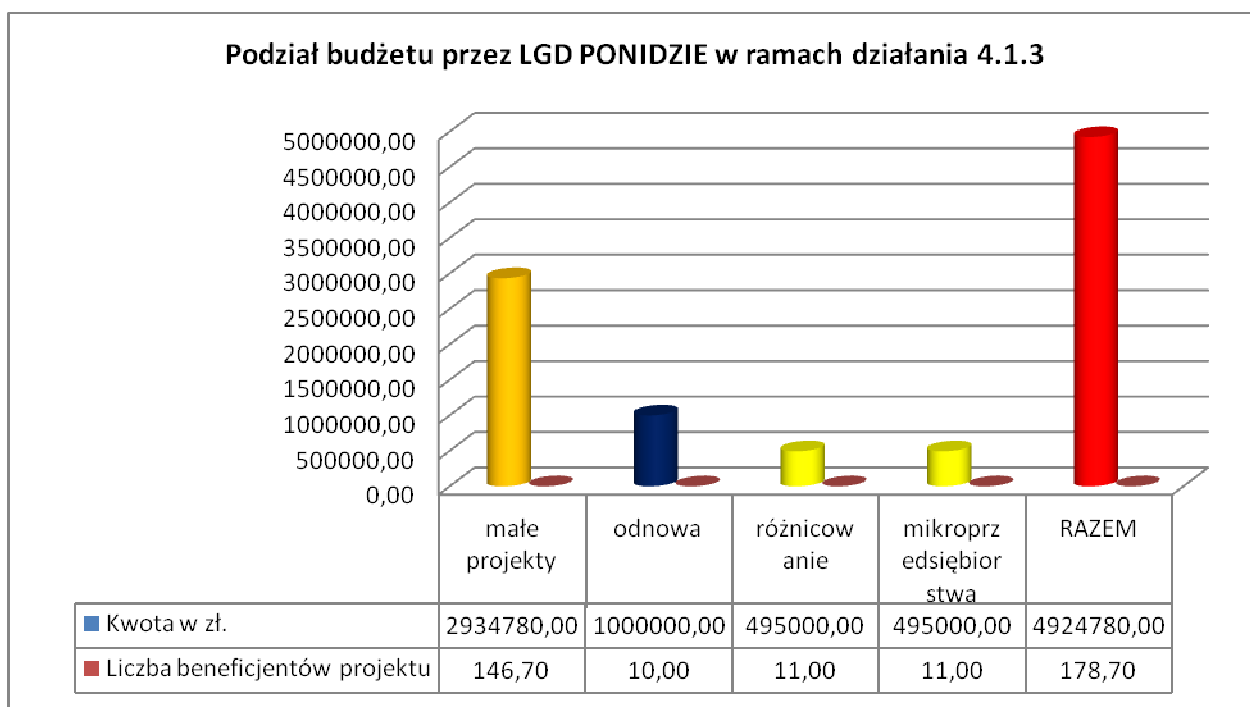

3. Respondenci oczekują mocnego ośrodka oddziaływania którym mogłoby być LGD w zakresie pomocy w tworzeniu i utrzymywaniu NGO (coś na kształt inkubatora NGO),
4. Konieczne jest przeprowadzenie kolejnych szkoleń dla Lokalnych LIDERÓW- „nie dusić pomysłu w zarodku”, gdzie osoby, które chcą tworzyć nowe stowarzyszenie trafiają na problemy już w momencie jego rejestracji.
5. **Stałe wsparcie merytoryczne dla liderów,**
6. Na każdym spotkaniu była przynajmniej jedna osoba, która może coś robić dla siebie i innych, ale potrzebuje wsparcia ze strony Zarządu LGD,
7. Konieczna potrzebna kuźnia pomysłów składająca się z lokalnych liderów którzy mają pomysły i wiedzą jak to zrobić tylko potrzebują wsparcia merytorycznego.
8. Opracowanie i zebranie najlepszych pomysłów które mogą stać się potencjalną bazą dla Małych Grantów, jak również dla zakładania działalności gospodarczej na terenach wiejskich – analiza luk rynkowych szczególnie związanych z sektora turystyki.

Bardzo dobrze, iż LGD PONIDZIE zdecydowało przeprowadzić cykl spotkań informacyjno-promocyjnych. Analizując treść ankiet stwierdzić należy, że przed Zarządem Stowarzyszenia jest jeszcze bardzo wiele pracy. Ogólny kierunek zmian jaki został przedstawiony w Lokalnej Strategii Rozwoju jest w pełni kompatybilny z oczekiwaniami społeczeństwa jednakże podział środków na poszczególne komponenty powinien zostać ponownie poddany konsultacjom w Zarządzie. Jest duża szansa, że spośród członków stowarzyszenia i osób, które zdecydowały się na uczestnictwo w spotkaniach znajdzie się kilku liderów zmian. Osoby te będą pomagać w kształtowaniu nowej rzeczywistości społecznej i gospodarczej. Bardzo dobrze, że w spotkaniach uczestniczyło 62 osoby z wyższym wykształceniem. Zarząd LGD PONIDZIE z tymi osobami powinien nawiązać bliższą współpracę. Na ich wiedzy i doświadczeniu zawodowym powinien budować dalszy stabilny rozwój obszarów na którym te osoby mieszkają. Również współpraca z istniejącymi organizacjami pozarządowymi takimi jak Ochotnicza Straż Pożarna, Koła Gospodyń Wiejskich oraz z własnymi członkami w kierunku dalszego rozwoju społecznego i gospodarczego powinno być kluczowe dla LGD. W obszarze działania LGD PONIDZIE jest mało organizacji pozarządowych. Spotkania wykazały, że społeczeństwo chętnie będzie się zrzeszać, ale ma za małą wiedzę na temat zakładania i prowadzenia różnej formy organizacji pozarządowych. Tu jest pole do działania dla LGD PONIDZIE. Szkolenia merytoryczne oraz doradztwo z ww. zakresu dla osób, które chcą się zrzeszać nie tylko w istniejących strukturach organizacji pozarządowych powinny się odbyć jak najszybciej z uwagi na dostępność środków na Małe Granty. Osoby, uczestniczące w spotkaniach wykazywały duże zainteresowanie uczestnictwem w projektach małe granty. Olbrzymią barierą dla potencjalnych beneficjentów projektu jest brak dostatecznej wiedzy i pewności jak należy rozliczyć takie projekty aby nie mieć problemów z instytucjami wdrażającymi i urzędami państwowymi.

Dobrze, że na spotkanie przyszło tyle osób, które mogły uzyskać teoretyczną i praktyczną wiedzę. Natomiast dla osób, które nie znalazły czasu lub motywacji na to aby uczestniczyć w zajęciach LGD powinno zorganizować kolejne spotkania na które powinno zaprosić jak największą liczbę osób i podjąć próbę ich zmobilizowania do działania dla dobra wspólnego. Dla każdej organizacji najważniejsze są postawy poszczególnych liderów (menedżerów) piastujących kluczowe stanowiska, zwłaszcza ich pomysły prorozwojowe jak również ich obawy, uprzedzenia i ograniczenia. Przywódcy bywają tymi, którzy dzięki swojej wizji, wyobraźni i odwadze inicjują działania posuwające organizację (stowarzyszenie, biznes) naprzód. Spotkania udowodniły, że społeczeństwo jest zainteresowane rozwojem regionu poprzez dalszy rozwój rolnictwa i dziedzin jemu pokrewnych, agroturystykę oraz **niezwykle zainteresowane rozwojem drobnej przedsiębiorczości**. Kierunki rozwoju gospodarczego regionu Ponidzia wnioskowane przez uczestników spotkań są zgodne z zapisami w Lokalnej Strategii Rozwoju. LGD PONIDZIE w powinno ściślej współpracować ze społeczeństwem i monitorować jego bieżące potrzeby.

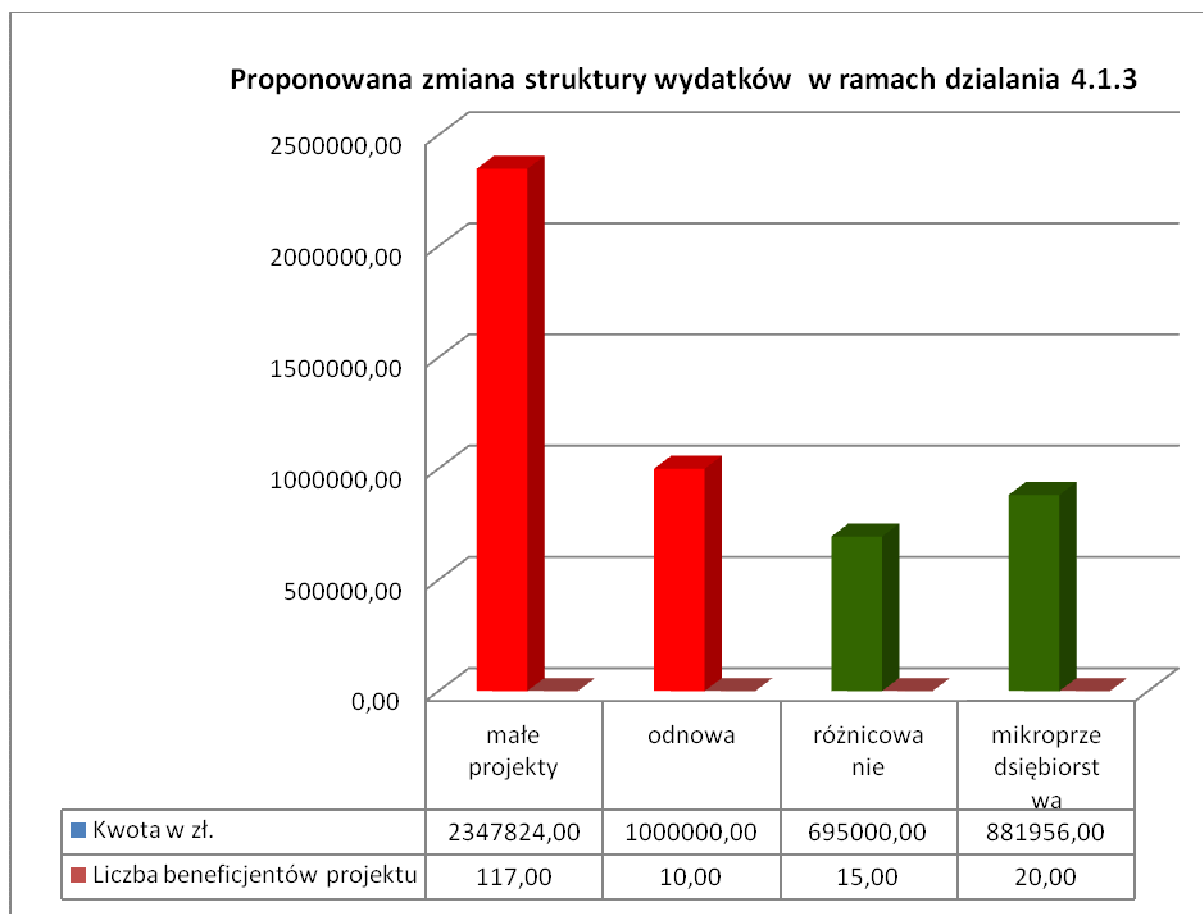
Wydaje się więc zasadne, aby Zarząd LGD jeszcze raz przeanalizował podział środków finansowych jakim zarządza stowarzyszenie. Kwota którą dysponuje stowarzyszenie to aż 4 880 236 zł. Podział budżetu zgodnie z założeniami LSR został zaplanowany na 3 działania: tj. 4.1/413 Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju, Działanie 4.21 Wdrażanie Projektów Współpracy; 4.31 Funkcjonowanie LGD. Działanie 4.1/413 w skład którego wchodzi 4 następujące komponenty rozkłada się następująco, tak jak przedstawia to poniższy wykres.

Źródło: Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania PONIDZIE

Z punktu widzenia beneficjentów, jest to najważniejsze działanie w ramach budżetu. Z niego pochodzą będą bezpośrednio środki na zakładanie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, pieniądze na odnowę centów wsi i miasteczek oraz pieniądze na projekty rozwojowe dla organizacji pozarządowych wspierające kulturę, naukę, turystykę, edukację i inne.

Zgodnie z wynikami otrzymanych ankiet oraz rozmowami przeprowadzonymi ze społecznością objętą LSR, sugeruje się zmianę podziału środków z tego działania. Kwota 59,59 % środków przeznaczonych na Małe Granty, wydaje się zbyt duża i istnieje możliwość, iż środki te nie zostaną wykorzystane, szczególnie z uwagi na brak podmiotów będących beneficjentami. Uszczuplenie 20% z tak dużej kwoty byłoby mało zauważalne, a na działania skierowane na „tworzenie mikroprzedsiębiorstw” oraz „różnicowanie”. Dla tych komponentów stanowiłby znaczny zastrzyk gotówki. Wydatki na tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw wzrosłyby do kwoty 881 956,00 zł. W ten sposób można zwiększyć liczbę inwestycji z 11 do 20. Wyraźnie widać, że takie są właśnie oczekiwania mieszkańców.

Źródło” opracowanie własne

Zmniejszenie funduszy z „Małych Projektów” o 20 % spowoduje wprost proporcjonalne zmniejszenie ilości dofinansowanych projektów. Różnica pomiędzy

planowaną w LSR kwotą 2 934 780zł a kwotą o jaką sugerujemy zmniejszyć to 586 956zł. Takie działanie spowoduje zmniejszenie liczba dofinansowanych projektów ze 146 do 117. Kwotę 586 956zł proponujemy podzielić na dwa działania. 386 955zł mogłoby zostać przeznaczone na działanie „mikroprzedsiębiorstwa” a pozostałą kwotę 200 000 zł na „różnicowanie”. Dodanie do pierwotnie zaplanowanej kwoty 495 000 zł związanej z rozwojem mikroprzedsiębiorstw kolejnych 386 955 zł spowoduje 78% wzrost funduszy na to działanie a w konsekwencji będzie możliwe sfinansowanie o 9 projektów więcej niż planowano pierwotnie w LSR. Przekazanie dodatkowych 200 000zł na działanie „różnicowane” spowoduje wzrost środków na ten komponent o 40%, co przyczyni się do zwiększenia liczby wspartych nowych przedsięwzięć o 5. Takie zmiany w strukturze zaproponowanych wydatków nie naruszają ogólnej kwoty wydatków na działanie 41/413, ale mogą w dużym stopniu przyczynić się do lepszego wykorzystania pieniędzy jakimi dysponuje Zarząd LGD PONIDZIE.

Po przeanalizowaniu harmonogramu zatwierdzonego w LSR nasuwają się pewne propozycje korekt. Z uwagi na fakt skomplikowanych i czasochłonnych procedur naboru, oceny oraz realizacji i rozliczenia projektów proponuje się przyspieszenie niektórych działań szczególnie związanych z naborem projektów w zakresie „mikroprzedsiębiorstw” oraz „różnicowania”.

W 2010 roku należałoby mniejszą kwotę przeznaczyć na małe projekty i przygotować społeczeństwo do pozyskiwania funduszy z innych komponentów. Oczekiwania społeczne idą w tym kierunku, aby jak najszybciej uruchomić granty związane z „mikroprzedsiębiorstwami” i „różnicowaniem”. Skierowanie funduszy na te komponenty może przyczynić się do spadku bezrobocia ukrytego, które występuje zawsze na terenach o rozdrobnionej i nieuporządkowanej działalności rolniczej. Mieszkańcy obok ogólnych informacji nt. zakresu działania LGD PONIDZIE. Powinny uzyskać informacje np. nt. tworzenie profesjonalnych grup producenckich współpracujących z firmami, które zajmują się przetwórstwem produktów rolnych.

Zmieniony harmonogram działania mógłby wyglądać następująco.

Nr edycji	Planowany termin ogłoszenia	Planowany budżet naboru ogółem w zł	Planowane działania
I	II kwartał 2009	520 000,00	„małe projekty”
II	I kwartał 2010	500 000,00	„odnowa”
III	II kwartał 2010	365 564,80	„małe projekty”
IV	III kwartał 2010	1 % z kwoty przeznaczonej na dofinansowanie tj 5 291,17	Szkolenia nt komponentu „Mikroprzedsiębiorstwa”

V	IV kwartał 2010	1 % z kwoty przeznaczonej na dofinansowanie 4 170,00	Szkolenia nt komponentu „różnicowanie”
VI	I kwartał 2011	523 881,86	„Mikroprzedsiębiorstwa”
VII	I kwartał 2011	500 000,00	„odnowa”
VII	II kwartał 2011	412 830,00	„różnicowanie”
IX	III kwartał 2011	1 % z kwoty przeznaczonej na dofinansowanie 3 527,82	Szkolenia nt komponentu „Mikroprzedsiębiorstwa”
X	IV kwartał 2011	1 % z kwoty przeznaczonej na dofinansowanie 2 780,00	Szkolenia nt komponentu „różnicowanie”
XI	I kwartał 2012	349 254,57	„Mikroprzedsiębiorstwa”
XII	I kwartał 2012	365 564,80	„małe projekty”
XII	II kwartał 2012	275 220,00	„różnicowanie”
XIV	I kwartał 2013	365 564,80	„małe projekty”
XV	I kwartał 2014	365 564,80	„małe projekty”

Zasadne byłoby aby przed ogłoszeniem naboru na dany komponent odbyły się szkolenia na jego temat. Realizacja szkolenia związanego z informowaniem nt. komponentu mikroprzedsiębiorstwa odbył się w III kwartale 2010 roku a komponent „różnicowanie” mogłaby być w IV kwartale 2010r. Taka zmiana stworzy możliwość wcześniejszego zapoznania się beneficjentów z możliwościami dofinansowania swoich pomysłów. Od I kwartału 2011 roku, mogliby oni składać przygotowane wnioski o dofinansowanie na „mikroprzedsiębiorstwa”. Sugeruje się aby Zarządu LGD PONIDZIE, przeanalizował możliwość wykorzystania w pierwszym okresie finansowania 60% dostępnych środków na komponent „Mikroprzedsiębiorstwa” tj. 523 888,86 zł i skierował te pieniądze na działanie już w I kwartale 2011 roku. Pozostałą kwotę 349 254,57 zł proponujemy wykorzystać już od I kwartału 2012 roku. Podobne zmiany sugerujemy w komponencie „różnicowanie”. Proponujemy podział środków w proporcjach 60% tj. 412 830 zł na 40% tj. 275 220 zł. Realizacja komponentu „różnicowanie” byłaby pierwszy etap w II kwarta 2011 i drugi etap w II kwartale 2012 roku. Przed drugim naborem jaki planowany jest na 2012 rok proponuje się w III i IV kwartale 2011 roku przeprowadzić sesję szkoleniową taką jak w III i IV kwartale 2010 roku. Pieniądze skierowane na rynek wewnętrzny z działań „odnowa”, „różnicowanie” i

„mikroprzedsiębiorstwa” spowodują zapotrzebowanie na nowe miejsca pracy a konsekwencją tych działań powinien być ogólny wzrost zamożności mieszkańców obszaru na którym działa LGD PONIDZIE. Zmiany w harmonogramie działań polegające na przesunięciu terminu realizacji poszczególnych komponentów mogą przyczynić się do usprawnienia zarządzania i terminowego rozliczenia wszystkich środków projektowych przekazanych dla Zarządu LGD PONIDZIE.

OBSZAR CHRONIONY NATURA 2000 – to szansa a nie zagrożenie dla rozwoju obszaru powiatu pińczowskiego.

Ekoturystyka to sposób na różnicowanie działalności nierolniczej.

Dla członków LGD oraz osób zainteresowanych konieczne są wyjazdy studyjne najlepiej do innych LGD również objętych programem NATURA 2000, aby zobaczyć w jaki sposób wykorzystywany jest potencjał przyrodniczy regionu.

Wielu z potencjalnych inwestorów postrzega zwiększenie obszarów Natura 2000 jako przeszkodę nie do pokonania pod względem realizacji planów inwestycyjnych. W chwili obecnej w Polsce tereny Natura 2000 obejmują ok. 21% powierzchni kraju. Pod koniec października br. ustalono granice nowych 453 obszarów siedlisk naturalnych, dzięki fauny i flory oraz zwiększono obszary 78 dotychczas już zatwierdzonych terenów zaliczanych do Natura 2000. Program Natura 2000 ma za zadanie przede wszystkim chronić tereny najcenniejsze przyrodniczo, które monitoruje Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska. Lokalna społeczność zamieszkała na terenach objętych programem Natura 2000 może wykorzystać i stworzyć dodatkowe źródło dochodu o charakterze agroturystycznym, a zwłaszcza ekoturystycznym. Bazowanie na lokalnym potencjale, łączenie działalności turystycznej z rolnictwem ekologicznym oraz ochroną środowiska przynosi wymierne korzyści. Realizacja inwestycji budowlanej na terenie Natura 2000 nie jest niemożliwa. Konserwator przyrody może wymagać przygotowania oceny oddziaływania inwestycji na środowisko i uzyskanie tzw. decyzji środowiskowej, w której organ upoważniony do jej wydania (wójt, burmistrz, prezydent miasta) potwierdzi jako legalne realizowanie inwestycji w danej lokalizacji oraz czy dana inwestycja nie pogorszy stanu przyrody w strefie chronionej. Zielona inwestycja budowlana z pewnością nie będzie budzić wątpliwości. Ponadto **budowa domu jednorodzinnego lub gospodarstwa agro- lub ekoturystycznego ma wysokie szanse na pozytywną ocenę.**

Natura 2000 nie zagraża inwestowaniu, można wręcz powiedzieć, że stwarza wiele alternatywnych możliwości. Bioróżnorodność terenu inwestycyjnego to już nie wada, a w wielu przypadkach zaleta, która również pozwala na zastosowanie nowoczesnych technologii w budownictwie, jak choćby technologia szkieletu prefabrykowanego, lekka konstrukcyjnie i energooszczędna. Rejony cenne przyrodniczo to nasze **eko-dziedzictwo**,

które przyciąga coraz większą rzeszę turystów do ostoi, dolin, fortów i łągów. Przykładów jest wiele, jednak na szczególną uwagę zasługuje Europejska Wieś Bociania w Pentowie, która stanowi część Podlaskiego Szlaku Bocianiego, będąca przykładem markowego produktu ekoturystycznego. Wieś w ciągu roku odwiedza 8-10 tysięcy osób. Natura 2000 to szansa na ożywienie terenów, na których nie istnieje żadna infrastruktura turystyczna lub znajduje się ona niskim poziomie. Na Ponidziu poniżej miejscowości Motkowice uformowała się unikatowa struktura geomorfologiczna — **delta śródlądowa**. Nida wpływa tutaj do obszernego zagłębienia tektonicznego o płaskim dnie. Rzeka zwalnia bieg i dzieli koryto na kilka ramion płynących równolegle. Cały obszar jest poprzecinany siecią małych cieków, którymi woda przepływa między głównymi zbiornikami wody i odgałęzieniami rzeki. W okolicach Sobowic odnogi rzeczne łączą się ponownie ze sobą, tworząc jedno koryto rzeczne. Rzeka osadza niesiony materiał, który często wypłyca koryto lub je nawet zatyka, co owocuje zmianami jej biegu i zabagnieniem terasy zalewowej. Lewobrzeżną (wschodnią), niezmeliorowaną część delty pokrywa kilka tysięcy hektarów bagien, rozlewisk i wilgotnych łąk. Jest to jedna z najważniejszych ostoi fauny na terenie Nadnidziańskiego Parku Krajobrazowego i jeden z większych, naturalnych obszarów bagien w Małopolsce. Część prawobrzeżna (zachodnia) została zmeliorowana i pokrywają ją w większej części, zwłaszcza w okolicach wsi Stawy, łąki i pastwiska. Ponieważ większość cieków na tym terenie należy do rzek o charakterze nizinnym dominuje tutaj typ rzeki meandrującej. Charakteryzuje się on bardzo krętym, głębokim korytem rzecznym, układającym się w charakterystyczne zakola, w których szybki nurt rzeki eroduje ścianę po zewnętrznej stronie krzywizny zakola, podczas, gdy po wewnętrznej prąd wody zwalnia i odkłada niesione osady, co widać w postaci obszernych łach piasku. Zakola rzeczne są co jakiś czas odcinane i tworzą się starorzecza w kształcie rogalika. Miejsce to może stać się jedną z największych atrakcji nie tylko powiatu pińczowskiego ale województwa świętokrzyskiego i przyciągać fascynatów przyrody z całej Polski i Europy.

IV. Możliwości rozwoju LGD PONIDZIE w oparciu o nowe pomysły

Podmioty, które są członkami LGD PONIDZIE stanowią duży potencjał. Ludzie, którzy zaangażowali się w działanie LGD PONIDZIE stanowią mocny zespół, który może przyczynić się do rozwoju powiatu pińczowskiego jako kolejna struktura organizacyjna, która może pozyskiwać środki unijne skierowane do społeczności lokalnej. LGD PONDZIE dysponując dużymi środkami finansowanymi może kierować je w ściśle określone kierunki rozwoju społecznego i gospodarczego. Jest bardzo ważne aby oczekiwania społeczne jakie kierowane były na spotkaniach informacyjno-promocyjnych znalazły odzwierciedlenie w działaniach LGD PONIDZIE. Realizacja wybranych najlepszych projektów do realizacji pokaże, że troską LGD PONIDZIE jest stabilny i długotrwały rozwój obszaru na, którym działa. Rozwój kulturalny regionu poprzez kultywowanie obecnych atrakcji kulturalnych i stworzenie nowych imprez,

które mogą stać się imprezami o znaczeniu ponadregionalnym może być jednym z takich kierunków.

Wśród pomysłów, które można wykorzystać do aktywizacji obszaru objętego LSR w ramach „Kuźni Pomysłów” można wymienić:

1. Impreza okolicznościowa – Akt lokacji Krakowa przez Bolesława Wstydliviego we wsi Kopernia koło Pińczowa
2. Organizacja Szlaku Kapliczkowego po powiecie pińczowskim
3. Wykorzystanie postaci historycznych w osobach Hugona Kołłątaja, Santi Gucci, A. Dygasiński, Augustyn Kordecki, Zbigniew Oleśnicki do promocji regionu.
4. Wykorzystanie Stadniny Koni w Michałowie, która w dniu 9 grudnia 2009 r. otrzymała nagrodę I miejsce dla najlepszej stadniny na świecie koni arabskich, jako wizytówki promującej PONIDZIE oraz jako załączka do promocji przedsiębiorczości oraz turystyki na jej bazie.
5. Organizacja Inscenizacji - Bitwa pod Kliszowem – po raz ostatni uczestniczyła w bitwie polska husaria.
6. Organizacja Inscenizacji - Bitwa pod Grochowiskami.
7. Organizacja zielonych szkół.
8. Organizacja szkół przetrwania.
9. Wytyczenie szlaków pieszych opartych o atrakcje przyrodnicze.
10. Wytyczenie szlaków konnych.
11. Organizacja wypożyczalni rowerów oraz organizacja turystyki rowerowej
12. Organizacja Centrum Ornitologicznego dla pasjonatów ptaków.
13. Organizacja Centrum Botanicznego dla pasjonatów rzadkich gatunków roślin
14. Organizacja Kawiarni Sztuki – miejsca gdzie odbywać się będą wernisaże, spotkania z ludźmi sztuki i kultury.
15. Organizacja Inkubatora NGO dla istniejących i potencjalnych organizacji pozarządowych z terenu PONIDZIA

Są to tylko nieliczne z wielu pomysłów, mogące zostać podpowiedziane lub wykorzystane przez samo LGD PONIDZIE jako projekty własne. Pomysły te mogą stanowić zaczątek bazy

pomysłów którą może dysponować LGD PONIDZIE dla potencjalnych projektodawców i ciągle ją poszerzać o nowe, pojawiające się po każdym spotkaniu.

LGD PONIDZIE powinno również pomagać potencjalnym przedsiębiorcom w kontaktach z inwestorami krajowymi i zagranicznymi. Kontakty gospodarcze zmierzające do pozyskania nowych inwestorów są postulowane przez uczestników spotkań informacyjno-promocyjnych. Pomoc w kontaktach z inwestorami może pomóc potencjalnym przedsiębiorcom w podejmowaniu decyzji o rozpoczęciu działalności na własny rachunek. Rozwój gospodarczy regionu powinien być wzmacniany przez dofinansowanie pomysłów, które mają szanse powodzenia na rynku. Bardzo ważne jest, aby ocena pomysłów zgłaszanych do dofinansowania odbywała się w sposób transparentny. Osoby ubiegające się o dofinansowanie muszą być pewne, że oceniona ich pomysłów była obiektywna a osoby, które decydowały o przyznaniu dofinansowania mają należyłą wiedzę nt. możliwości powodzenia danego przedsięwzięcia. Rozwój mikroprzedsiębiorstw jest niewątpliwie właściwym kierunkiem prowadzącym do rozwoju regionu. Osoby, które chcą podjąć ryzyko prowadzenia własnej działalności gospodarczej powinny mieć taką szansę, a LGD PONIDZIE ma możliwości dofinansowania takich projektów.

Podsumowując można powiedzieć, iż w przyszłości, zainteresowanie Małymi Grantami oraz wszelkim dofinansowaniem które będzie do dyspozycji LGD PONIDZIE, ugruntuje pozycję LGD.

Rekomenduje się, aby oprócz dystrybucji grantów, LGD PONIDZIE podjęło dodatkowe kroki zmierzające do ugruntowania swojej pozycji oraz zwiększeniu uczestnictwa w życiu publicznym. Może to odbywać się poprzez:

1. uczestnictwo w kampaniach promocyjnych,
2. organizowanie wypowiedzi w mediach lokalnych i regionalnych nt. możliwości dofinansowania,
3. uczestnictwo w festynach i imprezach cyklicznych,
4. organizacja szkoleń dla pracowników własnych w ramach samokształcenia i rozwoju,
5. występowanie o granty dla siebie w ramach projektów własnych – szkoleniowych i infrastrukturalnych jako nieodzowny element działań zapewniający trwałość działania LGD PONIDZIE,
6. organizowanie wsparcia dla osób ubiegających się o granty,
7. organizowanie kampanii informacyjno-promocyjnych na rzecz przyjmowania nowych członków w poczet LGD PONIDZIE.

Materiały źródłowe

Do niniejszej analizy wykorzystano następujące materiały źródłowe:

Zawieszone na stronach internetowych instytucji samorządu terytorialnego

1. Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania Ponidzie, Pińczów 8 stycznia 2009r.

2. Strategia Rozwoju Powiatu Pińczowskiego, grudzień 2006

3. Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Pińczów,

4. Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Działoszyce,

5. Strategia Rozwoju Gminy Złota,

6. Strategia Rozwoju Gminy Michałów,

7. Strategia Rozwoju Gminy Kije.

Wykorzystano również następujące artykuły i opracowania:

- Bartnik W., 2007, Koncepcja poprawy warunków użytkowania zalewu pińczowskiego,

Opracowanie dla Urzędu Miasta i Gminy Pińczów,

- Kondracki J., 1978, Geografia fizyczna Polski, PWN, Warszawa

- Łajczak A., 2006 Regulacja rzeki a zagrożenie powodziowe na przykładzie Nidy, ,

Infrastruktura i ekologia terenów wiejskich, Nr 4/1, PAN, Kraków,

- Stupnicka E., 2007, Geologia regionalna Polski, PAN, Warszawa,

- Katalog zabytków sztuki w Polsce, 1961, Zeszyt 9, Pow. pińczowski, K. Kutrzebianka, J. Z.

Łoziński i B. Wolff,

- Program Ochrony Środowiska i Plan Gospodarki Odpadami dla Miasta i Gminy Pińczów na lata 2008-2011,

- Program rozwoju turystyki w powiecie pińczowskim, Opracowanie: Starostwo Powiatowe w Pińczowie Wydział Promocji i Polityki Regionalnej.

Wykorzystano również broszury informacyjne wydane przez Zespół Świętokrzyskich i Nadnidziańskich Parków Krajobrazowych.

Ponad to szczegółowe dane dotyczące liczby ludności pozyskano w Wydziałach Ewidencji Ludności gmin: Pińczów, Działoszyce, Kije, Złota oraz Michałów. Dane statystyczne dotyczące liczby zatrudnionych uzyskano w Powiatowym Urzędzie Pracy w Pińczowie.

Projekt jest współfinansowany w ramach
Osi 4 LEADER
Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 - 2013

- Dane z dostępnych stron internetowych urzędów miast: Pińczów, Działoszyce, gmin: Kije, Złota, Michałów,
- Starostwa Powiatowego w Pińczowie
- www.gus.gov.pl gr